

Студентська наукова конференція
присвячена 150 річниці університету

**ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН**

12-15 травня, 2025
Чернівці

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ
студентської наукової конференції
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

12-15 травня 2025 року

Чернівці
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
2025

*Друкується за ухвалою Вченої ради
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
(Протокол № 6 від 26 травня 2025 р.)*

Упорядники:

Іван Осадца – кандидат політичних наук, доцент

Назарій Христан – кандидат історичних наук, доцент

Тези доповідей студентської наукової конференції Чернівецького національного університету (12-15 травня 2025 року). Факультет історії, політології та міжнародних відносин. Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2025. 186 с.

ISBN 978-617-8703-00-4

До збірника увійшли тези доповідей студентів факультету архітектури, будівництва та декоративно-прикладного мистецтва, підготовлені до щорічної студентської наукової конференції університету.

Молоді автори роблять спробу знайти підхід до висвітлення й обґрунтування певних наукових питань, подати своє бачення проблем.

ISBN 978-617-8703-00-4

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2025

ЗМІСТ

Передмова	10
-----------------	----

ПІДСЕКЦІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Оксана Богуцька

Умови утримання жінок-політв'язнів і виживання українок у концентраційному таборі Равенсбрюк	12
---	----

Софія Веннечук

Олена Кузь: між правдою, напівправдою і легендою	14
--	----

Катерина Воробець

Висвітлення матеріального забезпечення та побуту українського козацтва в сучасних шкільних підручниках	16
---	----

Олексій Головченко

Стратегія, тактика й оперативне мистецтво Війська Запорозького у Московській кампанії 1618 р.	18
---	----

Анна Дондюк

Використання ігрових методів на уроках історії у 8-9 класах	20
---	----

Ніколь Кишкан

Голод 1946 – 1947 років у Західній Україні: чому регіон уник найгірших наслідків	22
---	----

Ольга Корогода

Ікона як пам'ятка культури та духовний символ українського народу	24
---	----

Вікторія Косович

Ізидора Косач-Борисова: жінка, яка пережила епоху	26
---	----

Анна Курочка

Корупція в Гетьманщині	28
------------------------------	----

Тарас Малиновський

Роман Смаль-Стоцький про особливості міжетнічних взаємин у Радянському союзі на початку 50-х років ХХ ст.	30
---	----

Анна-Марія Поштарюк

Трансформація шкільних підручників з історії України в період Незалежності	32
---	----

Наталія Рушак

Основні методичні підходи до викладання історії в УРСР	34
--	----

Павло Тихомиров

Характеристика революційно-визвольних подій на теренах Білорусі 1917-21 рр.	36
---	----

Ярослав Ткачук

Політика російської військової адміністрації щодо єврейського населення Буковини на початку Першої світової війни: спроба аналізу	38
--	----

Віталій Худяк

Друга «Велика блокада» 1946 року:

спроба остаточно придушити опір українського визвольного руху 40

Олеся Чудик

Власна державність у візії козацьких лідерів кінця XVI –

початку XVII ст. (на матеріалі вибраних джерел) 42

ПІДСЕКЦІЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ**Лівіу Алекса**

Спадщина Паталіпутри та її значення в історії Індії 44

Марія Вірста

Роль ісландських жінок у міжродових уособицях 46

Галина Дзюба

До питання про історичність жінок-вікінгів 48

Артем Квасневський

Позиція американського президента Т. Рузвельта щодо «доктрини Монро» 50

Іванна Кутра

Жінки в житті Мустафи Кемаля Ататюрка 52

Іванна Лукачик

Особливості розвитку римської культури в епоху Пізньої Античності 54

Владислав Маняк

Секрет богині Нінкасі (про роль пивоваріння у Стародавньому Шумері) 56

Валерія Пилипець

Портретне мистецтво у Помпеях: між ідеалом і реальністю 58

Марія Руссу

Наслідки Великих географічних відкриттів

у сучасних українських шкільних підручниках 60

Анастасія Савка

Освіта Великої Британії під час «першої хвилі» фемінізму 62

Ангеліна Строгарчук

Військова політика болгарського хана Крума

стосовно Аварського каганату в першій половині IX ст. 64

Руслан Тимофій

Повсякденне життя студентів середньовічної Європи 66

Євген Філатов

Проблеми зовнішньої політики Фрідріха-Вільгельма

у роки Тридцятирічної війни (1640-1648 рр.) 68

Ярослав Чекіт

Роль мистецтва в соціокультурних трансформаціях

у Стародавньому Єгипті амарнського періоду 70

Ірина Шарата

Причини поразки «Білої революції» в Ірані 72

Анастасія Штефанко

Наслідки реформаторської діяльності Міхая Хороброго 74

**ПІДСЕКЦІЯ ПОЛІТОЛОГІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ**

Анастасія Вербицька

Удосконалення системи публічного управління в період воєнного стану ... 76

Анастасія Власова

Розвиток гендерних політичних студій в Україні 78

Олександр Гаїна

Розуміння суті «сильної держави» у політичній науці 80

Олександра Гнеда

Дослідницька стратегія Р. Даля в концептуалізації
та дослідженні демократії 82

Владислав Гончарюк

Саморганізація громадян України
в системі національного спротиву російській агресії 84

Юлія Демцун

Напрями посилення стійкості державної служби
в умовах правового режиму воєнного стану 86

Владислав Дудка

Теорія раціонального вибору як інструмент аналізу
стратегічних рішень політичних акторів 88

Кароліна Касанова

Особливості політичної програми українських соціалістів-революціонерів
і актуальність її основних положень для сьогодення 90

Максим Мартинюк

Цифровізація виборчого процесу як спосіб протидії маніпулятивним
технологіям (на прикладі європейських країн) 92

Назар Мостовий

Особливості організації державної служби в умовах воєнного стану:
регіональний досвід 94

Валентин Самуляк

Інституційні інструменти європейської політики підтримки України
в російсько-українській війні 96

Всеволод Сопронюк

Погляд на основи популізму в сучасному світі
крізь призму теорії соціальної справедливості Дж. Ролза 98

Олександра Ткач

Роль теорії пацифізму у розвитку політичних ідей ХХ століття 100

Михайло Чернокожа

Основні чинники формування іміджу політичного лідера
в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні 102

Дмитро Янчик

Вплив неомарксистської ідеології у світі та Україні 104

ПІДСЕКЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНИ, СУСПІЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЙ

Евеліна Банар

Роль соціальних мереж у політичній поляризації:
кейс виборчих кампаній США 106

Юлія Безушко

Критична інфраструктура Польщі: виклики та загрози 108

Софія Богданова

Феномен функціонування Реєстру збитків:
локальний та міжнародний виміри 110

Дмитро Бойко

Образ Мустафи Кемала Ататюрка для сучасної Туреччини 112

Костянтин Варварич

Особливості внесення історичного центру міста-порту Одеса
до Списку об'єктів ЮНЕСКО, що перебувають під загрозою 114

Тетяна Вашковська

Швейцарський нейтралітет у XXI столітті:
виклики глобалізації та геополітичного тиску 116

Вікторія Власій

Витоки Пан'європейського руху 118

Станіслав Губко

Ключові аспекти врегулювання конфлікту в Північній Ірландії 120

Максим Гук

Роль інвестицій Китаю в ШІ
у формуванні глобального технологічного лідерства 122

Вікторія Дузяк

Російська пропаганда у соціальних мережах:
європейський досвід протидії 124

Єлизавета Кормиш

Голда Меїр – «залізна леді» Близького Сходу 126

Софія Кубляк

Тенденції становлення та еволюції медіадипломатії Естонії 128

Дар'я Лисенко

Міждержавні відносини країн НАТО в Арктичному регіоні 130

Галина Литвин

Американо-радянські угоди про обмеження стратегічних озброєнь
в 70-х рр. XX століття 132

Наталія Литвин

Впливи проєкту ОВОР на відносини Китаю та ЄС 134

Марина Майборода

Французькі ініціативи мирного врегулювання
російсько-української війни 136

Анастасія Маслоковська

Виклики у використанні технологій штучного інтелекту
для збереження й аналізу доказів воєнних злочинів: способи вирішення ... 138

Роксолана Миронюк

Особливості міграційної політики країн ЄС
щодо української міграції у 2022-2025 роках 140

Богдан Москалюк

Малаккська дилема 142

Юлія Петей

Цензура в інформаційному просторі Росії як інструмент контролю 144

Христина Прохніцька

Мистецтво як механізм суспільного впливу:
українська культурна дипломатія в ФРН 146

Дар'я Савчук

Методи та інструменти інформаційної агресії Росії
та їх вплив на інформаційну безпеку України 148

Ольга Самуляк

Санкційна політика США щодо Росії
в умовах повномасштабної війни проти України 150

Даніела Тоака

Нормативно-правові механізми забезпечення
національної безпеки Ізраїлю 152

Ірина Торак

Вплив інноваційних технологій на еволюцію цифрової політики США 154

Олександр Фисюк

Стан фондового ринку США
на початку другої каденції президентства Дональда Трампа 156

Юліан Хитик

Головні фактори розвитку
національної свідомості українців після 1991 р. 158

Єлизавета Цвіненко

Роль масової культури США у зміні європейських культурних норм 160

**ПІДСЕКЦІЯ ІСТОРИЧНОГО ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВА
ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА**

Ольга Беспалько

Використання ChatGPT у вивченні іноземних мов:
виклики та перспективи 162

Анна Буждиган

Переклад політичних метафор та ідіом з англійської мови на українську 164

Тамара Гаврилюк

Особливості використання абрєвіатур
в англomовній терміносистемі міжнародних відносин 166

Тетяна Данда

Роль Анни Ярославни у зміцненні політичних зв'язків
між Україною та Францією 168

Богдан Дев'ятков

Право на самовизначення народів на пострадянському просторі 170

Ірина Дзюба

Чи є штучний інтелект новою «м'якою силою»
у міжнародних відносинах? 172

Анастасія Земба

Формування польської національної ідентичності:
історичні та культурні аспекти 174

Андрій Лошак

Використання німецьких слів
в українській термінології сільського господарства 176

Софія Нороха

Роль французької мови у міжнародних переговорах 178

Дана Рибка

OSSI vs WESSI: причини електоральних уподобань
на парламентських виборах у Німеччині 2025 року 180

Дар'я Сидоркіна

Перекладач і штучний інтелект: співіснування чи суперництво? 182

Ганна Шевчук

Дипломатичний переклад у міжнародних відносинах:
виклики, ризики та історичні наслідки 184

Збірник студентських тез, який ви тримаєте в руках, є результатом глибоких роздумів, дослідницьких пошуків і щирого зацікавлення молоді у складних питаннях минулого та сучасності. У представлених матеріалах поєднано історичну ретельність, міждисциплінарну гнучкість і громадянську чуйність – риси, що є надзвичайно важливими для формування відповідального науковця й свідомого громадянина.

Публікації охоплюють широкий тематичний спектр: від проблем національної пам'яті й історичної політики до педагогіки, публічного управління, міжнародних відносин, перекладознавства й новітніх технологій. Особливу увагу приділено сучасним викликам – війні, цифровій трансформації, інформаційній безпеці, питанням національної ідентичності. Водночас чимало текстів демонструють інтерес до забутих або маргіналізованих сюжетів, критичного осмислення усталених наративів, а також творчого переосмислення освітніх підходів.

Важливо підкреслити, що більшість представлених тез свідчать про глибоке прагнення студентської молоді працювати не лише з емпіричним матеріалом, а й із сенсами, які стоять за ним. Молоді дослідники виявляють зацікавлення у складній мережі контекстів, виявляють історичні паралелі, рефлексують над спадщиною минулого та її значенням у сучасному світі. Їхній науковий підхід не обмежується збиранням фактів: навпаки, він спирається на бажання критично аналізувати й інтерпретувати складні суспільні, політичні та культурні явища, виявляючи в них неочевидні зв'язки та перспективи.

Це особливо вагомо в умовах, коли саме молоде покоління змушене брати участь в осмисленні воєнної реальності, стрімкої трансформації державних інституцій, нових форм публічної комунікації та взаємодії зі світом. У своїх дослідженнях студенти шукають не лише відповіді на конкретні питання, а й способи самоусвідомлення через науку та взаємодію з суспільством. Їхня робота формує нові точки дотику між гуманітарним, політичним, соціальним і технологічним просторами. Такий підхід не просто розширює межі

академічного пошуку – він відкриває можливості для формування нових способів мислення й дії у часи глибоких змін.

У збірнику чітко простежується тенденція до розширення тематики академічних зацікавлень: дедалі активніше порушуються питання гендеру, ролі культури, інформаційного простору, перекладу в міжнародних комунікаціях, етичних аспектів управління й політики. Це свідчить про інтеграцію української студентської науки в глобальні дискусії, про готовність молодих дослідників працювати з найактуальнішими викликами сьогодення.

Збірник не претендує на вичерпність чи остаточні відповіді. Він радше є відображенням відкритого діалогу – між поколіннями, дисциплінами, традиціями й новаціями. Цей діалог потребує подальшої підтримки, критичного мислення, методологічної чесності та віри у значення науки як інструменту змін.

Вдячність всім студентам за працю, викладачам – за супровід і натхнення, а читачам – за інтерес. Попереду ще багато викликів, але саме такі кроки – уважні, відповідальні й наполегливі – формують майбутнє нашої наукової й громадянської спільноти.

Назарій Христан

ПІДСЕКЦІЯ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Оксана Богуцька

Науковий керівник – доцент Н. Христан

Умови утримання жінок-політв'язнів і виживання українок у концентраційному таборі Равенсбрюк

Равенсбрюк був єдиним концтабором, створеним нацистами спеціально для утримання жінок. Г. Гімлер обрав це місце не лише через зручне розташування та транспортне сполучення, а й тому, що вважав, ніби «очищення німецької крові» має відбуватися у природному середовищі [1, с. 16].

Концтабір Равенсбрюк спочатку створили для жінок, яких нацистський режим вважав своїми ворогами. Німці потребували спеціального місця для утримання «особливих» в'язнів – серед них були шпигунки, політичні ув'язнені, учасниці французького Руху опору, польські аристократки, громадянки Скандинавії, Свідки Єгови, представниці народів сінті та рома (циганки), а також так звані «асоціальні елементи» – люди, які не бажали або не могли вписатися в нацистське суспільство. Жінки різного етнічного національного релігійного й соціального походження були змушені співіснувати в жакливих, нелюдських умовах. Хоча табір будувався для 6 000 в'язнів, у певні періоди там утримували понад 36 000 жінок [1, с. 17].

За приблизними оцінками, від 6 000 до 10 000 ув'язнених жінок були родом з українських земель. У базі даних Українсько-канадського дослідно-документаційного центру (УКДДЦ) у Торонто вже зафіксовано імена понад 5 000 жінок, які або народилися на території України, або ідентифікували себе як українки в німецьких документах [2].

У Равенсбрюку ув'язнені були й вагітні, немовлята і діти. Діти потрапляли до табору разом із матерями, яких там утримували, а вагітні жінки народжували вже в неволі. Малюків обох статей розміщували разом із їхніми матерями.

Ув'язнених залучали до роботи безпосередньо в таборі Равенсбрюк, у лісовому господарстві чи будівельних бригадах. Також їх могли відправити на одну з фабрик, що входили до

системи табору, наприклад, на виробництво літаків або боеприпасів.

Упродовж перших двох років існування Равенсбрюка в'язнів змушували виконувати роботи, пов'язані з розширенням табору та його обслуговуванням. Жінки будували дороги, вирівнювали ґрунт, зводили бараки й переносили важкі вантажі. Інші працювали в майстернях, займаючись шиттям, ткацтвом і в'язанням відповідно до численних «списків завдань». У 1942 р. було зведено великі чехи, де виготовляли тканини, хутро й одяг як для табірних потреб, так і для німецької армії [3].

27-28 квітня 1945 р., коли Червона армія наближалася до Равенсбрюка, усіх в'язнів, які залишалися в таборі й могли пересуватися, примусово вивели в так званий «марш смерті» у напрямку Балтійського моря. Комендант табору Ф. Сюрен намагався знищити ув'язнених, щоб приховати сліди масових убивств. Багато хто був надто слабким і загинув дорогою.

30 квітня Червона армія увійшла в Равенсбрюк і знайшла там 3 500 виснажених та хворих жінок. Однак замість порятунку вони зіткнулися з новими жахами – радянські солдати, які вже вдавалися до масових зґвалтувань після вторгнення до Німеччини, не пощадили й цих знесилених в'язнів концтабору.

Жінок з України, Білорусі та Росії, які залишалися в таборі, формально визволили, але справжньої свободи вони так і не отримали. Сталінський режим вважав їх «зрадницями», а радянські спецслужби піддавали їх ретельній перевірці. Багатьох з них після цього депортували на схід у табори радянського ГУЛАГу. За «зраду» своєї батьківщини вони заплатили власною свободою, а часто й життям.

Список використаних джерел

1. Українки в Равенсбрюці: Свідчення і спогади. *Торонто: Українсько-Канадський Дослідчо-Документаційний Центр*, 2003. 176 с.
2. Ukrainian Prisoners at Ravensbrück [Електронний ресурс]. *UCRDC – Ukrainian Canadian Research and Documentation Centre*.
Режим доступу: <http://www.ucrdc.org>
3. Шраменко, Р. Українським жінкам Равенсбрюку. *Альманах Українського Народного Союзу*. 1990. № 80. С. 97-102.

Софія Венечук

Наукова керівниця – доцент Г. Скорейко

Олена Кузь: між правдою, напівправдою і легендою

Олена Кузь – постать овіяна неоднозначністю воєнного часу і димкою легенд . Про неї дізнаємось буквально з декількох газетних повідомлень, спогадів і фото.

Кузь народилась 1895 року в Руському Банилові на Буковині у сім'ї Атанасія Кузя та Ірини Курилюк. Була випускницею учительської семінарії та Вищої торговельної школи в Чернівцях [1].

З початком війни служила в Червоному Хресті, далі – добровольцем до УСС, де «перебула військове вишколене і вирушила в поле». Вона служила у кінному відділі при рйтмайстрі Фаркаші, «де дослужилась до чину кадет-аспіранта» [2].

У розвідці Франца Мольнара опублікованій у газеті «Буковина» від 27 серпня 1915 року, Кузівна описується так : «...високого сильного росту з коротко страженим волосем, в очах відвага, гожа дівчина...» [3].

Брала участь у боях за гору Маківка, де, за повідомленнями сучасників, сама ручною гранатою висадила в повітря російський скоростріл разом з обслугою. Також згадується, що «під Гребеновом, коло Болехова» вона захопила в полон «2 козаків і 1 солдата і здобула дуже важні карти московського штабу» [2]. За заслуги в боях іменована старшою десятницею та нагороджена срібною медаллю за хоробрість [1]. Двічі була поранена, лікувалась у Будапешті і у Відні.

Цікаві спогади про Олену Кузь Кирила Трильовського . Він згадує про зустріч з Кузівною у Відні після її поранення. Кузівна просила зустрічі з Трильовським, тому що пані Шрат хотіла представити її цісареві, і вона матиме змогу попросити щось для українського справи, а що саме, хотіла дізнатись у нього. Після зустрічі Трильовський повідомив про розмову Дмитра Катмая, коменданта віденської станиці УСС. Почалося дізнавання про панну Кузь, у результаті якого стало відомо, що вона носила «нігде і нічим не заслужені медалі» [4]. Щоб «убити скандал», Трильовський звертається до Миколи Василька[4].

Закінчується все тим, що Василько пише листа пані Шрат, в якому обережно радить їй звільнити Кузь зі свого шпиталю, що було б «доречно» у зв'язку із невідповідністю картинки, яку створила Кузь, і дійсністю [5]. Після цього «вислано ту Олену вже у цивільному одязі до Чернівців, де дістала працю при залізниці» [4].

1916 року Кузь під час другої російської окупації Чернівців евакуювалась у Відень. Після постанови ЗУНР працювала в українських допомогових організаціях і санітарних місіях у Відні [1]. Подальша її доля невідома.

Несумнівною і дуже цінною є робота Олени Кузь у шпиталях і участь у військових діях, але овіяна димкою легенд і таємності історії вона залишається у нашій пам'яті як «звістна героїня панна Кузівна»[6].

Список використаних джерел

1. Старик В. Кузь Олена (Ярина, Ірена, Єрина) Атанасіївна. *Західно-Українська Народна Республіка 1918-1923. Енциклопедія: До 100-річчя утворення Західно-Української Народної Республіки*. Т. 2: 3 - О. Івано-Франківськ: Манускрипт-Львів, 2019. 832с. – С. 333-334
2. Нова героїня серед Українських Січових Стрільців. *«Свобода»*. 1915. 19 серпня.
3. Мольнар Ф. Дівчата-борці у розстрільній. *«Буковина»*. 1915. 27 серпня.
4. Трильовський К. З мого життя. Київ – Едмонтон – Торонто: Канадський Інститут Українських Студій, видавництво «Таксон», 1999. С. 179-180.
5. Матіос М. *«Букова Земля»*, 2021. С. 270-273
6. Попович О. Воєнні спомини. / Добржанський О., Старик В. Бажаємо до України. Змагання за українську державність на Буковині у спогадах очевидців (1914-1921 рр.) / О. В. Добржанський, В. П. Старик. – Одеса: Маяк, 2008. – 1168 с.

Катерина Воробець

Наукова керівниця – доцент Г. Яценюк

Висвітлення матеріального забезпечення та побуту українського козацтва в сучасних шкільних підручниках

Козацька епоха, яка тривала з XVI до XVIII століття, - одна з найбільш визначних сторінок історії України, висвітлення якої у навчальній літературі має важливе значення. Згідно із загальноприйнятими уявленнями про українське козацтво на передній план у вивченні у шкільних курсах з історії України виводиться військово мистецтво. Разом з цим існує потреба у вичерпному розгляді цієї теми. Однією зі сторін всебічного вивчення феномену появи і діяльності українських козаків є розгляд їх побуту та повсякденного життя. Отож, постає питання про обсяг, якість та підходи до висвітлення матеріального забезпечення і побуту, а саме одягу, раціону харчування та лікування, умов проживання, господарської діяльності українського козацтва у сучасних підручниках для закладів загальної середньої освіти.

У ході аналізу використано підручники для 8 класів авторства І. Я. Щупака, Б. В. Черкаса, О. В. Бурлаки та інших[1]; авторок Г.М. Хлібовської, О.В. Наумчук, М.Є. Крижановської[2]; підручник О.В. Дудар та О.І. Гука за редакцією О. І. Пометун[3]; авторів Г. К. Швидько та П.О. Чорнобай [4]; авторства Н.М. Гупан, І. І. Смагін, О. І. Пометун[5]; авторів Н.М. Сорочинська та О. О. Гісем.[6]; навчальний підручник В. С. Власова[7].

З усіх досліджених підручників найбільш повне уявлення про одяг, котрий носили козаки, учні можуть зробити з підручників авторства І. Я. Щупака, Б. В. Черкаса, О. В. Бурлаки та інших[1], підручника О.В. Дудар та О.І. Гука за редакцією О. І. Пометун[3] також Н.М. Гупан, І. І. Смагін, О. І. Пометун[5]. Останній виділяється наявністю докладних відомостей про лікування лихоманки і поранень на полі бою. Щодо висвітлення раціону харчування, умов проживання та господарської діяльності, то виклад цього матеріалу наявний переважно у всіх проаналізованих підручниках.

Тенденційним для всіх підручників є розміщення основного обсягу матеріалу в практичних роботах, де завданням учнів є дослідження джерел. Серед цих матеріалів присутні спогади Гійома Левассер де Боплана[2,3,5,7], дослідження професора Володимира Голобуцького[3], фрагмент «Думи про Феська Ганжу Андибера»[3], частина з «Записок..» К. Гамберіні – секретаря нунція, у Речі Посполитій, Папи Римського[2], цитування праць Д. Яворницького[5], матеріали з клубу «Козак-Мамай»[5], розповіді Е. Лясоти, занотовані ним у «Щоденнику» [7], а також рядки народних пісень[6]. Така тенденційність пояснюється застосуванням творчих і дослідницьких завдань, що є умовою вивчення історії повсякденного життя та побуту.

Отже, зауважимо, що бувають випадки, коли у різних підручниках, фрагменти спогадів одного автора цитуються по-різному. Деякі свідчення авторів підручників не підкріплюються джерелами чи аргументацією. В окремих у підручниках виявлено розбіжності у цитуванні тих самих джерел, а деякі твердження подано без чітких аргументів або посилань на першоджерела.

Список використаних джерел

1. Історія України: підруч. для 8 кл. закладів загальної середньої освіти. І. Я. Щупак, Б. В. Черкас, О. В. Бурлака та ін. Київ: УОВЦ «Оріон», 2021. 224 с.
2. Хлібовська Г., Наумчук О., Крижановська М. Історія України: підручник для 8 класу закладів загальної середньої освіти. Тернопіль: Астон, 2021. 224 с.
3. Історія України: підруч. для 8 класу закладів загальної середньої освіти /О. В. Дудар, О. І. Гук. К.: «Освіта», 2021. 224 с.
4. Історія України : підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл./Г.К. Швидько, П.О. Чорнобай. Київ: Генеза, 2016. 352 с.
5. Історія України : підруч. для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Н. М. Гупан, І. І. Смагін, О. І. Пометун. Х.: Фоліо, 2016. 320 с.
6. Історія України : підручник для 8 кл. загальноосвіт. навч. закл. /Н.М. Сорочинська, О.О. Гісем. Тернопіль: Навчальна книга . Богдан, 2016. 304 с.
7. Історія України: підруч. для 8-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / В.С. Власов. Київ : Генеза, 2016. 256 с.

Олексій Головченко

Наукова керівниця – доцент С. Герегова

Стратегія, тактика й оперативне мистецтво Війська Запорозького у Московській кампанії 1618 р.

Очолений гетьманом Петром Конашевичем-Сагайдачним Московський похід запорожців став яскравим зразком військової майстерності українського козацтва початку XVII ст. Стратегічна підготовка його розпочалася із формування 30-тисячного війська та опрацювання стратегічного плану кампанії на берегах Росі у червні 1618 р. [1, с. 183]. Важливим моментом стало обрання для просування Муравського шляху, що пролягав від Дніпра через верхів'я Ворскли й Сіверського Дінця до Тули, дозволяючи обійти ключові московські фортеці [2, с. 185].

Успіх цього стратегічного плану значною мірою ґрунтувався на попередньому досвіді запорожців, набутому під час походів Смутного часу, а також через координацію зі штабом королевича Владислава Вази, котрий командував польсько-литовськими силами [3, с. 109]. Логістична база в Києві забезпечила запорожцям ремонт гармат, постачання боєприпасів та провіанту для подальших операцій [2, с. 184].

Тактична вправність козаків проявилася вже на початковому етапі кампанії – під час захоплення Лівен і Єльця в липні 1618 р. Швидкі й несподівані атаки, підкріплені вмілим застосуванням артилерії, дозволили блискавично здобути ці укріплені міста. У Лівнах 8 липня після штурму фортифікацій козаки розгромили гарнізон воєводи М. Черкаського. В Єльці 16 липня ситуація повторилася – потужна система оборони з ровами й вежами теж швидко була подолана [1, с. 185].

Водночас рейдові операції окремих підрозділів проявили ще одну грань козацької тактики. Полковник М. Дорошенко здійснив успішний набіг на Рязанщину, атакувавши Лебедянь, Данков, Скопин і Рязьск, чим завдав супротивнику значних втрат [3, с. 159–160]. Паралельно Федір Борисполець провів глибокий рейд у Мещерський край, захопивши зокрема Касимов, що внесло розлад у тилове забезпечення Московського царства. Козацькі роз'їзди проявили дуже високу мобільність, вміле використання фактору раптовості та вміння адаптуватися

до умов диверсійної діяльності на ворожій території.

Оперативне мистецтво запорозького війська було найкраще представлене на завершальних етапах кампанії. Форсування Оки 16 вересня 1618 р. виявилось складною операцією, що вимагала ретельної підготовки та планування. Козаки подолали водну перешкоду в районі гирла Осетра, змусивши московські сили відступити до Коломни [1, с. 137]. Наступні бої під Коломною (17 вересня) і Тугалесько-коломенська операція (кінець вересня – початок жовтня) продемонстрували вміння нейтралізувати флангові загрози перед вирішальним наступом на Москву.

Перемога 6 жовтня над військом М. Бутурліна у Донській битві стала кульмінацією оперативної майстерності українського війська [3, с. 222–224]. Об'єднання з силами Владислава під Тушино 8 жовтня створило передумови для штурму Москви, однак атаки 10–11 жовтня зазнала невдачі через зраду французьких саперів і брак координації між союзниками [4, с. 99]. Попри це кампанія завершилася 11 грудня 1618 р. укладенням Деулінського перемир'я, яке закріпило за Річчю Посполитою значні території, зокрема Смоленськ та Чернігів.

Отож Московська кампанія Війська Запорозького 1618 р. засвідчила стратегічну далекоглядність, тактичну гнучкість й оперативну ефективність рішень козацької старшини на чолі з гетьманом П. Сагайдачним. Досвід цієї виправи вплинув на розвиток козацького військового мистецтва та залишив значний слід в історичній пам'яті нашого народу.

Список використаних джерел

1. Документи російських архівів з історії українського козацтва. Львів, 1998. Т. 1. 443 с.
2. Документи українського козацтва XVI – першої половини XVII ст. Упоряд. В. Брехуненко та ін. Київ, 2016. 608 с.
3. Сас П. Сагайдачний: Гроза царів і султанів. Київ, 2024. 798 с.
4. Ковалець Т. Штурм Москви 10–11 жовтня 1618 р. (за нововідкритим джерелом). *Десяті Богданівські читання: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції: збірник наукових праць*. Черкаси: ЧНУ, 2018. С. 98–102.

Анна Дондюк

Наукова керівниця – доцент Г. Яценюк

Використання ігрових методів на уроках історії у 8-9 класах

Освітній процес у сучасній школі потребує інноваційних методів, що сприяють активному засвоєнню знань і розвитку ключових компетентностей учнів. Традиційні форми викладання історії часто не забезпечують достатнього рівня залучення школярів, що ускладнює формування історичного мислення та навичок аналізу. Ігрові методи навчання дозволяють зробити уроки інтерактивними, мотивуючими та більш ефективними [1, с.89].

Ігрові методики виступають не лише засобом зацікавлення учнів, а й важливим педагогічним інструментом, що активізує пізнавальну діяльність. Вони сприяють розвитку критичного мислення, уміння аналізувати історичні джерела та встановлювати причинно-наслідкові зв'язки. Використання симуляцій, рольових ігор, історичних квестів та вікторин дозволяє зробити навчання історії більш практичним і наближеним до реального досвіду. Основний виклик полягає в тому, щоб правильно інтегрувати ігрові методи в навчальний процес без втрати наукової строгості [2].

Власний підхід до дослідження базується на аналізі ефективності різних ігрових форматів і визначенні їхнього впливу на якість засвоєння матеріалу учнями.

Ігрові методи підвищують рівень мотивації школярів, що підтверджено численними педагогічними дослідженнями. Наприклад, рольові ігри стимулюють емоційне залучення, що сприяє кращому запам'ятовуванню історичних подій. Впровадження ігор у навчальний процес узгоджується з концепцією Нової української школи (НУШ), яка передбачає формування компетентнісного підходу до навчання. Досвід українських педагогів демонструє, що квестові методики дозволяють учням активно працювати з джерелами та історичними документами, розвиваючи аналітичні здібності. Отже, використання ігор у викладанні історії є не просто

доповненням до традиційних методик, а необхідним засобом підвищення ефективності освітнього процесу [3, с.47].

Практичні приклади підтверджують ефективність ігрових методів. Наприклад, під час гри «Гетьманська рада» учні відтворюють політичні дебати XVII століття, приймаючи рішення щодо міжнародних відносин і внутрішньої політики. В іншій симуляційній грі, присвяченій Французькій революції, школярі беруть участь у засіданні Конвенту, що дає їм змогу усвідомити складність політичних процесів. Використання таких методів робить історію «живою» та наочною, сприяючи глибшому розумінню історичних подій. [4, с.114-117]

Отже, ігрові методи є ефективним засобом викладання історії, що підвищує мотивацію учнів, покращує засвоєння матеріалу та розвиває критичне мислення.

Список використаних джерел

1. Древницька О. І. Гра як провідний вид діяльності для всебічного розвитку дитини. *Розвиток професійної майстерності педагога в умовах нової соціокультурної реальності*. Тернопіль, 2023. С. 87-90.

2. Ігрові методи у навчанні: інноваційні підходи та переваги. Mindscope. Режим доступу: <https://mindscope.biz.ua/igrovi-metody-u-navchanni-innovacijni-pidhody-ta-perevagy/>

3. Кравченко В. Погляди В. О. Сухомлинського на гру як засіб розумового виховання молодших школярів. Режим доступу:

<https://cusu.edu.ua/ua/konferenc-19-20/vyvchennia-i-vprovadzhennia-v-navchalno-vykhovnyi-protses-serednoi-ta-vyshchoi-shkoly-pedahohichnykh-idei-vasylia-sukhomlynskoho-2019>.

4. Ставицька А. В. Гейміфікація та ігрове навчання на уроках історії. *Гілея: науковий вісник*. 2020. Вип. 156. С. 114–117.

Ніколь Кишкан

Науковий керівник – доцент М. Гуйванюк

Голод 1946 – 1947 років у Західній Україні: чому регіон уник найгірших наслідків

Голод 1946 – 1947 років залишив глибокий слід в історії України, ставши черговим етапом жорстокої аграрної політики сталінського режиму. Однак його прояви на території країни були нерівномірними: найбільше постраждали східні та центральні регіони, тоді як Західна Україна в цілому зазнала значно менших утрат. Водночас Чернівецька область, що також входила до західного регіону, разом з Ізмаїльською за рівнем смертності посіла одне з перших місць.

Одна з головних причин того, що Західна Україна значно уникнула масштабних наслідків голоду, полягає в тому, що цей регіон ще не був повністю інтегрований у радянську адміністративно-господарську систему. Радянська влада лише розпочала колективізацію, і процеси перетворення сільського господарства тут ще не набули тотального характеру. Багато селян продовжували вести індивідуальні господарства, що дало змогу уникнути повного вилучення продовольства на користь держави. Крім того, західноукраїнські землі мали тісніші економічні зв'язки з сусідніми європейськими країнами, що також сприяло певній продовольчій стабільності [1].

На відміну від цього, Чернівецька область уже зазнала більш інтенсивної радянської. Хоча вона була приєднана до УРСР лише в 1940 році, за час короткого радянського правління тут устигли запровадити методи управління, аналогічні тим, що застосовувалися в інших регіонах України. Після Другої світової війни цей процес лише посилювався: колективізація стала обов'язковою, а хлібозаготівельні плани встановлювалися без урахування реальної врожайності. В умовах післявоєнної розрухи та посухи це призвело до катастрофічного зниження продовольчих запасів. Такі регіони Західної України як Галичина, Волинь і Закарпаття, мали змогу зберегти більше ресурсів завдяки меншій інтенсивності репресивної економічної політики [2].

Ще одним фактором, що вплинув на відносно м'які наслідки голоду в Західній Україні, було те, що населення Центральної та Східної України масово виїжджало до цього регіону у пошуках їжі. Західноукраїнські селяни, які ще не зазнали колгоспної системи в повному обсязі, могли приховувати частину продовольства, що давало можливість допомагати приїжджим. Разом із тим такий міграційний потік мав і негативний ефект – ресурси регіону швидко виснажувалися, що також могло вплинути на становище найбільш вразливих територій. Також потоки голодуючих селян з інших регіонів впливали на ставлення місцевого населення до колективізації та радянської влади, що стало одним із факторів зростання опору радянзації.

Отже, Західна Україна загалом зазнала менших втрат від голоду 1946 – 1947 років, оскільки ще не була повністю інтегрована в радянську економічну систему. Водночас Чернівецька область, яка зазнала значної радянзації та примусової колективізації, постраждала набагато більше, що поставило її на один рівень з найбільш ураженими регіонами. Це свідчить про те, що голод був не лише наслідком природних умов, а передусім результатом цілеспрямованої політики радянської влади.

Список використаних джерел

1. Веселова О.М., Марочко В.І., Мовчан О.М. Післявоєнний Голодомор (1946-1947 рр.). *Голодомори в Україні 1921-1923, 1932–1933, 1946–1947: Злочини проти народу*. 2-е вид., допов. Київ - Нью-Йорк: Вид-во М.П.Коць, 2000. 283 с.
2. Скорейко Г.М. Голод 1946-1947 років на території Чернівецької області. *Науковий вісник Чернівецького університету імені Юрія Федьковича: Історія*. 2024. № 1. С. 67–78.

Ольга Корогода

Наукова керівниця – доцент С. Герегова

Ікона як пам'ятка культури та духовний символ українського народу

Ікона – це не лише мистецтво: крім художньо-естетичної функції, вона виконує функцію посередника між людиною і Богом. Чи місце ікони в музеї? Напевно, ні. З іншого боку, ікона є духовно-мистецьким символом українського народу, що відображає релігійні вірування та сакральні цінності наших предків. Ікона певним чином відтворює історичний розвиток нашого народу, отож, вона є не лише релігійною пам'яткою, а й пам'яткою історії та культури, а тому потребує охорони й має зберігатися належним чином для передачі наступним поколінням: якщо не у місцях сакрального призначення, то у музеях, як культурно-мистецьких інституціях.

В Україні ікони з'являються із прийняттям християнства. Перші ікони потрапили до християнізованого Києва з Корсуня (Херсонеса Таврійського) під час будівництва Десятинної церкви (989-996 рр.). У мистецтві тогочасної ікони увиразнюються дві тенденції: орієнтування на зразки константинопольського малювання та формування вітчизняної київської школи іконописання, яка стала взірцем для інших релігійних осередків Київської Русі [1]. Київське іконописання розвинулося на основі Печерського монастиря, а першим руським іконописцем став чернець Алімпій [2, с. 222-231].

Чимало шедеврів візантійського іконопису та українських іконописних шкіл були вкрадені та вивезені з України під час військових конфліктів, а також через політичні інтриги та культурну експансію. Так, Белзька ікона Богоматері (Ченстоховська) (XIII ст.) потрапила до Польщі і нині зберігається у монастирі Павлінів на Ясній Горі в Ченстохові. Проте найбільше сакральних цінностей вивезено у різні часи та привласнено московією. Серед них найвідоміша - Вишгородська ікона Богоматері («Владимірская») (XI-XII ст.), репродукцію якої, до речі, росіяни розмістили на обкладинці видання «Шедевры русской иконописи» (мовою оригіналу), хизуючись «давністю» своєї культури. У цьому ряду також ікони

Богородиці Велика Панагія («Знамення»/«Оранта») (XI-XII ст.), Устюзьке Благовіщення (XII ст.), Спаса Нерукотворного (XII ст.), Дмитра Солунського (XII ст.), Печерської Богородиці з Антонієм і Теодосієм (XII ст.), які зосереджені у третьяковській галереї в Москві; святого Юрія Воїна (Георгій) (XI-XII ст.) – в Успенському соборі московського кремля; Ангела Золоте Волосся (XII ст.) – у державному російському музеї у Санкт-Петербурзі [3, с. 11].

У сучасних умовах російсько-української війни, держава-агресорка спрямовує свої ракети та дрони не лише на об'єкти критичної інфраструктури, а й на історичні та культурні пам'ятки України, які покликані презентувати українську національну ідентичність. Зокрема, станом на 2 лютого 2025 року пошкоджено та зруйновано 643 культових споруди, з яких 53 об'єкти повністю зруйновані з усім внутрішнім наповненням [4].

З релігійного погляду ікона стала символом віри, заохоченням до молитви, атрибутом при здійсненні Богослужінь, акцентом в історії християнства; з культурної та мистецької – це чудовий витвір з ідеальною гармонією кольорів; з історичної – духовний образотворчий літопис України. Українська ікона слугує символом віри українців у нетлінність національних духовних цінностей.

Список використаних джерел

1. Логвин Г. Монументальне мистецтво, іконопис, книжкова мініатюра / Історія української культури. Том. 1. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/istkult/ikult13.htm>
2. Великий А. Печерський Патерик, або Праведні Старої України: давнє джерело староукраїнської духовності. Рим: Видавництво ОО Василян, 1973. 277 с.
3. Степовик Д. Історія української ікони Х-XX століть. Київ: Либідь, 1996. 436 с.
4. Релігія в огні: Три роки війни у цифрах. Звіт за результатами проекту «Релігія в огні» (24 лютого 2022 року - 2 лютого 2025 року). Київ, 2025. Режим доступу: https://risu.ua/religiya-v-ogni-tri-roki-vijni-u-cifrah--rezultati-masshtabnogo-doslidzhennya_n154589

Вікторія Косович

Наукова керівниця – асистент Л. Дробіна

Ізидора Косач-Борисова: жінка, яка пережила епоху

Ізидора Косач народилася 9 березня 1888 р. у селі Колодяжному на Волині, в родині юриста Петра Косача та письменниці Ольги Драгоманової-Косач (Олени Пчілки). З дитинства Косачі дбали про освіту своїх дітей, прищеплюючи їм любов до української мови та культури. Усі діти, включно з Ізидорою, здобували початкову домашню освіту. Ізидора виховувалася під впливом своєї сестри Лесі Українки, яка навчала її гри на фортепіано та французької мови [1, с. 11].

Ізидора Косач, подібно до свого брата Миколи, обрала фах агронома. Її професійна освіта розпочалася з навчання на Вищих сільськогосподарських курсах імені Стебута в Петербурзі. Проте через раптове захворювання вона була змушена перервати навчання. Одужання Ізидори Косач відбулося завдяки опіці Лесі Українки [2, с. 25]. Після одужання вона продовжила професійну освіту, вступивши до агрономічного відділу Київського політехнічного інституту, який успішно закінчила у 1911 р., здобувши кваліфікацію агронома.

Однак, на відміну від традиційного застосування агрономічних знань у польових умовах, Ізидора Косач зосередилася на викладацькій та дослідницькій діяльності. Документальні свідчення про її наукові дослідження збереглися фрагментарно. Відомо, що вона працювала на кафедрі біології сільськогосподарських рослин, де займалася дослідженнями у галузі теорії врожаю та впливу посухи на різні види рослин [2, с.30].

З початком Першої світової війни її чоловік Юрій Борисов був мобілізований до лав армії Російської імперії та повернувся з полону лише у 1920 р. [3, с. 28]. Протягом цього часу Ізидора з родиною переїхала до Кам'янця-Подільського, де вона продовжувала викладацьку діяльність, попри складні соціальні умови.

У 1930 р. до її помешкання вперше навідалися працівники ГПУ. Вони провели обшук квартири, вилучивши листування родини Косачів, і мали намір затримати її матір Олену Пчілку

[1, с. 11]. Того ж року вперше був заарештований її чоловік, Юрій Борисов.

10 вересня 1937 р. вже органи НКВС здійснили обшук помешкання Ізидори Косач-Борисової і того ж дня її було заарештовано. На момент арешту вона обіймала посаду асистента кафедри ботаніки Київського сільськогосподарського інституту. Підставою для арешту став донос студентів, які звинуватили її у поширенні націоналістичної пропаганди [3, с. 33].

Після арешту Ізидору Косач-Борисову було доставлено до Київської в'язниці, а згодом, після серії допитів, засуджено до 8 років ув'язнення в Онезькому виправно-трудоному таборі. Умови ув'язнення були надзвичайно складними. Незважаючи на численні клопотання Ізидори та її родичів, звільнення відбулося лише в 1940 р., що було зумовлено впливом імені її сестри Лесі Українки [1, с. 19-21].

Після звільнення з тюрми вона повернулася до Києва. За часів німецької окупації Києва співпрацювала з ОУН(м), імовірно, була або зв'язковою або поширювала пропаганду [1, с. 31]. Після затримання та звільнення з німецького полону разом зі своєю сестрою Ольгою Косач-Кривнюк вирішила виїхати в еміграцію. Із собою вони вивезли архів Косачів, який повернувся в Україну в 1991 р [1, с. 34].

В еміграції Ізидора Косач-Борисова оселилася у США, у штаті Нью-Джерсі. Вона опублікувала численні спогади про свою родину та до кінця своїх днів берегла про них пам'ять, а також активно продовжувала громадську діяльність до своєї смерті в 1980 р.

Список використаних джерел

1. Даниленко В. Ізидора, рідна сестра Лесі Українки: від сталінських таборів до еміграції. Київ : Смолоскип, 2011. 255 с.
2. Мартиненко О., Поліщук О. Ізидора Косач-Борисова – перша в Україні жінка вчений-агроном. *Хронос*. 2023. С. 25-28.
3. Мартиненко О., Поліщук О. Сестра Лесі Українки – викладач Білоцерківського сільськогосподарського інституту. *Хронос*. 2017. С.25-36.

Анна Курочка

Науковий керівник – асистент Т. Ковалець

Корупція в Гетьманщині

Сучасне поняття корупції як зловживання посадовця своїм службовим місцем в особистих корисливих цілях зовсім не співпадає із розумінням його у XVII ст. Серед тогочасних еліт побутувало переконання, що хабар – це проста транзакція, яка не може розглядатися з точки зору моралі.

Під час Хмельниччини хабарі відігравали важливу роль навіть у походах. Скажімо, під Зборовом 1649 р. гетьман Богдан Хмельницький завдав поразки польському війську, але завершити справу розгромом не зміг через позицію кримського хана, підкупленого поляками. Загалом справа щедрого обдаровування татарських командувачів була на порядку денному практично у кожній кампанії того часу, і козаки нею займались також.

Значний поштовх для розвитку корупції в Гетьманщині додала Московія. У цей період прозорість і демократичність козацького соціуму й органів влади відійшли у минуле. Так, у літописі Самовидця згадується про те, що Іван Виговський здобув гетьманську булаву підкупом російського урядовця Хитрого [2], а Іван Мазепа організував підкуп козацької ради й «зацікавив» у своїй кандидатурі московського князя Василя Галіцина за 5 тисяч рублів, величезну на той час суму [3, с. 29].

Козацька старшина, котра вже здійснювала усю владу, масово користувалася різними корупційними схемами, що викликало протест з боку простолюду й нижчих прошарків козацтва. При цьому, на відміну від козацтва, яке мало станові гарантії, посполите населення було захищене слабо. Урядовці, грабуючи його, зазвичай уникали серйозних покарань. Саме тому козацькі старшини-емігранти у тексті «Договорів та постанов Війська Запорозького» 1710 р. чітко прописали цілий ряд антикорупційних норм [1, с. 219].

Свого апогею корупція досягла, вірогідно, під час гетьманування Кирила Розумовського. Його уряд на початку своєї каденції виявив значну недостачу в скарбі, спричинену масовими зловживаннями. Через це було створено спеціальну

слідчу комісію, до якої увійшли гетьманські урядовці. Під час її роботи виявлено розкрадання коштів управителями гетьманських маєтностей. Такий перебіг подій вилився у запровадження антикорупційних норм, що знайшли своє відображення у «Правах, за яким судиться малоросійський народ».

Для простолюду фактично єдиним способом відновити справедливість було подання скарг до Генеральної військової канцелярії та Генерального військового суду, які могли вплинути на дії козацької старшини. Хоч козацькі суди виносили доволі м'які рішення й часто обмежувались попередженнями або поверненням майна потерпілим, були, однак, і випадки, коли корупціонери звільнялися з посад або присуджувались до виплат величезних штрафів. Тюремні ув'язнення практикувались рідше, а за найтяжчі злочини могли й засудити на смерть [4, с. 129].

Отож корупція у Гетьманщині з розвитком державних інституцій та суспільно-економічних механізмів весь час набирала обертів, підточуючи козацьку державу, що зрештою стало одним із факторів її поступового занепаду. Вивчення корупційної складової життя цього вияву української державності все ж дуже важливе для удосконалення чинних правових норм та уникнення помилок минулого у сучасній Україні. Як висловився Гай Юлій Цезар, «досвід усьому вчитель».

Список використаних джерел

1. Бабіков О. Антикорупційні норми козацького права. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 5. С. 219-222.
2. Дзира. Я. Літопис Самовидця. Київ: Наук. думка, 1971. 208 с.
URL: <https://msu.edu.ua/library/wp-content/uploads/2019/02/pryklady-oformlennja-bibliografichnoho-opysu-zhidno-dstu-8302.pdf>
3. Серховець Д., Хара С. Прояви корупційних дій та боротьба з ними за часів Гетьманщини. *Питання сучасної науки і права : збірник матеріалів XI Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти (м. Суми, 24 квітня 2020 р.)*. Суми, 2020. С. 28-31.

Тарас Малиновський
Науковий керівник – професор О. Добржанський

Роман Смаль-Стоцький про особливості міжетнічних взаємин у Радянському союзі на початку 50-х років XX ст.

Роман Смаль-Стоцький відомий український філолог, громадський діяч, уродженець Чернівців, син професора Чернівецького університету Степана Смаль-Стоцького.

Після Другої світової війни був змушений перебувати на еміграції у США, де працював у закладах вищої освіти, був президентом Головної Ради Наукового товариства ім. Т.Шевченка.

Р. Смаль-Стоцький ще з 30-х років XX ст. уважно стежив за подіями, які відбувалися в Радянському союзі і УРСР зокрема, політикою, яку здійснювало більшовицьке керівництво в галузі суспільних відносин. Одна з найвідоміших його праць початку 50-х років XX ст. «The Nationality Problem of the Soviet Union and Russian Communist Imperialism» (Національні проблеми Радянського союзу і російський комуністичний імперіалізм).

У цій книзі Р. Смаль-Стоцький проаналізував національну політику Радянського союзу, підкреслюючи її імперіалістичний характер. Він звернув увагу на те, що радянська влада використовувала комуністичну ідеологію для продовження та зміцнення російського імперіалізму, що призводило до пригнічення національних рухів та культур неросійських народів.

Р. Смаль-Стоцький виділив кілька характерних рис російського комуністичного імперіалізму, які досить точно визначали його суть. Зокрема такі:

- Комуністична ідеологія служила прикриттям для продовження імперської політики Росії щодо неросійських народів СРСР.

- Русифікація як інструмент асиміляції: Радянська влада активно впроваджувала політику русифікації, змушуючи неросійські народи приймати російську мову та культуру.

- Ліквідація національних еліт. Репресії проти інтелігенції та лідерів національних рухів були поширеним явищем для знищення потенційних осередків опору.

- Примусова колективізація та викликані нею голодомори використовувалися для послаблення національних рухів, зокрема в Україні.

- Переселення народів: Депортації цілих етнічних груп були засобом розпорошення та ослаблення національної ідентичності.

- Освітня політика як засіб русифікації: Навчання російською мовою було обов'язковим у всіх республіках, що сприяло асиміляції неросійських народів.

- Культурна уніфікація. Радянська влада нав'язувала єдині культурні стандарти, ігноруючи та придушуючи національні особливості.

Ідея «старшого брата»: Російський народ представлявся як «старший брат» для інших національностей, що підкреслювало їхню другорядність.

Атеїстична політика СРСР була спрямована на знищення релігійних традицій, які були важливою частиною національної культури.

Міграційна політика як засіб асиміляції: Заохочення переселення росіян до інших республік і навпаки сприяло розмиванню національної ідентичності.

Використання пропаганди для формування "радянської людини": Пропаганда сприяла створенню єдиної радянської ідентичності на шкоду національним особливостям.

Як бачимо, Р.Смаль-Стоцький дуже точно передав головні напрями асиміляційної політики більшовицької влади. У сучасних умовах ця ж політику продовжує російське керівництво на чолі з Путіним, - прикриваючись іншими гаслами, але суть російського імперіалізму від цього не міняється.

Список використаних джерел

1. Smal-Stocki R. The Nationality Problem of the Soviet Union and Russian Communist Imperialism. Ann Arbor, 1952. 474 p.

Анна-Марія Поштарюк
Науковий керівник – доцент Н. Христан

Трансформація шкільних підручників з історії України в період Незалежності

Період Незалежності України ознаменувався значними змінами у багатьох сферах суспільного життя, зокрема й у сфері освіти. Становлення нової національної системи освіти супроводжувалося розробкою концептуально нових підходів до викладання історії. Підручники з історії України стали не лише засобом навчання, а й інструментом формування національної ідентичності, історичної пам'яті та громадянської свідомості.

Написання навчальної літератури з історії в цей період було викликане нагальною потребою переосмислення радянської спадщини та інтеграції національної історії в загальносвітовий контекст. Водночас автори підручників зіткнулися з численними викликами: необхідністю методологічної трансформації, адаптації змісту до сучасних освітніх стандартів, врахування вікових особливостей учнів і вимог суспільства.

До 1991 року ми навчалися за тими ж підручниками, що і росіяни, а історія Української РСР викладалася як доповнення до історії всього Союзу. Тому виникла необхідність створити цілий набір підручників з історії України з 5-го по 11-й клас. [1] На базі оригінального видавництва «Генеза» було створено такий набір, а за допомогою авторів і методистів Міністерства освіти України видано перші підручники історії незалежної України на основі розроблених програм.

Вагомий внесок у підготовці навчальних посібників з історії України зробили також викладачі багатьох вищих навчальних закладів. Випущено курси лекцій педагогічних колективів Київського університету ім. Т. Шевченка, Київського інституту інженерів цивільної авіації, Харківського політехнічного інституту тощо. [2, с. 196]

Проте не варто забувати, що перші підручники мали певні недоліки, оскільки вони пояснювали причини національних труднощів зовнішніми факторами, зокрема діями ворожих і агресивних сусідів. Спостерігалися перевантаженість підручників інформацією та складність викладу, що

ускладнювало засвоєння цього матеріалу. Багатьом підручникам бракувало ілюстрацій та належного методичного супроводу, а також траплялися помилки в хронологічних таблицях. Тому, 1991–1995 роки стали періодом запровадження історії України як окремого курсу та створення перших підручників з історії України та всесвітньої історії, що базувалися на предметно-орієнтованому підході до освіти. [3, с. 136]

Таким чином, можна сказати, що процес створення українських підручників з історії для середніх шкіл відбувався поступово і був зумовлений низкою об'єктивних факторів: проголошенням незалежності України, формуванням національної системи освіти, необхідністю відновлення історичної пам'яті українського суспільства, а також запровадженням двох окремих курсів – історії України та всесвітньої історії.

У цей період, коли закладалися основи нової національної системи освіти, перед державою постало важливе завдання створення якісних підручників для середньої школи, зокрема з історії. Тому тема створення українських підручників з історії доволі цікава та потребує детальних досліджень.

Список використаних джерел

1. Гирич І. Творення після 1991 р. перших українських підручників з історії на засадах запровадження серед широкого загалу національної історичної пам'яті. Ігор Гирич (Київ) Персональний сайт історика України. URL: <https://www.i-hyrych.name/Vyklad/HistMemory/Independence.html>.

2. Зякун А. І. До проблеми створення підручників з історії України для національної вищої освіти країни // Проблеми підручника для вищої школи : зб. матеріалів наук.-метод. конференції (29-30 травня 2001 року) : у 2 т. / Вінницький національний технічний університет. - Вінниця, 2001. Том 1. С. 195-198.

3. Томаченко О. В. Українські шкільні підручники 1990–2009 рр. з історії: здобутки і проблеми написання. Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2012, вип. XXXIV, С. 134–139.

Наталія Рушак

Науковий керівник – доцент М. Гуйванюк

Основні методичні підходи до викладання історії в УРСР

Після Другої світової війни радянська освітня система зазнала значних змін, спрямованих на посилення ідеологічного контролю. Історія стала одним із ключових інструментів формування радянського світогляду, а її викладання підпорядковувалося марксистсько-ленінській методології. Вчителі історії змушені були діяти відповідно до партійних вказівок, виконуючи завдання з ідейно-політичного учнів. Школа перетворилася на механізм пропаганди, спрямований на формування «радянського патріотизму» та боротьбу з «буржуазною ідеологією»[1].

У післявоєнні роки держава активно переглядала навчальні програми, зокрема гуманітарних дисциплін. З 1945 по 1950 роки партійні ідеологи неодноразово змінювали підхід до викладання історії, усуваючи «методичні хиби» та виправляючи «перекручування»[2]. Українська історія подавалася як складова історія СРСР, часто спрощувалася або спотворювалася. 1947 року вийшла постанова Міністерства освіти УРСР, яка чітко визначала, що історія є партійною наукою, а її викладання повинно відповідати ідеологічним завданням партії. Учителі проходили регулярні наради, семінари та політичне інструктування, що ще більше обмежувало їхню педагогічну автономію.

У шкільному процесі активно використовувалися наочність, література та технічні засоби. Підручники були державними й затвердженими партією, акцент робився на висвітленні героїчного минулого радянського народу. Література відіграла не лише освітню, а й виховну роль, формуючи образ «нової радянської людини». Кінофільми, радіоуроки, історичні карти, діапозитиви та архівні фотографії використовувалися для зміцнення радянського історичного нарративу. Значну роль відіграло телебачення, особливо у міських школах, де транслювалися навчальні програми з історії.

Радянська історична освіта мала значний вплив на світогляд учнів. Формування «радянського патріотизму» стало одним із

основних завдань викладання історії. Водночас доступ до альтернативних історичних інтерпретацій був обмежений, а вивчення національних історичних джерел та традицій залишалося на периферії. Русифікація та денаціоналізація шкільної освіти сприяли відриву учнів від власної культурної спадщини, що мало довготривалі наслідки для української національної свідомості.

Система викладання історії в УРСР також передбачала суворий контроль над викладачами, які не лише навчали, а й були зобов'язані формувати «правильні» політичні погляди у школярів. Відхилення від затвердженої програми або критичний погляд на офіційну версію історії могли призвести до серйозних наслідків для педагогів, включаючи звільнення або навіть переслідування. Це створювало атмосферу страху та цензури, у якій історична наука перетворювалася на засіб політичної пропаганди, а не на об'єктивний аналіз минулого.

Отже, викладання історії в УРСР було потужним інструментом ідеологічного впливу, підпорядкованим завданням комуністичної партії. Марксистсько-ленінська методологія визначала зміст навчальних програм, підручників та методів викладання. Використання наочності та технічних засобів було спрямоване на закріплення офіційного радянського історичного нарративу. Наслідки такої освітньої політики відчувалися не лише у свідомості школярів, а й у загальному розвитку історичної науки та культури в Україні.

Список використаних джерел

1. Листи про підвищення кваліфікації вчителів, керівників шкіл і працівників органів народної освіти // На допомогу працівникам шкіл і органів народної освіти. 1945. С.256 – 259.
2. Сухомлинська О. “Радянська педагогіка як ідеологія: спроба історичної реконструкції”. Педагогіка і психологія. 2000. № 2.

Павло Тихомиров
Науковий керівник – професор О. Добржанський

Характеристика революційно-визвольних подій на теренах Білорусі 1917-21 рр.

Метою нашого дослідження є висвітлення спроб білоруського народу до самоусвідомлення та визволення від експансіонізму інших етносів, показ описаних подій у єдиній системі, де подані сили мали дотичні та розбіжні погляди із сусідніми народами.

У 1917 терени Білорусі були розміщені у трьох губерніях, а також частина білоруських земель була у губерніях Смоленській та Гродненській. Як і інші народи, білоруси позитивно сприйняли Лютневу революцію та можливість самоорганізації, але без армії були зайняті червоними. Їхній режим відзначився каральними акціями та примусом із допомогою армії, якій не зміг чинити опір слабкий національний запал селян. Закінченням цього періоду була втеча більшовиків під тиском німецької армії у лютому-березні 1918-го [1].

Білоруські та польські сили зайняли та поділили Мінськ після відходу більшовиків, чекаючи на прихід німців. 28 лютого командування Райху дозволило роботу білоруських органів як представницьких. Головним органом влади стала Рада Всебілоруського з'їзду (потім Рада БНР), що двома статутними грамотами проголосила БНР, її конституційні засади, а потім і незалежність від 25 березня.² Через це відбулось ускладнення відносин з німцями та довелося йти на компроміс – включення до Ради право-центричних сил. Це порозуміння дозволило уряду БНР вести міжнародну діяльність, через яку делегати оповідали нагальність білоруського питання. Усередині влада упродовжувала білоруську мову як основну для діловодства і освіти; роздавала паспорти громадян БНР; продовжила культурну діяльність.

Останніми надіями для білоруського уряду були литовці та поляки. У Литві ще з січня 1918-го діяла Віленська білоруська рада. Сторони часто конфліктували у боротьбі за спадщину ВКЛ. Червона загроза стимулювала до більшої договірності білорусів, котрі сподівались на збереження державности хоч би

у федерації з Литвою. Значно стосунки між сторонами зіпсувались після укладання більшовицько-литовського миру в липні 1920-го. Намагаючись не наразитись на повторну небезпеку, литовці ліквідували Міністерство білоруських справ і нечисленні білорусько-литовські військові частини.

У колі політикуму одностайности не було. Великими були сподівання багатьох на Польщу та особисто Ю.Пілухського, котрий дозволяв у війську користуватись рідною мовою та набирати у нього місцевих селян. Але паралельно із цим більшість не бажала дарувати білорусам незалежність і активно готувала майбутні «східні креси» до включення у ДРП. Після виснажливих боїв у обидві сторони дійшли до компромісного варіанта і поділу Білорусі надвоє.

Лебединою піснею активної боротьби став похід С. Булак-Балаховіча, підтриманий Польщею, у жовтні-грудні 1920-го. В армії Балаховіча, окрім білорусів, були поляки і росіяни, котрі боролись не тільки за вільну Білорусь, а й за «третю Росію» без монархістів і більшовиків. Продрозверстка стимулювала селян до опору «советам». Тому початками наступ тривав успішно, а у взятому 10 листопада у Мозирі було проголошено незалежність БНР. Стрімкий успіх закінчився після невдалого штурму Речиці, червоні підтягнули резерви та почали контрудар. У кінці листопада - на початку січня загони Балаховіча вийшли на польську територію.

Отже, кривава боротьба не привела до свободи. Але, вважаємо, що сам фактор існування БНР, її активної міжнародної політики та, хоч формальної, але державності був спусковим гачком для ленінського уряду, аби у складний момент таки погодити створення БСРР. Слабкість руху пояснюється агресією сильніших сусідів і розпорошеністю власних сил.

Список використаних джерел

1. Міхалюк Д. Дипломатичні архіви Білоруської Народної Республіки 1918–1921 років як джерело вивчення білорусько-польських та білорусько-українських відносин. *Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики*. 2017. Ч. 28. С. 33-47.

Ярослав Ткачук

Науковий керівник – доцент М. Гуйванюк

Політика російської військової адміністрації щодо єврейського населення Буковини на початку Першої світової війни: спроба аналізу

Перша світова війна стала гуманітарною катастрофою для багатьох народів, які проживали тоді на теренах багатонаціональних імперій. Лихоліття Великої війни 1914-1918 рр. не оминули й багатомільйонне єврейське населення Центральної та Східної Європи, яке опинилося у ролі заручника у військово-політичному протистоянні між двома континентальними імперіями Габсбургів і Романових.

Зазначимо, що росіяни ще до початку війни вже мали неабиякий політичний досвід у розв'язанні «єврейської проблеми», але ситуація з євреями в Австро-Угорщині вимагала від російської адміністрації на Буковині та у Галичині зовсім інших підходів, аніж ті, які застосовувалися в Російській імперії, адже власне характер «єврейського питання» по обидва боки російсько-австрійського кордону був різним. Однак після початку війни його можна було сформулювати як питання лояльності євреїв стосовно тих режимів, під владою яких вони перебували у різні періоди [1, С. 67].

Одразу ж після вступу російської армії на територію Галичини та Буковини єврейське населення зазнало значних репресій, хоч об'єктивних причин для цього не було. Начальники повітів у звітах до військового генерал-губернатора окупованих областей Австро-Угорщини графа Г. Бобринського, зазначали, що єврейське населення, хоч і не можна вважати таким, що співчуває та симпатизує Росії, поводить себе коректно без жодної ворожості. [2, С. 66-67].

Тим часом репресії російської окупаційної адміністрації стосовно євреїв Буковини посилювалися. Упродовж жовтня-листопада 1914 р. у Снятині, Вашківцях, Садгорі та інших містечках Чернівецької губернії, частини російської армії вчинили єврейські погроми. Як пригадував український письменник і педагог І. М. Бажанський, жорстокий козацький погром місцевих євреїв мав місце 24 листопада у Вашківцях.

Незважаючи на спроби Г. О. Бобринського якимось запобігти ганебним явищам, єврейські погроми не припинялися й у наступні тижні, а чернівецькі євреї жалілися чернівецькому губернатору С. Євреїнову на те, що солдати відбирали в них коней, корів, сіно, брезент і навіть годинники [1, С. 70-71].

Водночас С. Євреїнов відкидав будь-які компроміси з єврейського питання на Буковині [1, С. 72].

5 грудня 1914 р. Євреїнов запросив представників єврейської громадськості Чернівців до магістрату і заявив їм буквально так: «Єврейське населення! В мене є свідчення, що євреї під час відступу російських військ із Чернівців святкували, спалювали російські прапори, глузували з російських установ; у мене є свідчення, що всі євреї є шпигунами, що вони знаходяться на службі в австрійській армії. З їхньої вини російські солдати були змушені страждати від суворого холоду і великої потреби, російських солдат обстрілювали з гармат». Характерної рисою політики Чернівецького губернатора в єврейському питанні була практика депортації нелояльної частини єврейського населення до Росії. [1, С. 74-75].

Політика російської військової адміністрації щодо єврейського населення Буковини мала реакційний і репресивний характер. Причини вживання таких заходів проти євреїв буковинського краю треба шукати в антисемітських і ксенофобських ідеях, які були досить популярними серед російських політиків і військових. Такі уявлення, а також інші чинники, призводили до різного роду репресій проти єврейської спільноти не тільки буковинського регіону, але й інших територій.

Список використаних джерел

1. Безаров О. (2018). Політика чернівецького губернатора С. Д. Євреїнова в єврейському питанні. *Історична панорама*. Вип. 26-27. С. 66-85.
2. Ковбас В. М. (2021) Релігійна політика російської влади в Галичині та Буковині (1914-1917 рр.). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки*. Т. 32 (71) №3. С. 65-3. Вебер Ю. (2016). Російська окупація Чернівців. Чернівці: Книги-XXI. 136 с.
3. Вебер Ю. (2016). Російська окупація Чернівців. Чернівці: Книги-XXI. 136 с.

Віталій Худяк

Науковий керівник – асистент О. Руснак

Друга «Велика блокада» 1946 року: спроба остаточно придушити опір українського визвольного руху

Упродовж осені 1945 р. – до початку весни 1946 р. комуністи мали намір остаточно ліквідувати УПА та підпілля ОУН. 10 лютого 1946 р. планувалося провести післявоєнні вибори до Верховної ради СРСР. Щоб вони відбулися спокійно і з прийнятним результатом на територіях, де діяли повстанці, потрібно було придушити їх опір або хоча б паралізувати їхню діяльність.

Наприкінці 1945 р. внутрішні війська Українського округу були реорганізовані в 4 дивізії – 62, 65, 81, 82 внутрішніх військ НКВС (з 15 січня 1946 р. – МВС), кожна по 6 тис. осіб. Ще окремих 290-й мотострілецький полк внутрішніх військ – 1,5 тис. постійно дислокувався на Західній Україні. Сюди ж були направлені Сухумська та Орджонікіндзенська дивізії внутрішніх військ, 18-й кавалерійський полк і окремих танковий батальйон дивізії ім. Дзержинського. До придушення повстанців також були застосовані війська Українського й Закарпатського прикордонних округів, 38-ма й 28-ма армії з інших регіонів [2, с. 599]. Крім того, до операції залучили так званих «стрибків», які склалися з місцевого населення. Значна частина з них були поляками, росіянами чи вихідцями зі Східної України. Загальна чисельність радянських сил складала більше 200 тис. осіб [2, с. 600-601].

Їх розділили на майже 4 тис. гарнізонів по 20-100 озброєних бійців. У Станіславській, Тернопільській та Чернівецькій областях, до прикладу, було розташовано 342, 464 і 88 гарнізонів відповідно, озброєні кулеметами, автоматами, гвинтівками та гранатами. При цьому радянська сторона застосовувала навіть авіацію. За допомогою засобів зв'язку радянські гарнізони швидко повідомляли про перебування противника один одному, що ускладнювало життя повстанцям.

Такі дії радянського керівництва були спрямовані на підготовку проведення масштабної операції на території Західної України, яку прийнято називати другою «Великою

блокадою», що почалася 10 січня 1946 р. Суть її полягала в унеможливленні доступу повстанців до сіл і хуторів, ізолюванні в лісах без поповнення запасів їжі, ліків від хвороб, виснажуванні боями. Усе це мало призвести до придушення опору.

Коли до виборів залишалися лічені дні, визвольний рух сфокусувався на їх зриві. Попри опір повстанців, на жаль, вибори вдалося провести із прийнятим для радянської влади результатом. Одразу ж після успішного проведення виборів більшовики дещо змінили тактику боротьби. Радянська влада сфокусувалася на пошуку та знищенні керівних кадрів ОУН і УПА та деморалізації повстанців шляхом жорстокого позбавлення життя їх побратимів.

1 квітня 1946 р. офіційно завершилася Друга велика блокада, яка була частиною сталінського терору, спрямованого на знищення українських націоналістичних сил. Утрати підпілля були чималими. Радянська сторона наводила статистику в 3295 вбитих повстанців, в полоні опинилося 12 тис. упівців і 5 тис. членів оунівського підпілля. Повстанці повідомляли про 5 тис. загиблих.

Отже, попри залучення більшовиками значних сил для проведення такої масштабної операції, їм не вдалося остаточно ліквідувати визвольний рух. Проте націоналістичне підпілля зазнало чималих втрат, яких у такій ситуації було доволі важко відновити. Але, незважаючи на це, ОУН та УПА продовжували вести безкомпромісну боротьбу з комуністами ще багато років.

Список використаних джерел

1. Літопис УПА: нова серія. Т. 5. Боротьба проти УПА і націоналістичного підпілля: інформаційні документи, ЦК КП(б)У, обкомів партії, НКВС-МВС, МДБ-КДБ 1943-1959. *Кн. 2. 1946-1947.* Київ; Торонто, 2002. 574 с.

2. Патриляк І. Перемога або смерть: український визвольний рух 1939-1960 роках. Харків: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2024. 688 с.

Олеся Чудик

Науковий керівник – асистент Т. Ковалець

Власна державність у візії козацьких лідерів кінця XVI – початку XVII ст. (на матеріалі вибраних джерел)

Наприкінці XVI ст. розпочалися масові збройні виступи запорожців внаслідок утисків їх прав і вольностей місцевою та центральною владою Речі Посполитої. Якщо перебіг цих повстань уже доволі ґрунтовно вивчений в історіографії, то чимало інших аспектів – недостатньо, зважаючи на брак джерел. Однією з таких є проблема бачення українськими козаками у цей час потенційної власної державності.

У розпалі виступів 1594–1596 рр. побачив світ документ «Умови, подані від Наливайка його королівській милості», тобто авторства одного із козацьких ватажків. Северин Наливайко просив короля Зигмунта III розглянути його проєкт козацької автономії на пустці «між Бугом і Дністром на рікою Шеносед, майже на шляху татарському і турецькому, між Тягиною та Очаковим, від Брацлава 20 миль». Він обіцяв, що в разі згоди й появи такого утворення козаки ефективно протистоятимуть ісламській загрозі (туркам і татарам, ворогам «святого Хреста») й московитам – начебто вони будуть «готові з військом своїм і з арматою раніше ніж хто в державі рушити» на них у похід [1, с. 606]. Вірогідно, цей документ постав під впливом київського католицького біскупа Юзефа Верещинського, котрий тоді активно пропагував ідею створення козацького князівства, пропонуючи на його князя навіть свою кандидатуру. Навряд чи ці проєкти всерйоз розглядалися у публічному просторі й невдовзі після кривавого придушення повстань були забуті.

Після завершення Хотинської війни та смерті гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного протиріччя між польською владою і Військом Запорозьким знову загострилися. Козаки, відчуваючи зростання своєї сили і впливу, продовжували активно захищати православну церкву. Як свідчення такої політики 8 січня 1623 р. з'явився лист на сейм від гетьмана Богдана Конші з усім товариством. Запорожці не тільки просили про підвищення річної платні Війську, а й заодно робили несподіваний екскурс у минуле: «після прийняття Руссю святого хрещення зі сходу, коли

великого руського монарха Володимира святого широкі держави народу слов'янського синам його і нащадкам незгодним спадком діставалися, великі князі й найясніші королі польські побожністю й людяністю своєю значну частину народу руського, предків наших, до послушенства коронного різними часами і різними способами привели». Також козаки закликали «до спокійного справжнього встановлення рівних прав з народом польським» принаймні у релігійних правах [1, с. 243]. Цей документ свідчить, що запорожці (чи принаймні їх лідери) добре пам'ятали про руську державність й акцентували на її історичній тягlostі.

Останній аналізований документ – запис промови полковника Олифера Голуба у жовтні 1625 р. з нагоди обрання гетьманом Марка Жмайла. Старшина висловлювався цілком відкрито і значно революційно, закликаючи поширити прямий козацький вплив не тільки на Київщину (де він уже був), а й на Брацлав, Вінницю, Житомир та Овруч. Голуб жорстко критикував київського воєводу Томаша Замойського за погане врядування у Києві та пропонував замінити на Подніпров'ї королівських старост, котрі «мало на що потрібні» – на козацьких полковників [2, с. 41]. Ми впевнені, що це були думки не тільки Голуба, а й більшості козацьких старшин.

Отже, задовго до Хмельницького у лідерів Війська Запорозького вже були доволі послідовні ідеї запровадження власної, хоч і автономної державності у складі Речі Посполитої. Певною мірою так фактично й сталося того ж 1625 р. після прийняття «Ординації Війська Запорозького», що справило величезний вплив на подальшу історію українського козацтва.

Список використаних джерел

1. Документи українського козацтва XVI – першої половини XVII ст.: універсали, листування, угоди, присяги. Упоряд. В. Брехуненко та ін. Київ, 2016. 608 с.

2. Кочегаров К. Новые источники о казачком восстании 1625 года: речь полковника Олифера Голуба и неизвестный список Куруковского договора. *Славяноведение*. 2020. № 2. С. 28–49.

ПІДСЕКЦІЯ ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Лівіу Алекса

Наукова керівниця – доцент О. Кожолянко

Спадщина Паталіпутри та її значення в історії Індії

Паталіпутра – давньоіндійське місто, яке відіграло важливу роль у розвитку політичного, культурного та економічного життя країни. Розташоване на берегах річки Ганг, місто стало столицею великих імперій у стародавній Індії таких як імперія Шишунга, імперія Нанда, імперія, Маур'їв, імперія Гуптів та імперія Пала. Під час періоду Маур'їв Паталіпутра стала одним із найбільших міст світу.

Паталіпутра була заснована у IV ст. до н.е. як стратегічний військовий пост під час правління династії Нанд і з часом перетворилося на важливий політичний та культурний центр. Місто розташовувалося на місці сучасного Патни, на північному сході Індії, на березі річки Ганг. Його географічне положення на перехресті важливих торгових шляхів робило Паталіпутру зручним місцем для розвитку торгівлі, а також сприяло її зростанню як центру адміністративної та військової влади [1, с. 118]. Це місто мало стратегічне значення, оскільки знаходилося в самому серці Індійського субконтиненту, що дозволяло легко контролювати важливі території на сході та заході Індії. Річка Ганг, яка проходила через місто, забезпечувала водні шляхи для транспортування товарів, а також була основним джерелом водопостачання.

Під час правління Ашоки місто стало важливим осередком буддизму, оскільки Ашока активно сприяв поширенню цієї релігії по всій імперії. Торгові маршрути, що проходили через Паталіпутру, сприяли розвитку економіки і забезпечували процвітання міста [2, с. 219]. Економіка Паталіпутри також підтримувалася розвиненою податковою системою. Влада імперії Маур'їв, а потім Гуптів, брала податки з торговців і землевласників, що дозволяло фінансувати великі державні проекти та військові кампанії. Усі ці кошти використовувалися для розвитку інфраструктури, підтримки армії та покращення життя громадян. Економічне значення Паталіпутри важко

переоцінити, адже місто завдяки своєму стратегічному розташуванню стало важливим торговим центром, що сприяло процвітанню Індії і підтримувало зв'язки з іншими культурами та країнами.

Культурний розвиток Паталіпутри за часів Гуптів був також на високому рівні. Місто стало важливим осередком для науки та освіти, зокрема для розвитку індійської астрономії, математики, філософії та мистецтва. Відомі вчені, такі як Варга, працювали в цей період, і саме в Паталіпутрі та інших гуптських містах формувалася інтелектуальна еліта. Величезну роль у цьому відігравали буддистські монастирі та інші освітні заклади, які підтримували знання та дослідження. Архітектурна спадщина Паталіпутри також є важливою частиною її історії. Величезні палаци, храми, статуї та інші архітектурні пам'ятки стали частиною індійської культурної спадщини та залишили глибокий слід у розвитку індійського мистецтва.

Отже, Паталіпутра була важливим давньоіндійським містом, де відбувалася взаємодія політичних, культурних та економічних процесів, що визначали подальший розвиток країни. Спадщина цього міста не лише залишила глибокий слід у індійській цивілізації, але і вплинула на світову історію, зокрема в аспектах релігії, науки та культури. Вона стала символом централізації влади та політичної стабільності на величезній території Індії, місцем, де створювалися великі наукові та філософські твори, що мали вплив на всю Індію та навіть на інші частини світу. Завдяки своєму впливу та історичній значущості Паталіпутра залишила глибокий слід в історії Індії. Сьогодні місто є свідченням величі та культурного багатства давньоіндійської цивілізації.

Список використаних джерел

1. Bernstein R. *Ultimate Journey: Retracing the Path of an Ancient Buddhist Monk (Xuanzang) who crossed Asia in Search of Enlightenment.* Alfred A. Knopf, New York. 2001.
2. Kosmin P. *The Land of the Elephant Kings: Space, Territory, and Ideology in Seleucid Empire.* Harvard University Press, 2014, 423 p.

Марія Вірста

Науковий керівник – доцент І. Воротняк

Роль ісландських жінок у міжродових усобицях

Упродовж епохи вікінгів жінки в Ісландії не відігравали істотної ролі у відкритому політичному житті, але вони брали участь у периферійних подіях, пов'язаних з політикою та громадськими реаліями. Тим не менше, одна з найпоширеніших жіночих функцій – «підбурювачка», яка була пов'язана з тим, що жінки зазвичай не мали можливості власними зусиллями здійснити кровну помсту, але піклувалися про честь і репутацію роду [4, с. 133]. Нерідко амбітна героїня здобувала собі славу саме власними коментарями та порадами. Коли скандинавська жінка бачила потребу в діях певного чоловіка (чи багатьох), вона озвучувала це у характерній манері іронічного підбурювання, після котрого чоловічі персонажі мимохідь учиняли ці дії, навіть знаючи, що буде то на зле, і що б ліпше їм цих дій не чинити. Але жінка сказала слово, і вже неможливо лишатися осторонь [3, с. 449].

Жінки не брали активної участі у відповідних відносинах між чоловіками ворогуючих родів, про що наявні відомості в «Сазі про людей з Піщаного Берега»: «Після смерті такого видатного хьовдінга, як Арнкель, правителі країни внесли в закони поправку, щоб у подальшому жінка, як і чоловіки, молодші шістнадцяти років, не могли виступати позивачами у справах про вбивство. І правила цього неухильно дотримуються» [1; XXXVIII]. Після загибелі головного героя «Саги про Херда та острів'ян», його сестра Торбйорг, як і багато інших жінок у сагах, постає в однічній іпостасі – як підбурювачка убивства. Після невдалої спроби зарізати Індріді, учасника переслідувань Херда, вона – для замирення з чоловіком – вимагає від Індріді, щоб той приніс їй голову Торстейна Золотий Гудзик, убивці брата. Зять Херда виконав бажання своєї дружини та його сестри, яка жадала відплати: мечем вікінга Соті Індріді зніс голову Торстейнові, оголосивши по тому, що Золотий Гудзик давно вже був зрадником. Всього, щоб поквитатися за смерть Херда, його родичами було вбито двадцять чотири чоловіки, за жодного з них не було заплачено

віри. Кількох убили сини Херда за намовлянням Хельги, вдови, його родичі й зяті, а також його побратим Хроар. Більшість була вбита за підбурюванням Торбйорг, сестри Херда. Це була, найімовірніше, одна з найбільших усобиць в Ісландії, достойна жертва для «Бога Воїнів», «Батька Дружин», «Отця Ратей» – Одіна [2, с. 89].

Поняття честі для ісландських жінок епохи вікінгів було рівнозначне безстрашності та безоглядному героїзму, до якого вони закликали своїх, часом не настільки завзятих чоловіків, провокуючи і збуджуючи їхнє самолюбство не завжди показною зневагою й традиційною хулою. Про те, що головний жіночий обов'язок у «сімейних сагах» полягав у здійсненні морального контролю – контролю за допомогою сорому – над виконанням чоловіками обов'язку розправи, свідчить також статистика: існує понад півсотні епізодів, де жінки виступають в ролі активних підмовниць, які нагадують представникам сильної статі про необхідність чинити так, «як належить чоловікові».

Отже, ісландські жінки традиційно хоч і перебували поза правовим полем у вирішенні юридичних колізій, пов'язаних з міжродовими усобицями, однак ця обставина не заважала їм, будучи захищеними законом, підбурювати й провокувати чоловіків до активних дій – здійснення актів вендети, оскільки лише такий спосіб жінка отримувала можливість долучитися до вирішення всіх нагальних для її сім'ї та всього суспільства питань, проявляючи себе у тій сфері, де вона офіційно визнавалася недієздатною.

Список використаних джерел

1. Story of the Ere-Dwellers («Eyrbyggja Saga»). Вилучено із: <http://www.public-library.uk/ebooks/32/82.pdf>
2. Висоцький А. Однічне у «сазі про Херда та острів'ян». *Південний архів*. Сер.: Філологічні науки. 2009. Вип. 45. С. 81-90.
3. Король Д. Русь та вікінги. Історія цивілізації. Україна. Т. 2. Від Русі до Галицького князівства (900-1256). Харків: Фоліо, 2021. С. 437-461.
4. Федорова А. Про джерела лексем зі значенням «(кровна) помста» у германських та слов'янських мовах (історико-семасіологічний етюд). *Folia linguistica comparativa*. Вип. 133. Кіровоград, 2014. С. 128-144.

Галина Дзюба

Науковий керівник – доцент І. Воротняк

До питання про історичність жінок-вікінгів

Загальноновизнаним в історичній науці є факт, що світ вікінгів – це світ чоловіків, які увійшли в історію як відважні воїни, вправні купці та допитливі мандрівники – першовідкривачі і дослідники нових земель. Так само не викликає жодних заперечень і те, що жінки в епоху вікінгів користувалися більшою свободою і відігравали помітну роль у суспільно-політичному житті Скандинавії, на відміну від континентальної частини Західної Європи.

Останнім часом у світовій скандинавістиці дискутується питання про можливість участі жінок у військових походах. В ісландських сагах збереглось чимало свідчень про «дів щита», які належали до стану воїнів. Такою була Хервьор, героїня «Саги про Хервьор і Хейдріка», яка за словами оповідача, «більше вправлялась в стрільбі, з щитом і мечем, аніж у шитті чи приготуванні їжі» [1, с. 11]. «Потім вона взяла собі чоловічий одяг і зброю і вирушила туди, де були вікінги... і плавала з ними якийсь час та називала себе Херардом» [1, с. 13]. Герой «Саги про Босі і Херауда» Тварі Кольчужний під час одного з походів зустрів діву-воїтельку на ім'я Брюнхільд. Після перемоги над нею у двобої він одружився зі своєю суперницею, яка на весіллі сиділа на лаві нареченої в шоломі і кольчузі [2].

До недавнього часу вчені вважали свідчення скандинавських джерел вигадкою. Ситуація змінилася, коли було проведено остеологічний аналіз скелета з поховання Nordre Kjølen (Норвегія, X ст.), в результаті чого було встановлено, що склет належав жінці. Серед предметів у могильнику були меч, сокира та умбон щита. Однак, на думку Л. Гардели, виявлені речі могли демонструвати високий соціальний статус, який небіжчиця за життя відігравала у житті громади [4, с. 136]. У похованні Vj 581 (Бірка, Швеція, середина X ст.), яке на основі проведеного геномного аналізу, було ідентифіковане як жіноче [5, с. 855], виявлено повний набір воїнського спорядження: меч, сокира, спис, бронебійні стріли, бойовий ніж, два щити.

На думку української дослідниці О. Фіалко, виявлені поховання належали саме жінкам. Свою думку вона обґрунтувала такими аргументами: по-перше, Л. Гардела неодноразово зазначав, що оперує лише тими археологічними комплексами, для яких проводилися антропологічні дослідження; по-друге, зброя в них представлена різними типами, що не суперечить художнім і літературним джерелам; по-третє, навіть віддаючи данину винахідливості жінок у вмінні адаптувати наявні під рукою предмети до обставин, що склалися, навряд чи меч і сокира використовувались ними як кухонне начиння; по-четверте, двічі в могилах жінок знайдено так звані списи-жезли з неординарними бронзовими наконечниками. 834 з Бірки його супроводжує щит, що, на думку вченої, дає підставити відносити цей предмет (древко з металевим наконечником) до різновиду зброї; по-п'яте, зброю вікінги, як правило, клали в могили воїнів, хоча в деяких випадках поодинокі екземпляри наконечників стріл (особливо архаїчних) могли входити до певного ритуального набору, але в такому разі мають бути в наявності й інші його елементи.

У могилах вікінгів зброя належала бондам – вільним представникам суспільства, головне призначення якої – підкреслення і зберігання соціального статусу покійного у потойбічному світі. Як переконана Є. Фіалко, саме в цій якості її поклали і в жіночі могили вікінгів [3, с. 80].

Список використаних джерел

1. Hervarar saga ok Heiðreks. London, 1956. 144 p.
2. The Saga of Bosi and Herraud. Вилучено із: <https://www.germanicmythology.com/FORNALDARSAGAS/BosaSagaHardman.html>
3. Фіалко Е. Амазонки епохи викінгов. *Археологія і давня історія України*. 2018, вип. 1 (26). С. 73-84.
4. Gardela L. Women and Swords in the Viking Age: An Interdisciplinary Study of an Archaeological and Textual Motif. *Crossing Disciplinary Boundaries in Studies of the Viking Age*. Turnhout, 2022. P.127-163.
5. Hedenstierna-Jonson Ch., and oth. A Female Viking Warrior Confirmed by Genomics. *American Journal of Physical anthropology*. 2017. vol. 164, no. 4. P. 853-860.

Артем Квасневський
Науковий керівник – асистент М. Глібішук

Позиція американського президента Т. Рузвельта щодо «доктрини Монро»

Упродовж XIX століття «доктрина Монро» залишалася основною зовнішньополітичною концепцією Сполучених Штатів Америки, принципи якої неухильно дотримувалися президенти країни. Однак наприкінці XIX ст. доктрина вже не задовольняла прагнення Сполучених Штатів зайняти лідируючі позиції на міжнародній арені. Саме тому на зламі XIX і XX ст. США розпочали активну зовнішньополітичну діяльність.

Унаслідок впровадження нового курсу в зовнішній та внутрішній політиці наприкінці XIX ст. США увійшли в нове сторіччя могутньою державою. Чисельність населення та промисловість країни значно зросли. У 1901 році президентом став республіканець Теодор Рузвельт. У своїх виступах він зазначав, що продовжуватиме політику свого попередника, В.Мак-Кінлі, змінюючи, розвиваючи та поповнюючи її лише тоді, коли змінюватимуться запити на потреби американського суспільства [1, с. 404].

Підкреслимо, що Венесуельська криза (1902-1903 рр.) стала ключовою подією для внесення поправки до зовнішньополітичного курсу американської держави. Після президентських виборів та обрання Теодора Рузвельта вдруге на цю посаду в щорічному посланні Конгресу США, грудні 1904 року було надіслано розгорнуте доповнення (королларій) щодо цього питання. Основною ідеєю поправки було те, що США можуть втручатися у справи латиноамериканських країн, щоб запобігти втручанням європейських держав, які могли б спробувати стягнути борги чи захопити території. Поправка закріплювала твердження, що США змушені взяти на собі роль «регіонального поліцейського» над країнами Західної півкулі, щоб не допустити втручання країн Європи [3]. Тобто вирішувати справи дипломатичним шляхом та застосовувати силу тільки в окремих випадках.

Зауважимо, що політика періоду президентства Т. Рузвельта щодо доктрини Монро не мала на меті кинути виклик

тогочасному міжнародному ладу. Адже на початку ХХ ст. Великобританія все ще залишалась домінуючою країною в міжнародній торгівлі та військово-морських справах. Проте кайзерівська Німеччина, яка стрімко економічно розвивалася, зміцнила флот і намагалась наздогнати Велику Британію ставши основним його суперником. Ці події змусили уряд Британської імперії, вивести частину свого Королівського флоту з Атлантичного океану, що дало змогу Сполученим Штатам зміцнити свій вплив в Латинській Америці [4].

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що для захисту та розширення зовнішньополітичних інтересів США, «доктрина Монро» потребувала змін, які були реалізовані адміністрацією Теодора Рузвельта. Завдяки розвитку цього зовнішньополітичного курсу вдалося вивести Сполучені Штати на провідні позиції світову і перетворитися на одну з великих держав, з інтересами якої будуть рахуватися інші міжнародні гравці. Згодом ці події стали основою «політики великого кийка», основним стрижнем якого стала інтерпретація «доктрини Монро».

Список використаних джерел

1. Теодор Рузвельт Автобіографія президента; переклад з англ.. І. Скрипника, А. Сорочанської. Київ: Видавець Олексій Бешуля, 2023. 622 с.
2. Лукач І.Б. Доктрина Монро в латиноамериканській політиці США (1895–1917 рр.) : автореф. дис. ... канд. іст. наук. Київ, 2016. с. 220
3. Milestones in the History of U.S. Foreign Relations - Office of the Historian. Latest News-Office of the Historian. URL: <https://history.state.gov/milestones/1899-1913/roosevelt-and-monroe-doctrine> (дата звернення: 23.03.2025).
4. Reckner J. R. Teddy Roosevelt's Great White Fleet. Annapolis : Naval Institute Press, 1988. 274 p.

Іванна Кутра

Науковий керівник – доцент А. Мінаєв

Жінки в житті Мустафи Кемалья Ататюрка

Мустафа Кемаль Ататюрк був видатним військовим та політичним діячем, чий вплив на формування сучасної Туреччини є беззаперечним. Однак, поряд із його роллю як військового лідера та державного діяча, особливий інтерес викликає його особисте життя, зокрема стосунки з жінками.

Мустафа Кемаль з юності пережив кілька сильних почуттів. Його першим коханням була Мюджган, дочка друга їхньої родини, але їхні відносини залишилися платонічними. Матір іншої «симпатії» – Хатідже – не захотіла бачити зятем майбутнього офіцера, якого могли відправити у віддалені краї [2, с. 38].

Наступна закоханість виникла до Еміне, дочки військового коменданта Салонік, але після вступу до військового училища Мустафа Кемаль припинив ці стосунки. Також він мав почуття до молодої гречанки з Салонік, яку мав намір узяти з собою в Монастир, і тільки його дядько Хуссейн-ага відмовив його від цього вчинку [1, с. 28]. Під час однієї зі своїх відпусток Мустафа Кемаль познайомився з донькою брата вітчима полковника Хюсаметгіна Фікріє, у чий долі йому надалі довелося зіграти трагічну роль [1, с. 28]

Була в Кемалья й постійна жіноча компанія, яка складалася з двох сестер, Корінни та Едіт, дочок Фердинанда Паси, лікаря італійського походження, який працював у медичному корпусі османської армії [2, с. 129].

Перебуваючи в Софії у 1914 р., Мустафа Кемаль познайомився з дочкою болгарського військового міністра генерала Ковачова Димитріною, і чарівна дівчина не залишилася байдужою до залицянь молодого офіцера. Кемаль став відвідувати її будинок і згодом зробив Димитріні пропозицію. Хоча батько дівчини не погодився на цей шлюб, Димитріна довго не забувала турецького офіцера [1, с. 96-97].

У 1922 р. Кемаль познайомився з Латіфе. Струнка, з оливковою шкірою і великими темними очима, одягнена в елегантний європейський костюм, Латіфе справляла сильне

враження. Бажаючи бачити Латіфе якомога частіше, Кемаль зробив її своєю секретаркою. Вона чудово володіла англійською та французькою мовами, а тому займалася його кореспонденцією. Латіфе була не лише жіночною, а й амбітною, і так вразила його своїми здібностями, що він жартома називав її своєю «начальницею штабу» [1, с. 221-222].

У 1923 р. Мустафа Кемаль одружився з Латіфе. Фікріє, яку Мустафа Кемаль відправив на лікування до туберкульозної клініки в Європі, повернулася до Стамбула, щойно дізналася про його шлюб із Латіфе. Потім, наприкінці травня 1924 року, вона непомітно залишила Стамбул і вирушила до Анкари. Там Фікріє сіла у карету та вирушила до резиденції Ататюрка в Чанкаї, де попросила зустрічі з президентом і його дружиною. Після відмови вона повернулася до карети, а на зворотному шляху дістала з сумки пістолет і вистрелила в себе [2, с. 409].

Тим часом шлюб Мустафи Кемалья розпався. Офіційна турецька історіографія зображує Латіфе як грубу та норовливу жінку, яка цим і зруйнувала їхній шлюб; її ж щоденники та листування з чоловіком повністю так і не були опубліковані [3].

Отже, життя Мустафи Кемалья Ататюрка сповнене як політичних тріумфів, так і складних особистих взаємин. Хоча його біографія доволі детально описана, згадки стосунків із жінками довго були табуйовані. Однак саме цей аспект допомагає розкрити ту сторону його особистості, яку не так легко помітити в політичній діяльності.

Список використаних джерел

1. Ушаков А. Феномен Ататюрка. Турецкий правитель, творец и диктатор. Москва: Центрполиграф, 2002. 388 с.
2. Mango A. Atatürk. The Biography of the Founder of Modern Turkey. New York: Overlook Press, 2002. 692 с.
3. Turkey in the 21st century: The Legacy Of Mrs Ataturk. Independent. 2006. 01 July. URL: <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/turkey-in-the-21st-century-the-legacy-of-mrs-ataturk-6096702.html>

Іванна Лукачик

Науковий керівник – доцент Б. Боднарюк

Особливості розвитку римської культури в епоху Пізньої Античності

Історія пізньої Римської імперії характеризується низкою симптоматичних ознак: внутрішніми кризами, численними реформами, поступовим зростанням впливу християнства у соціумі. У межах означеного процесу почала доволі активно формуватися й нова культура. Вона являла собою своєрідний світоглядний перехід від старих, усталених античних цінностей до нових моральних орієнтирів і духовно-етичних пріоритетів, що витікали з Євангельського «спасительного віровчення». Суттєві трансформаційні процеси значною мірою охопили давньоримську літературу, архітектуру та мистецтво.

Та протягом II ст. Римська імперія ще перебувала на піку свого розквіту. Цей період в історіографії прийнято називати «золотою добою» в її історії. Він характеризується політичною й економічною стабільністю, розвитком міст і торгівлі, а також – останніми територіальними надбаннями. Освіта, мистецтво й культура так само активно розвивалися, демонструючи – в особі митців – високий інтелектуальний рівень [2, с. 20-23].

У подальшому епоха розквіту трансформувалась у добу стагнації та занепаду. Вже у перші десятиліття III ст спостерігається системна криза, яка охопила всі структурно-організаційні складові та владні інституції Римської імперії. Криза, природно, торкнулась і культурної сфери. Протягом III ст. занепадає римське драматичне мистецтво, галузі науки, освіти та просвіти. Суттєвого гальмування зазнали урбаністичні процеси, імператорська скарбниця спорожніла, золоті монети майже повністю вийшли з обігу. Крім того, занепад товарообіг і торгівля; інфляція й девальвація майже повністю знищили економіку держави. Руйнівні тенденції не оминули і мілітарну сферу: рекрутування до легіонів припинилося; замісьлегіонів почали утворюватися приватні військові підрозділи [1, с. 145-146].

На цьому тлі активізувала свій розвиток християнська культура й християнська церковна організація- еклесія. В

історії раннього християнства – II й III ст. отримали назву «епоха апологетів». Як відомо, у III ст. гоніння на перохристиян – протагоністів, з боку імператорської влади ще не припинились; гостра й дошкульна критика гностиків теж не вщухала.

Однак, попри ці негативні соціальні прояви, християнське віровчення продовжувало активно поширюватись. На межі III – IV ст. агапи – «вечори любові», практикувались в християнських спільнотах (киновіях) вже у більшості преторіанських міст. Молода християнська культура, як і місіонерсько-просвітницька практика, – не потребували державного фінансування, оскільки розвивалися за рахунок добровільних пожертв вірян [3, с. 201-203].

Отже, резюмуючи викладене вище, можна констатувати наступне. Дана особливість у подальшому відіграла одну з ключових ролей у процесі піднесення та посилення інституту Церкви. Припинення гонінь й легалізація останньої визначилися 3 імператорськими едиктами – 311, 313 і 324 років. Не менш важливо відзначити, що протягом IV-Vст. саме християнсько-євангелістична культура почала домінувати в Імперії, поступову інкорпоруючись в її мистецьке середовище й маючи розуміння та підтримку в найнижчих верствах і прошарках міського населення.

Список використаних джерел

1. Сергеев И.П. Римская Империя в III веке н.е. Харьков: Майдан, 1999. 224 с.
2. Стручалина Р.А. Социально-политический кризис Римской империи (конец II века н.е). Саратов: СГУ, 1979. 90 с.
3. Культура древнего Рима / Отв. ред. Е.С. Голубцова. Москва: Наука.
4. Боднарюк Б. Шлях християнської Європи: від Міланського едикту до Великої Схизми. *Питання стародавньої та середньовічної історії, археології й етнології*. 2016. Т. 1 (41). С. 201-203.

Владислав Маняк

Наукова керівниця – доцент О. Кожолянко

Секрет богині Нінкасі (про роль пивоваріння у Стародавньому Шумері)

Напої посідали неабияке місце в історії людства, проте їх роль більшість дослідників несправедливо недооцінюють. Часто розуміння того, що, хто, коли і навіщо споживав потребує вивчення і співставлення результатів досліджень у різних, часто не пов'язаних між собою дисциплін. Напої впродовж існування людства відігравали різні ролі. Вони супроводжували людину від народження і до смерті, завдяки ним люди створювали та посилювали соціальні зв'язки, ними лікувалися, за їх допомогою бивали.

Одним із таких «світових напоїв» є пиво, історія якого розпочинається в епоху неоліту [2]. Незважаючи на те, що доволі складно визначити коли, де і хто «винайшов» пиво та розпочав традицію пивоваріння, перший документально підтверджений факт споживання цього напою виявлений на території сучасного Іраку при дослідженні поселення Тепе-Гавра. Але перші писемні згадки про пиво і пивоваріння з'являються у текстах набагато пізніших часів. Зрозуміло, що поява пива та зародження пивоваріння – процес безпосередньо пов'язаний із зародженням нових форм господарства, способу життя й цивілізації як такої.

Стародавні народи ставилися до процесу пивоваріння та його продукту з особливою повагою й наділяли його різноманітними властивостями. Винятком із правила не стали і шумери. «Не знати пива – не знати радості», – говорили свого часу стародавні шумери, окрім того вживання хліба і пива вважалося невід'ємною складовою цивілізованої людини. Яскравим цьому свідченням є уривок із «Епосу про Гільгамеша» [1, с.105].

Наявність серед ознак цивілізованості знання про процес пивоваріння є причиною того, що шумери надавали процесові та самому продукту сакрального значення. Про це свідчить наявність у шумерській міфології «пивних божеств» [3, с.287 – 307], а також зображення пива як напою богів у шумерських

міфічно-літературних творах, зокрема «Поємі про Енкі і Нінмах» та «Поємі про Інанну та Енкі» [4].

Крім цивілізаційної та сакральної ролі пиво мало статус валюти про що свідчать архіви шумерських адміністративних документів [5].

Пиво також, на думку шумерів, мало лікарські властивості – свідченням чого є табличка з Ніппуру, датована XXII ст. до н.е., яка є книгою рецептів лікарських засобів на основі пива [5].

Отже, можемо з упевненістю стверджувати, що роль пивоваріння у Стародавньому Шумері була надзвичайно важливою і почесною, адже пиво – творіння пивовара, посідало важливе місце у системі соціокультурних і релігійних координат стародавніх шумерів. Неможливо, у даному випадку, не погодитися зі словами американського публіциста і журналіста Джона Чіарді (John Ciardi), про те, що «бродіння і цивілізація нероздільні».

Список використаних джерел

1. На риках вавілонських: 3 найдавнішої літ. Шумеру, Вавілону, Палестини / Упоряд. М. Н. Москаленко; Авт. Передм. І.М. Дьяконов. К.: Дніпро, 1991. 398 с.

2. Fermented beverage and food storage in 13,000 y-old stone mortars at Raqefet Cave, Israel: Investigating Natufian ritual feasting / L. Liu et al. Journal of Archaeological Science: Reports. 2018. Vol. 21. P. 783-793. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2018.08.008> (дата звернення: 02.04.2025).

3. Lluís F. Studies in Sumerian Civilization: Selected writings of Miguel Civil. EDICIONS DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA, 2017. 732 p.

4. Moorhen R. Hymn to Ninkasi, Goddess of Beer. Sumerian Origins. URL: <https://www.sumerianorigins.com/post/hymn-to-ninkasi-goddess-of-beer> (дата звернення: 04.04.2025).

5. Standage T. History of the World in 6 Glasses. Bloomsbury Publishing USA, 2009. URL: <https://resources.finalsite.net/images/v1596686422/duncanvilleisdorg/qufcx4n9om1djair4nu/6glassesbookpdf.pdf> (дата звернення: 02.04.2025)

Валерія Пилипець

Науковий керівник – асистент М. Ільків

Портретне мистецтво у Помпеях: між ідеалом і реальністю

Римський портретний жанр – це не просто мистецький засіб передачі зовнішності, а важливий інструмент соціальної ідентифікації, політичного впливу та відображення світогляду римського суспільства. Особливе місце в цьому контексті займають портрети, знайдені у Помпеях – місті, яке застигло в часі після виверження Везувію у 79 р. н.е. [1]. Високий рівень реалізму зображень проявився завдяки тому, що римляни надавали великого значення пам'яті про себе та своїх близьких. Наприклад, портрет юнака, знайдений у Будинку Фавна, демонструє типову римську стриманість у виразі обличчя, але водночас передає відчуття внутрішньої гідності та впевненості. Однак, окрім портретів звичайних громадян, у тому ж будинку збереглася знаменита мозаїка, на якій зображена битва Олександра Македонського з Дарієм при Іссі. Це яскравий приклад того, як помпейці ставилися до історичних подій та усвідомлювали важливість їх закарбування.

Присутні також міфологічні сцени, наприклад, у Віллі Містерій одна із фресок пов'язана з культом Діоніса. Такі зображення виконували в основному сакральну функцію. Власники будинків замовляли подібні малюнки не лише для прикраси, а й для символічного зміцнення свого статусу. Наприклад, якщо чоловік хотів підкреслити свою військову доблесть, він міг зобразити на стіні Ахіллеса або Геркулеса; якщо жінка прагнула асоціювати себе з мудрістю та красою, у її помешканні могли з'явитися зображення Афіни або Венери.

На настінному живописі зображували господарів будинків, членів їхніх сімей, а також відомих історичних чи міфологічних персонажів, яких римляни могли ототожнювати із собою. У багатьох будинках збереглися сцени банкетів, де господарі позують за столами з вином, фруктами та розкішними тканинами. Такі зображення були не просто декоративними, вони підкреслювали статус власника – його багатство,

освіченість, вміння вести бесіду та насолоджуватися життям за тодішніми римськими канонами.

Відображення конкретних осіб відбувалося не завжди у межах офіційних соціальних норм. Скажімо, попри те, що актори в Римі мали статус *infamis*, мешканці Помпей вважали за необхідне вшанувати Гая Норбана Сорекса, встановивши його портрет у храмі Ісиди. Це свідчить про те, що, незалежно від соціальних упереджень, громада Помпеїв цінувала його внесок у культурне життя міста [2, р. 257].

Скульптурні портрети, знайдені в Помпеях, демонструють два ключові напрями римського портретного мистецтва: ідеалізацію правителів і реалізм у зображенні звичайних громадян. Одним із показових прикладів є статуя Лівії Друзілли, дружини Октавіана Августа. Презентація її особи доводить важливість імператорського культу в місті та поширення ідеалізації родини принцепса в усіх регіонах держави. Окрім офіційних імперських зображень, у Помпеях знаходили й інші портретні скульптури, які відображали місцеву еліту. Наприклад, знайдено статую жінки, ймовірно, Евмахії – заможної жриці та меценатки, яка зробила значний внесок у громадське життя міста. Втім, поряд з ідеалізованими образами збереглися й реалістичні бюсти, що відображають римську традицію веризму. Це мистецький підхід, який передбачав зображення людини з усіма її віковими змінами, а подекуди і фізичними недоліками. Для римлян такі портрети були не просто мистецтвом, а частиною культу предків.

Отже, можемо стверджувати, що скульптурні бюсти, реалістичні портрети та міфологічні фрески становлять невід'ємну частину візуальної спадщини про мешканців Помпеїв. Вони є не лише свідченням естетичних уподобань римлян, але й важливим джерелом для розуміння складних взаємозв'язків між офіційною ідеологією та індивідуальними прагненнями.

Список використаних джерел

1. Пліній Молодший. Вибрані листи. Львів: Априорі, 2018. 184 с.
2. Beard M. Pompeii: The Life of a Roman Town. London: Profile Books, 2008. 368 p.

Марія Руссу

Науковий керівник – асистент М. Глібішук

Наслідки Великих географічних відкриттів у сучасних українських шкільних підручниках

Великі географічні відкриття вплинули на всі сторони життя цивілізованих народів Європи – економічну, політичну, соціальну, культурну. Вплив великих географічних відкриттів на економічний розвиток цих країн полягав у тому, що вони прискорили розпад феодально-кріпосницького ладу, зародження капіталістичного господарства і становлення буржуазного суспільства.

У сучасних українських підручниках всесвітньої історії для 8 класу наслідки Великих географічних відкриттів (XV-XVII століття) розглядаються як переломний момент, що суттєво вплинув на економічний, політичний та культурний розвиток світу. Нами проаналізовано підручники таких авторів: О. Гісем, Т. Ладиченко, І. Щупак та їх інтерпретація основних наслідків Великих географічних відкриттів [1].

Зазначається, що 1492 рік вважається роком відкриття Нового світу – рік закінчення феодальної доби та початку нової ери. Підкреслюється, що глобальна торгівля стала частиною нової економіки. Завдяки сміливій діяльності мореплавців з усього світу вони з'єднали торгові шляхи з Європою, Африкою, Америкою та Австралією, створивши глобальний ринок. Новий Світ став ринком збуту європейського виробництва, а монополія забезпечила швидке накопичення капіталу в країнах Західної Європи [2, с. 21].

Також у європейців розширилось уявлення про світ, вони навчилися вирощувати нові культури – кукурудзу, томати, картоплю, квасолу, що суттєво змінили раціон харчування європейців і сприяли «харчовій революції».

Знецінення грошей унаслідок напливу золота і срібла з нових регіонів до Європи і стрімке зростання цін на товари першої необхідності – це явище отримало назву «революція цін». Це прискорило класову диференціацію селянства, спричинило значне зменшення статків у частини феодалів, які не змогли пристосуватися до нових умов. Воно прискорило

процес первісного капіталу, а з ним і руйнування феодального суспільства [3, с. 15].

Указується, що у 1529 р. після підписання між Іспанією і Португалією Сарагоської угоди було розділено сфери впливу в Тихому океані. Це дало поштовх до утворення перших колоніальних імперій. Європейські держави, такі як Португалія, Іспанія, Нідерланди, Англія та Франція, створили колоніальні імперії, які були одним з джерел їх прибутків та сприяли їхньому розвитку. Однак це також стало причиною колоніальних війн за перерозподіл територій.

Отже, проаналізовані нами дидактичні міркування, подані в сучасних українських шкільних підручниках, репрезентують всебічний вплив Великих географічних відкриттів на подальший хід розвитку людської цивілізації. Вони не тільки розширили знання європейців про світ, але й стали однією з ключових сторінок в історії людської цивілізації.

Список використаних джерел

1. Гісем О. Всесвітня історія. 8 клас. Харків: Вид-во «Ранок», 2021. 144 с.; Ладиченко Т., Лукач І., Подаляк Н. Всесвітня історія. 8 клас. Київ: Генеза, 2016. 240 с.; Щупак І. Всесвітня історія. 8 клас. Київ: ОРІОН, 2021. 192 с.
2. Балух В.О. Культура ранньомодерної Європи: підручник для студентів вищих навчальних закладів / В. О. Балух, В. П. Коцур. Харків: Фоліо, 2017. 495 с.
3. Вітер І.І. Розвиток продуктивних сил європейських країн в період переродження феодального господарства у ринкове наприкінці XV – на початку XVI століття. *Наукові записки Київського університету туризму, економіки і права. Серія: філософські науки.* 2020. Вип. 23. С.309-324.

Анастасія Савка

Науковий керівник – доцент А. Мінаєв

Освіта Великої Британії під час «першої хвилі» фемінізму

Уже перші прояви жіночого руху в Великій Британії були зосереджені на боротьбі за доступ до освіти, яка донедавна вважалася виключно чоловічою сферою. Важливим кроком до позитивних змін стало прийняття в 1870 р. закону Фостера, що передбачав упорядкування британської освітньої системи та надавав жінкам доступ до посад у шкільних радах [1, с. 67].

Зростання початкової освіти викликало збільшення кількості вчителів, і ця професія поступово стала в Британії суто жіночою [2, с. 13]. У десятирічний проміжок 1870-1880 рр. кількість сертифікованих учителів збільшилась із 12,5 до 31,5 тис. осіб. Жінки становили більшість серед несертифікованих осіб [2, с. 13]. Станом на 1913 р. жінки становили вже три чверті учительського складу початкових шкіл [2, с. 13].

Ще одним важливим здобутком 1850-1870-х рр. стало відкриття престижних середніх шкіл для дівчат. У квітні 1850 р. Френсіс Мері Басс заснувала Університетську школу Північного Лондону (North London Collegiate School), випускниці якої надалі стали першими, кому вдалось скласти державні іспити та вступити до університету. Даний заклад демонстрував, що освічені дівчата можуть бути жіночними завдяки одягу, поведінці. [1, с. 71]. Школа святого Леонарда, першокласна школа-пансіон для дівчат, дотримувалась девізу «Дівчина повинна отримати таку ж освіту, як і її брат, якщо не ліпшу» [1, с. 70].

Загалом в Англії кількість шкіл для дівчаток у період із початку 1900-х рр. до 1914 р. зросла від 99 до 349 [3, с. 203]. У 1889 р. в Уельсі було прийнято закон про середню освіту, який надав рівні можливості навчання для обох статей [1, с. 69]. У цілому ж, станом на 1913-1914 рр. кількість дівчат, які продовжували навчання в середній школі після 16 років, набагато перевищувала кількість хлопців [3, с. 203-204].

Новий закон 1880 р. закріпив обов'язкове навчання у школі до десяти років. У 1891 р. початкова освіта стала безкоштовною.

У 1899 р. термін обов'язкового навчання збільшили до 12 років. Проте через соціально-економічні труднощі доступ дівчат до освіти залишався обмеженим [1, с. 67]. Однак у 1907 р. для дівчат з'явилось більше можливостей продовжити навчання в середній школі: було створено фінансовані державою місця для обдарованих дівчат [1, с. 69].

У 1889 р. жінки за Актом про університети (Шотландія), були допущені до отримання університетських ступенів і з 1892 р. автоматично реєструвалися як члени Ради університету [4, с. 85].

Законом Бальфура 1902 р. передбачалося збільшення фінансування освіти та створення при університетах педагогічних коледжів. У період з 1902-1920 рр. засновано 17 педагогічних коледжів, з яких 13 – жіночі, та 4 – спільні [2, с. 14]. Незважаючи на позитивні зміни, вступ до університетів залишався дорогим, там навчались переважно представниці середнього класу. У педагогічних коледжах, зазвичай, освіту здобували представниці робітничих родин [2, с. 15].

Отже, розвиток освіти Великої Британії під час «першої хвилі» фемінізму ознаменувався наданням доступу до різних рівнів освіти, розширенням переліку дисциплін для вивчення, відкриттям низки жіночих шкіл і коледжів, збільшенню частки жінок у сфері вчительства.

Список використаних джерел

1. Кравчук І.О. Жіноча освіта у Великій Британії наприкінці XIX – на початку XX століття. *Історико-педагогічний альманах*. 2017. Вип. 1. С. 67-72.
2. Кравчук І.О. Навчання жінок у педагогічних Коледжах у Великій Британії у 1840-1960 рр. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. Том 2. Випуск 76. С. 12-16.
3. Hobsbawm, Eric J. *The Age of Empire, 1875-1914*. Vintage Books, 1989. P. 404.
4. Metcalfe A. E. *Woman's effort, a chronicle of British women's fifty years' struggle for citizenship (1865 – 1914)*. Oxford: Blackwell, 1917. P. 381. URL: <https://archive.org/details/womanseffortchro00metcuoft>

Ангеліна Строгарчук
Науковий керівник – асистент В. Калініченко

**Військова політика болгарського хана Крума
стосовно Аварського каганату в першій половині IX ст.**

Дослідження військової справи епохи середньовіччя є традиційним для вітчизняної та зарубіжної історіографії. Ще більшої актуальності на сьогодні набувають питання вивчення малодосліджених проблем пов'язаних з військовою історією Південної та Південно-Східної Європи. На початку IX ст. хан Крум здійснив низку походів на східні та північно-східні території Аварського каганату, таким чином повністю підкоривши їх. Мета даної розвідки полягає у розв'язанні проблем щодо подальших досліджень та всебічного аналізу походів хана Крума на Аварський каганат близько 803-805 рр. з використанням і зіставленням передусім археологічних та писемних джерел [1, с. 60]. Наукова новизна даної тематики полягає у тому, що на сьогодні «аварські» війни Крума залишаються недослідженими. Більшість учених звертали основну увагу на писемні джерела, до яких належать Анонімна Ватиканська розповідь XII ст., Анонімна Хроніка XI ст., Хронографія Феофана Сповідника та повідомлення Свіди.

Археологічні дані часто залишалися поза увагою науковців, хоча вони є досить важливими, оскільки дозволяють простежити рівень взаємовпливів та еволюцію праболгарських, аварських, візантійських та франкських типів озброєння, виділити окремо комплекс кожного окремого державного утворення, простежити маршрути завойовницьких походів Крума та дослідити етнічну палітру Південно-Східної Європи на початку IX ст. [1, с. 61; 2, с. 31-32].

Історіографія досліджуваної проблеми представлена невеликою кількістю праць, що пов'язано зі специфікою теми. Ряд робіт стосуються археологічних досліджень аварських та болгарських пам'яток, серед яких варто згадати дослідження В. Йотова, Д. Рабовянова, Р. Рашева, В. Калініченка [1, с. 61; 2]. Близько 803 р. франкські війська розгромили Аварський каганат. Болгарський хан в свою чергу скористався цією ситуацією і наніс удар по східних територіях каганату,

включивши ці території до своєї держави у 805 р. У подальшому аварські війська використовувалися Крумом як найманці, про що є згадки у писемних джерелах [3, с. 89-92].

«Анонімна ватиканська розповідь», написана у XII ст., розповідає про війну хана Крума з візантійським імператором Никифором I Геніком. Для війни з імператором хан узяв «...като наемници авари и околните склавини...». Інша «Анонімна хроніка» XI ст. розповідає про похід хана Крума на Константинополь у 813 р., до війська якого входили «...и авари, и всичките склавини...». Не виключено, що аварські контингенти військ контролювали прикордонні рубежі Першої Болгарської держави, утримували окремі військові оборонні укріплення на завойованих територіях. Свідченням цього є знахідки значної кількості предметів озброєння, які особливо представлені на багатьох могильниках на території Угорщини, Словаччини, зокрема в Желовцях [3, с. 93-96].

Отже, підводячи підсумок, наголосимо на тому, що «аварське питання» було одним із основних у зовнішній політиці хана Крума. Завойовницькі походи, проведені ним у 803-805 рр. мали кардинальні наслідки для військової справи окремих народів і геополітичної ситуації Європи в цілому.

Список використаних джерел

1. Калініченко В. «Аварське питання» у військовій політиці болгарського хана Крума (800-814 рр.): до постановки проблеми. 68 міжнародна наукова конференція «Каразінські читання: історичні науки», 2015, С. 60-61.

2. Калініченко В. «Σχλαβηνίας» на службі болгарського хана Крума під час війни з Візантією (809-814 рр.). Міжнародна науково-практична конференція «Суспільні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку». Одеса: ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2015. С. 31-34.

3. Рашев Р. Североизточната археологическа граница на Първото Българско царство. *Българите в Северното Причерноморие. Изследвания и материали*. Велико Търново: Университетско издателство «Св. Кирил и Методий», 1995. Т. IV. С. 89-96.

Руслан Тимофій

Науковий керівник – професор М. Чучко

Повсякденне життя студентів середньовічної Європи

Більшість дослідників вважають, що університети з'явилися через зміни в соціальних та економічних умовах життя в Європі. Раніше люди жили в аграрному суспільстві, де основою було сільське господарство, але поступово воно почало перетворюватися на промислове. Цей процес пов'язаний із виникненням міст, змінив спосіб життя людей. Постала потреба в інтелектуалах, які були своєрідним «мозком» цих змін [2; 3].

Університети з'являлися по-різному. Деякі з них, як у Болоньї, створювалися завдяки бажанню студентів. Інші, наприклад у Парижі, – за ініціативою викладачів. Бувало, що студенти і викладачі разом вирішували заснувати університет, як у Монпельє. А ще деякі виникали за наказом імператора чи папи римського – наприклад, у Неаполі, Тулузі чи Саламанці. Іноді у великих університетах відбувалися конфлікти. Тоді студенти і викладачі йшли в інше місце й засновували там новий університет. Так сталося з Кембриджем, який з'явився після розколу в Оксфорді в 1208 р., або з Падуєю, що виникла в 1222 р., коли викладачі покинули Болонью [1].

У Середні віки нові вищі навчальні заклади найчастіше називали Universitas Magistrorum et Scholarium або Studium Generale [3]. Французький історик Алан Коббан вважав, що університетські студії тривали приблизно 6 років і включали вивчення 7 «вільних мистецтв»: граматики, діалектики, риторики, арифметики, геометрії, музики та астрономії. Ці предмети студенти опановували у віці від 14 до 20 років. Потім, між 20 і 25 роками, вони могли вивчати медицину або право. Найдовше доводилося вчитися на теолога – щоб стати доктором теології в Паризькому університеті, потрібно було досягти щонайменше 35 років. Вік студентів у середньовічних університетах залежав від факультету. Наймолодшими були студенти факультету вільних мистецтв, бо він вважався початковим і підготовчим. Туди могли вступати вже у 14-15 років. Щоб потрапити до університету, потрібно було знати латину і мати базові навички обчислень. Після вступу студент

проходив матрукуляцію – тобто його записували до університетських списків. Тривалість навчання різнилася: на різних факультетах вона могла тривати від 10 до 15 років [3]

В університетських містах, таких як Оксфорд і Болонья, Париж, часто спалахували конфлікти між студентами, викладачами та місцевими жителями. Університети, як окремі організації, вступали в суперечки з містами через владу та простір. В Оксфорді було лише дві нації: південна (Australes) і північна (Boreales). Південна була сильнішою, і навіть валлійців зараховували до неї. Спочатку кожна нація обирала проктора, але після частих сутичок у 1275 р. цю практику скасували [4]. Дослідження Ларсена виявили, що між 1209 і 1399 роками в Оксфорді сталося двісті випадків насильства та вбивств. Це свідчить про напружену атмосферу в середньовічному університетському місті, де конфлікти між студентами, викладачами та місцевими жителями були частими [5]. Більшість середньовічних студентів жили в бідності, часто жебракуючи, що не вважалося ганебним. Та бідність студентів була лише частиною загальної скрути. Париж, «нові Афіни», регулярно потерпав від голоду, пожеж, воєн і епідемій [1]

Список використаних джерел

1. Глаголева Е. Повседневная жизнь европейских студентов от Средневековья до эпохи Просвещения http://loveread.ec/view_global.php?id=67809

2. Ткаченко М. Болонський університет: історія, традиції, сьогодення https://osvitologia.kubg.edu.ua/index.php/osvitologia/article/view/125/123utm_source=chatgpt.com

3. Курбатов С. Феномен університету в контексті часових і просторових викликів https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/10226/1/mon_kurbatov.pdf

4. Medieval Student Violence By Scott Jenkins, Swansea University Published Online (2011) (стаття)

<https://www.medievalists.net/2011/11/medieval-student-violence/>

5. Student Violence at the University of Oxford (стаття) <https://www.medievalists.net/2013/05/student-violence-at-the-university-of-oxford/#:~:text=It%20was%20a%20widely%20>

Євген Філатов

Науковий керівник – доцент О. Безаров

Проблеми зовнішньої політики Фрідріха-Вільгельма у роки Тридцятирічної війни (1640-1648 рр.)

Тридцятирічна війна стала ключовим чинником у визначенні зовнішньополітичних інтересів і пріоритетів усіх європейських держав, у тому числі Бранденбургу, який від початку війни був союзником імператора, згодом Швеції та знову Імперії. Війна виявила військову слабкість Бранденбургу. Проте саме за часів правління Великого курфюрста Фрідріха-Вільгельма Бранденбург провадив активну зовнішню політику з урахуванням власних військових сил. Зрештою, це збалансувало позиції Бранденбургу у Вестафальській системі міжнародних відносин, а з іменем Фрідріха-Вільгельма традиційно пов'язують посилення бранденбурзько-пруської держави, яка стала ядром для об'єднаної Німеччини у другій половині ХІХ століття.

Оскільки у сучасній українській історіографії проблеми зовнішньої політики Фрідріха-Вільгельма у роки Тридцятирічної війни, на нашу думку, не висвітлювалися, то бажано вивчити їх більш докладно. Серед сучасних істориків, які розглядали зазначену проблему, можна виділити М.П. Беляєва [1; 2].

Унаслідок багаторічної війни Бранденбург став слабкою, роздробленою державою у складі Священної Римської імперії, проте курфюрст намагався послабити залежність від корони, яка не могла гарантувати безпеку його князівству. З іншого боку, Фрідріх-Вільгельм не міг провадити незалежну від Імперії політику, оскільки ще не мав боєздатної армії. Курфюрст взяв курс на політику нейтралітету та вихід із війни.

Важливою зовнішньополітичною проблемою було питання Померанії та Юліх-Клеве-Бергу. Швеція була ключовою загрозою для Бранденбургу на півночі, адже її війська контролювали землі Померанії. Курфюрст уклав перемир'я зі Швецією, за яким припинялися бойові дії на території маркграфства, проте Швеція не звільнила Померанію. На заході володіння Юліху були окуповані іспанськими Габсбургами та їх

союзниками, а тому Фрідріх-Вільгельм шукав підтримки з боку Нідерландів і Франції. Саме через зближення з останньою з'являлися перспективи дипломатичного врегулювання проблеми [3, с. 494].

На Вестфальському мирному конгресі 1648 р. Фрідріх-Вільгельм був упертим у відстоюванні інтересів своєї держави. Швеція намагалася залишити за собою всю Померанію, але курфюрст не погодився. У підсумку, Фрідріх-Вільгельм отримав Східну Померанію, право на приєднання архієпископства Магдебурзького, єпископств Гальберштадт, Камін, Мінден і перетворив Бранденбург на впливове німецьке князівство, що, вочевидь, посилило його міжнародний авторитет у Північній Європі як потенційного опонента Імперії з одного боку, так і Швеції – з другого, що відповідало інтересам Франції, за підтримки якої було досягнуто компромісу у розв'язанні проблеми Померанії [2, с. 20-21].

Отже, з метою розв'язання зовнішньополітичних проблем князівства в останній період Тридцятирічної війни, Фрідріх-Вільгельм не міг розраховувати на силові методи, а тому вміло скористався можливостями дипломатії. Утім, зміцнення боездатності армії могло забезпечити успіхи в зовнішній політиці у майбутньому, що стало фундаментом для піднесення бранденбурзької держави у другій половині XVII століття.

Список використаних джерел

1. Беляев М.П. Бранденбург в системе военных союзов в годы Тридцатилетней войны. *Исторические исследования*. 2020. № 15. С. 17-28.
2. Беляев М.П. Французская и шведская дипломатия и померанский вопрос на Вестфальском мирном конгрессе. *Вестник Брянского государственного университета*. 2021. № 4. С. 15-22.
3. Koser R. *Geschichte der brandenburgisch-preussischen politik*. Stuttgart, 1913. Bd. 1.512 s.

Ярослав Чекіт

Наукова керівниця – доцент О. Кожолянко

Роль мистецтва в соціокультурних трансформаціях у Стародавньому Єгипті амарнського періоду

Стародавній Єгипет здавна славиться своїм видатним мистецтвом, що втілювало в собі унікальність культури та світогляду. Серед низки періодів в історії цієї держави виділяється амарнський період, що ознаменувався кардинальними змінами в релігійних та культурних практиках, а також перенесенням столиці держави з Фівів до Ахетатона (інша назва – Амарна, Телль-ель-Амарна – звідси й походить назва періоду). Нововведення вплинули фактично на всі сфери життя давньоєгипетського суспільства, в тому числі й на мистецтво [2].

Після заснування нової столиці місцем зосередження всіх подальших перетворень став Ахетатон. Вченими знайдено значну кількість залишків стін, сходів, колон, розписів, що дає досліднику загальну картину того, якою була архітектура амарнського періоду [1, р. 152]. Місто Ахетатон залишило досить цікаві пам'ятки своєї епохи, які дають можливість скласти певні уявлення про повсякденне життя сім'ї фараона, його оточення та простого населення. В амарнську епоху відбуваються функціональні та декоративні зміни в архітектурному будівництві: новостворені споруди мали відображати зміни у суспільному та релігійному житті, зокрема підвищений акцент ставився на культі бога Атона. Внутрішнє та зовнішнє оздоблення споруд стало більш експресивним і символічним. Використовувалися рельєфи, фрески та кольорові оздоблення для вираження нових релігійних ідей.

Амарнський період став часом значних змін у розвитку давньоєгипетського мистецтва та культури загалом. Соціально-політичні витоки амарнської епохи, пов'язані зі змінами у владі та релігійних поглядах, призвели до переосмислення мистецтва та культури в цілому. Відкидаючи традиційні канони та стилі, живописці, скульптори й архітектори створили інноваційний підхід до мистецтва, що відображав нові релігійні та естетичні уявлення того часу. Культурний та історичний аспект

амарнського мистецтва свідчить про його важливе значення в контексті розвитку єгипетської культури. Релігійна реформа, здійснена фараоном Аменхотепом IV (Ехнатон), відобразилася в мистецтві як новий етап у його розвитку, де натуралізм, експресивність і виразність стали ключовими характеристиками.

Розгляд основних видів мистецтва амарнського періоду (архітектура, скульптура, живопис) підкреслює різноманітність і багатство творчості того часу. Від сцен релігійних обрядів до портретів царської родини, від споруд палаців до монументальних статуй – кожен вид мистецтва амарнського періоду проникнутий новаторством і новими ідеями. Як відомо, все колись закінчується, амарнське мистецтво – не виняток, якому теж було покладено раптовий кінець. Однак подібні події та реформи такого масштабу не проходять безслідно. Весь подальший розвиток мистецтва вже формувався на нових поглядах, закладених саме в мистецьких зразках творчості тієї славної доби, а вплив самого мистецтва простежується у пізніших творах.

Амарнське мистецтво відіграло важливу роль у формуванні та еволюції єгипетської культури. Його вплив на подальший розвиток мистецтва не тільки в Єгипті, а й у світовому контексті, неоціненний, а його витвори є джерелом низки досліджень і захоплення для сучасних істориків, учених і шанувальників мистецтва.

Список використаних джерел

1. Kemp B.J. The City of Akhenaten and Nefertiti: Amarna and Its People (New Aspects of Antiquity). Thames and Hudson, London, 2014, pp. 151-155.
2. Stevens A.K. Akhenaten, Nefertiti & Aten: From Many Gods to One. 2019. Вилучено із: <https://www.arce.org/resource/akhenaten-nefertiti-aten-many-gods-one>

Ірина Шарата

Науковий керівник – доцент А. Мінаєв

Причини поразки «Білої революції» в Ірані

«Білою революцією» прийнято називати комплекс соціально-економічних реформ, ініційованих правителем Ірану Мохаммедом Реза-шахом Пехлеві з метою модернізації суспільства. Політика модернізації тривала цілих 16 років – з 1963 по 1979 рік – і була зумовлена як внутрішніми потребами осучаснення країни, так і наполяганнями американського президента Джона Кеннеді [3, с. 136; 1, с. 185].

Традиційно початком «Білої революції» вважається 26 січня 1963 року, коли відбувся референдум, на якому народ підтримав проведення шести основних перетворень: закон про аграрну реформу; закон про націоналізацію лісів і пасовищ; продаж державних заводів для фінансування аграрної реформи; розподіл прибутків у промисловості; надання виборчого права жінкам і створення «корпусу просвіти» [2, с. 141].

Шах неодноразово наголошував на важливості модернізації села та необхідності перетворень у сільському господарстві [3, с. 29], однак поставлена ним мета так і не була досягнута. Попри заяви про невпинний прогрес, село залишалось відсталим, а аграрна реформа виявилася провальною: замість економічного зростання вона спричинила масове зубожіння селян. Багато з них через малоземелля, втрату роботи, або відсутність підтримки з боку держави змушені були переїжджати у міста. Через високий наплив селян у містах зростало безробіття, розросталися передмістя і злиденні квартали, адже підприємства не могли прийняти таку кількість робочої сили. Селяни, позбавлені звичного способу життя, шукали підтримку в мечетях, які були не лише місцем молитви, а й простором для спілкування. Водночас продовжувалось просування шахської ідеї «Великої Цивілізації», що орієнтувалась на політику масового споживання, яка передбачала залучення західних товарів. Але ці блага були доступні переважно для еліт, тоді як більшість населення залишалася поза межами економічного процвітання.

Щоб тримати суспільство під контролем, влада спиралась на таємну поліцію САВАК. Торттури, переслідування і стеження стали буденністю. Шах не мав прихильності народу з самого початку правління, адже прийшов до влади внаслідок іноземного впливу, окрім того, погляди шаха на державу і суспільство в Ірані суперечили традиційним шіїтським релігійним уявленням.

Іран потребував якісної освіти та підготовки власних кваліфікованих кадрів, проте влада замість розвитку інтелектуального потенціалу власного населення запрошувала до країни іноземних фахівців, які працювали за високі зарплати, недосяжні для місцевого населення, що, звісно, обурювало іранців.

Отож, зрештою серед різних верств постало питання, що саме несе Ірану модернізація: «Велику Цивілізацію чи Велику Несправедливість?» [1, с. 217]. Замість обіцяної «Великої Цивілізації», де всі мали б рівний доступ до благ, країна виявлялася дедалі більш розділеною в соціальному відношення: багаті ставали ще багатшими, а бідні – ще біднішими.

Отже, причинами поразки «Білої революції» є її половинчистість, ігнорування реальних потреб суспільства, жорсткі репресії та різке нав'язуванням західних моделей без врахування культурних і соціальних особливостей Ірану, корупція та неефективне управління, політична ізоляція шаха від народу та відсутність компромісу з провідними релігійними діячами. Сукупність цих чинників призвела до постійного зростання невдоволення в суспільстві, що стало підґрунтям для революційних настроїв, і, зрештою, в 1979 році остаточно зруйнувало шахський режим.

Список використаних джерел

1. Капусцінський Р. Імператор. Шахіншах. Чернівці: Книги–XXI, 2014. 294 с.
2. Bill J. A. The politics of Iran: Groups, Classes, and Modernization. Columbus: Charles E. Merrill Publishing Co., 1972. 174 p.
3. Pahlavi M. R. The White Revolution. Tehran: Kayhan Press, 1967. 177 p.

Анастасія Штефанко

Науковий керівник – доцент Б. Боднарюк

Наслідки реформаторської діяльності Міхая Хороброго

Міхай Хоробрий – одна з найвидатніших постатей в Середньовічній історії Румунії, відомий своєю відвагою, політичною далекоглядністю та рішучістю у захисті й просуванні пріоритетних цілей своєї держави. Протягом свого порівняно короткого правління, Міхай Хоробрий спромігся створити об'єднуючий союз трьох дунайських князівств – Валахії, Молдавії й Трансільванії, котрі до того залишались суб'єктами у міждержавних стосунках. Водночас у руслі реформаторської діяльності його політичні, військові культурні заходи справили суттєвий вплив на подальший розвиток усього дунайського регіону, а в контексті історичної пам'яті постать Міхая й нині вшановується як символ національної єдності та боротьби за незалежність проти османської інвазії [1].

Для реалізації своєї мети Міхай активізував мілітарну політику. Як наслідок, у 1599 р. він переміг армію Угорського королівства і зайняв Трансільванію. На короткий термін – до 1601р., Міхай на практиці утворив політичний, економічний та адміністративний союз у рамках новоствореної держави [2].

Звісно, акт об'єднання у певному сенсі відіграв символічну роль: у центрі Європи виникла нова, достатньо потужна країна. Водночас необхідно підкреслити: внутрішня політична опозиція й палацові інтриги, що точилися навколо Господаря, не дозволили йому розвинути успіх і зміцнити базові державні інституції. Тим не менше, сама об'єднавча ідея вплинула на подальший розвиток румунської національної історії. Як відомо, друге об'єднання відбулося 1859 р. під проводом Олександра Іоанна Кузи й остаточно – т.зв. Велике Об'єднання, сталося 1918 р. [3].

Ще однією важливою складовою зовнішньої політики Міхая Хороброго – це боротьба проти Османської імперії, яка в ту епоху домінувала на південному сході Європи. Сам Господар був не лише патріотом, а й палким захисником православ'я. Для нього мусульманська релігійна експансія проти православного населення була нестерпною, і він рішуче виступив захисником

Християнської Церкви східної обрядовості. У 1595 р. Господар Валахії здобув велику перемогу над турками-османами в битві під Келеужень, де його армія, зі значно меншою чисельністю, переконливо розгромила турецьке військо. Ця перемога молдово-валахів продемонструвала, що ефективний опір Османській імперії можливий та необхідний [4].

Ці дипломатичні маневри відображають його вміння діяти задля збереження національних інтересів з одного боку, й внутрішньої державної стабільності – з іншого. Одночасно він заохочував розвиток румунської мови та культури, а також був покровителем національної освіти та мистецтва. Під його керівництвом розвивалася культова архітектура, а національна ідентичність зміцнювалася завдяки підтримці православних духовно-світоглядних пріоритетів [5].

Об'єднання трьох князівств під його владою стало важливим етапом на шляху до національної єдності, навіть якщо це об'єднання було тимчасовим. Ідеал національної єдності, який пропагував Господар Валахії, став доленосним для молдово-валаських політичних рухів Румунії у наступні століття. Разом з тим, Міхай відіграв роль фундатора сучасної румунської нації і його боротьба за незалежність стала прикладом для майбутніх поколінь румунських політичних лідерів. Після смерті Міхая його ідеал національної єдності не зник, а, навпаки, став частиною самоідентичності, надихаючи народні рухи за об'єднання до реалізації Великого об'єднання 1918 р.

Список використаних джерел

1. Bălcescu N. Romîniî supt Mihai-Voievod Viteazul. Bucureşti: Minerva, 2018. P. 25-30.
2. Bogdan I. Documente privitoare la releţiile Ţării Româneşti cu Braşovulşi Ţara Ungurească în sec. XIV – XVI. Bucureşti, 1905. P. 232-244.
3. Moşneanu C. Mihai Viteazul. Bucureşti: Librex Publishing, 2018. P. 75-82.
4. Pop I-A, Bolovan I. Istoria Romîniei. Cluj-Napoca: Institutul Cultural Român, 2004. P. 278-295.
5. Panaitescu P.P. Mihai Viteazul. Bucureşti, 1936. P. 69-83.

ПІДСЕКЦІЯ ПОЛІТОЛОГІЇ, ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Анастасія Вербицька

Науковий керівник – доцент С. Швидюк

Удосконалення системи публічного управління в період воєнного стану

Війна змінює все – суспільство, економіку, спосіб життя і, звісно ж, роботу державних інституцій. Органи влади в Україні, які традиційно функціонували в умовах мирного часу, сьогодні змушені адаптуватися до нових реалій, адже воєнний стан вимагає нових підходів до управління, ефективного використання ресурсів та адаптації до нових безпекових умов. Основними викликами є безпека, управління ресурсами, економічна нестабільність і підтримка населення [2, с. 12].

В умовах воєнного стану діяльність органів державної влади зазнала значних змін. Основною проблемою стала територія їх впливу, оскільки регулювання не поширювалося на тимчасово окуповані території, а деякі органи змушені були передислокуватися для продовження роботи. В умовах війни виконавча влада працює за зміненими принципами. Так, однією з ключових особливостей є адаптивне формування штату, що передбачає можливість дистанційної роботи.

Війна об'єднує суспільство, і держава має використовувати цей ресурс, відкритий діалог між владою та громадянами підвищує рівень довіри та сприяє ефективнішому розподілу ресурсів. Адаптація державного управління до умов воєнного стану потребує комплексного підходу, що охоплює оперативність прийняття рішень, цифровізацію, правове вдосконалення та ефективну координацію дій [1, с. 33].

Органи влади беруть на себе нові функції, які раніше їм не були притаманні, що розширює їхню сферу відповідальності. Окрім цього, посилюється взаємодія між різними органами, що дозволяє компенсувати нестачу ресурсів і функціональних можливостей. Наприклад, підрозділи Національної поліції

почали виконувати завдання соціальних служб, забезпечуючи населення продуктами та водою.

Формуються нові принципи діяльності, такі як адаптивність – швидка зміна формату роботи залежно від безпекової ситуації. Також набуває значення цифровізація, яка сприяє ефективності управління в умовах воєнного стану [2, с. 17].

В умовах війни необхідне поєднання централізації стратегічних рішень і гнучкості місцевих органів влади. Централізація забезпечує швидке ухвалення критично важливих рішень, тоді як децентралізація дає можливість оперативно реагувати на виклики на регіональному рівні.

Використання цифрових технологій та автоматизація процесів допомагає скоротити бюрократію, покращити комунікацію між органами влади та підвищити прозорість прийняття рішень. Електронний документообіг, інтегровані бази даних і системи прогнозування сприяють швидкому обміну інформацією. В умовах воєнного стану особливо важливо захистити критичні дані держави та громадян від кібератак. Для цього необхідно вдосконалювати систему кібербезпеки, впроваджувати стратегії протидії дезінформації та посилювати інформаційну гігієну.

Отже, війна не лише загрожує державі, а й змушує її змінюватися, робити інституції ефективнішими, мобільнішими та гнучкішими. І хоча ці зміни відбуваються у складних умовах, вони можуть стати основою для побудови сильнішої, більш сучасної державної системи в майбутньому. Вдосконалення управлінських механізмів не лише сприяє перемозі у війні, але й закладає основу для ефективного відновлення країни після завершення бойових дій.

Список використаних джерел

1. Борщевський В., Василиця О., Матвеев Є. Публічне управління в умовах воєнного стану: інституційні трансформації, стратегічне планування та механізми розвитку. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2022. 2 (76), 2022. С. 30–35. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401.2022.2.5>

2. Іжа М., Курносенко Л. Публічне управління в умовах викликів воєнного стану. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2023. № 19. С. 11–30. DOI: <https://doi.org/10.34132/pard2023.19.01>

Анастасія Власова

Наукова керівниця – доцент І. Цікул

Розвиток гендерних політичних студій в Україні

Розвиток гендерних політичних студій в Україні є важливою складовою демократичного розвитку та соціальних змін. В умовах глобалізаційних тенденцій, євроінтеграційних процесів і боротьби за рівність прав, інтеграція гендерної компоненти в політичний дискурс та наукові дослідження набуває особливої актуальності. Проте, незважаючи на значні досягнення, питання гендерної рівності залишаються дискусійними та потребують поглибленого наукового осмислення.

Формування предметного поля гендерних студій в українській політичній науці є багатовимірним процесом, що відображає як загальноосвітні тенденції розвитку гендерних досліджень, так і специфіку національного політичного дискурсу. В українському контексті цей напрям набув особливого значення після здобуття незалежності, коли відбулося переосмислення ролі жінок і чоловіків у політичному житті, формування нових наукових підходів до аналізу політичних процесів та їх гендерних аспектів. Наукові дослідження в цій галузі зосереджуються на питаннях рівності, політичного представництва, гендерної критики традиційних політичних концепцій, а також на впливі міжнародних стандартів і практик на формування гендерної політики в Україні [1].

Гендерні студії як міждисциплінарна галузь знань почали активно розвиватися в Україні наприкінці ХХ століття значно завдяки впливу західних гендерних теорій та політичних досліджень. Гендерні центри та осередки закладів вищої освіти України стали основою розвитку інституційного забезпечення гендерних студій. Вони відіграють важливу роль у впровадженні принципів гендерної рівності в навчальний процес, розробці нових наукових підходів до вивчення гендерних аспектів і формуванні гендерно чутливої свідомості серед студентської молоді [4]. Одним із прикладів є Лабораторія гендерних досліджень Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка [2], яка займається

науковими дослідженнями в галузі гендерних питань та активно організовує заходи, що сприяють розвитку гендерної рівності в суспільстві та в освітньому середовищі. Діяльність Центру гендерної освіти Житомирського державного університету імені Івана Франка [3] фокусується на формуванні у студентів гендерно-відповідальної поведінки, що є важливим аспектом для розвитку критичного мислення стосовно стереотипів і традиційних уявлень про чоловіків та жінок у суспільстві.

Отже, розвиток гендерних студій в Україні, зокрема через діяльність гендерних центрів та осередків закладів вищої освіти, став важливим етапом у процесі інтеграції принципів гендерної рівності в освітній та науковий простір. Дані центри відіграють ключову роль у формуванні нових наукових підходів до вивчення гендерних відносин, сприяють усвідомленню важливості гендерної чутливості серед молоді. Зокрема, через освітні ініціативи та дослідження вони сприяють розвитку критичного мислення, що дозволяє більш осмислити гендерні стереотипи та шляхи їх подолання. Отже, гендерні центри в Україні не тільки зберігають наукову цінність, але й активно впливають на формування прогресивного рівноправного суспільства.

Список використаних джерел

1. Марценюк Т. Гендерні студії в Україні із часів незалежності: чи боїться академічна спільнота фемінізму? URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c0084590-0939-4dc9-bb38-a6c2184a7fa1/content>
2. Науково-дослідницький центр гендерної освіти (НДЦГО). Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка. URL: <https://sr-mskd.sspu.edu.ua/nauka/naukovi-tsentry>
3. Науковий центр гендерної освіти. Житомирського державного університету імені Івана Франка. URL: <https://zu.edu.ua/centre-gender.html>
4. Формування у молоді гендерно-відповідальної поведінки (на прикладі українських ВНЗ): навчальний посібник/ за заг. ред- Суми, 2013. 209 с. URL: https://docs.google.com/document/d/1dvBv3A-pT343nelqwyBmjvYDI-d9AFBNcd_QzWYz3o0/edit?tab=t.0

Олександр Гаїна

Науковий керівник – доцент І. Недокуч

Розуміння суті «сильної держави» у політичній науці

Сучасний світ і реалії наповнені швидкими, динамічними та надзвичайно впливовими подіями, котрі вже змінили напрямок руху історії усього людства. Після розвалу СРСР і закінчення холодної війни світ почав жити з думкою, що всі важкі часи людства позаду і можна жити без особливих страхів за своє майбутнє. Проте це були лише ілюзії, адже правила та домовленості за якими вирішили жити держави були безсоромно порушені, світ стоїть перед загрозою знищення. У тому числі й Україна, котра через свою слабкість, неефективність та недалекоглядність стала здобиччю агресора й з 2014 року зазнає великих жертв. Тому, на нашу думку, є величезна потреба у розумінні суті концепції сильної держави, котру можна буде реалізувати та яка зможе подолати теперішні проблеми, виклики, запобігати їм та іншим у майбутньому, бути ефективною, стабільною, у змозі захищати свій суверенітет і зберегти міжнародне право.

Проблема «сильної держави» є предметом наукових досліджень як в Україні, та і за її межами. Серед науковців, чий напрацювання присвячені даній темі, – Р. Войтович, О. Кіндратець, С. Джолос, Ф. Фукуяма та ін.

Серед обов'язкових ознак сильної держави є вільне та активне громадянське суспільство, що виступає рушієм змін, виконує нагляд за державою її інституціями, вимагає дотримання стандартів до політики та політиків. «Сильна демократична державність», являючи собою симбіоз взаємодії держави, особистості та громадянина на паритетних принципах, сприятиме утвердженню моделі сильної держави в її інституціональному розумінні [1].

Сильна держава потребує також сильну, компетентну владу, проте вона мусить мати конкретно визначені сфери повноважень, бути демократичною, відкритою, з гуманістичними цінностями та сумлінно підпорядковуватись законам. Натомість ознаками слабких держав для Ф. Фукуяма є: порушення прав людини, корупція, нерозвиненість інститутів

громадянського суспільства, некомпетентність керівників, постійні соціальні потрясіння. [2] Тому цього, відповідно, слід уникати, адже воно веде до поширення криз, війн у світі.

Також, сильна держава має планувати своє майбутнє, діяти опираючись на свідому та ретельну оцінку реальної ситуації. Прагматизм – це необхідність діяти, не покладаючись на авторитет та апіорні ідеї; шукати кращі способи та варіанти дій, випробовувати та перевіряти їх, відбирати найефективніші, приймати обґрунтовані рішення, тобто керуватись розумом та логікою [3].

Отже, «сильна держава», на нашу думку, має такі обов'язкові ознаки як активне громадянське суспільство, компетентну та контрольовану владу та прагматичність рішень. Їхня діяльність мусить базуватися на законності, довірі, демократичних та гуманістичних цінностях. Ці ідеї є основою для майбутнього створення та реалізації в дійсності концепції «сильної держави», що долатиме й упереджуватиме виклики на своєму шляху.

Список використаних джерел

1. Войтович Р. В. Методологія побудови сильної держави: пострадянський та європейський досвід. *Вісник національної академії державного управління при президентові України*. 2013. № 3. С. 11-16. URL: http://nbuv.gov.ua/ujrn/vnadu_2013_3_4.
2. Перепелиця Н. О. Побудова сильної держави в концепції Френсіса Фукуями. *Політичне життя* URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2019.3.7>
3. Чижова О.М. Творчо-прагматичні тенденції та особливості прояву макіавеллізму і прагматизму в політичній ситуації України періоду здобуття незалежності. URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/dc95f641-8d57-403e-a626-5920072cc0d0/content>

Олександра Гнеда

Наукова керівниця – професор Н. Ротар

Дослідницька стратегія Р. Даль в концептуалізації та дослідженні демократії

Р. Даль належить до кола класиків політичної науки та є одним з найбільш поширених концептів в розумінні ліберальної демократії. В одному зі своїх інтерв'ю Р. Даль зауважив: «У мене було таке відчуття, що ідеї про демократію, теорії демократії, про які я дізнався ще в аспірантурі (від Аристотеля і Платона й далі), не завжди адекватні сьогоденню. Я не хочу їх применшувати ..., але класична демократія як ідеал була далека від реальності. Прірва між цим ідеалом і фактичними політичними інститутами ... була просто величезною. І чого нам не вистачило, так це адекватного опису того, якими є фактичні інститути сучасної представницької демократії» [1, р. 3].

Популярність наукових досліджень демократії, здійснених Р. Далем, визначається низкою обставин: по-перше, на початку своїх досліджень він майстерно ставив питання, що мали центральне значення для політичної теорії: по-друге, він автор цілісних концепцій демократії та політичної влади, які посилював через низку політологічних категорій; по-третє, опирався на принцип формулювання гіпотез та їх перевірку з опертям на набори даних.

Наприклад, у дослідженні «Демократія та її критики» Р. Даль, підтримуючи означення демократії як правління народу, розгортає його шляхом конкретизації вимог до процесу прийняття рішень в умовах демократичного правління [2, р. 108–114]. На думку дослідника, демократичний процес ухвалення рішень має опиратися на всі можливі форми політичної участі – від голосування та формування політичного порядку денного до контролю за виконанням політичних рішень. Р. Даль будує свою аргументацію на користь такого розуміння демократичного процесу на основі фундаментального поняття *рівність*, рамки якого означає як рівність інтересів усіх громадян під час прийняття політичних рішень [2, р. 85–88]. Ідея про те, що інтересам усіх громадян треба приділяти однакову увагу, у поєднанні з тезою, що кожна людина є

найліпшим суддею власних інтересів, були покладені в основу принципу демократичної рівності: всі члени суспільства мають достатню кваліфікацію для участі у прийнятті колективних рішень та ніхто не має однозначно вищої кваліфікації, щоб їм слід було довірити прийняття таких рішень [2, р. 98]. Відповідно, стверджує Р. Даль, демократичний політичний процес ліпший за інші, оскільки він відображає інтереси всіх членів суспільства.

Категорією, через яку можна вимірювати та досліджувати дотримання інтересів у демократичному політичному процесі, на думку Р. Даля, є категорія *політична участь*. Ми підтримуємо позицію Н. Ротар, яка стверджує, що науковець означає категорію *політична участь* у кількох вимірах: «з позицій потреби співіснування в умовах демократичної політичної системи електоральної та опозиційної форм політичної участі; як один із чинників процесів трансформації політичної системи від конкурентної олігархії до поліархії; як один з аспектів формування політичної компетентності громадян» [1, с. 41].

Список використаних джерел

1. Ротар Н. Політична участь громадян України у системних трансформаціях перехідного періоду: Монографія. Чернівці: Рута, 2007. 472 с.
2. Democracy and its Critics. By Robert A. Dahl. New Haven: Yale University Press. 1989. 397 p.
- Levi M. A Conversation with Robert A. Dahl. *The Annual Review of Political Science*. 2009. Vol. 12. P. 1–9.

Владислав Гончарюк
Наукова керівниця – професор Н. Ротар

Саморганізація громадян України в системі національного спротиву російській агресії

Національний спротив позиціонується в сучасній політичній науці як організовані зусилля всього суспільства, що охоплюють повний спектр заходів від ненасильницьких до насильницьких, очолюваних законно встановленим урядом з метою відновлення незалежності та автономії в межах своєї суверенної території, яка була повністю або частково окупована іноземною державою [2]. Початок масштабної російської агресії в Україні в лютому 2022 р. позначений характеризується активним розгортанням інструментів інституту національного спротиву, вагомою частиною якого стала мобілізація громадянського суспільства в протидії державі-агресору. Зазвичай, на локальному рівні, мобілізація зорганізовувалася спонтанно та розгорталася на характерних для українського суспільства неформальних мережах і відносинах довіри.

Отже, під час російсько-української війни громади та громадяни посилили й продемонстрували свою здатність до самоорганізації. Одним з основних інструментів самоорганізації стали складні інформаційні та комунікаційні мережі, які полегшили організацію та координацію дій громадян [3]. Зокрема, у Сумській області між громадськими організаціями та фермерами, які добре знали територію регіону, були створені системи зв'язку для визначення доріг, якими можна доставляти гуманітарну допомогу до найбільш уразливих населених пунктів. На нашу думку, саме солідарність громадян України в розумінні необхідності протидії російській агресії з боку кожного є важливим елементом стійкості громад та їх здатності діяти в умовах війни.

Важливу роль у розгортанні національного спротиву належить українській молоді. Тільки в перше півріччя масштабної агресії через Волонтерську платформу Української волонтерської служби мобілізувала понад 120 тис. молодих людей для організації збору та надання гуманітарної допомоги [1]. Важливою молодіжною ініціативою в системі

національного спротиву російській агресії стало створення громадської платформи «Паляниця», діяльність якої сфокусована на допомозі переселенцям, людям похилого віку та евакуйованим із зони бойових дій дітям. Платформа координувала діяльність понад 900 молодіжних громадських організацій та ініціатив. Наголосимо й на активності української національної мережі молодіжних центрів, яка об'єднала близько 300 молодіжних центрів з усієї України та зосередилася на розгортанні програм соціальної згуртованості та стійкості громад.

Одним із найважливіших результатів національного спротиву російській агресії шляхом самоорганізації громадян України стало стримування в досягненні цілей росії на окупованих територіях. На ранніх етапах окупації щоденні демонстрації змусили російську армію виділяти більше військ для контролю ситуації в українських містах, що послабило їхню здатність військової активності по лінії фронту.

Список використаних джерел

1. Волонтерська платформа. URL: <https://platforma.volunteer.country/>
2. Ротар Н. Інституціоналізація національного спротиву громадян України в умовах російсько-української війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2024. № 2 (19). С. 259-287.
3. Rotar N. How Ukrainian Society is Mobilizing and Uniting in the Light of the Russia's Unprovoked Invasion of Ukraine. *European Journal of Transformation Studies*. 2022. Vol. 10. №. 2. P. 265–267.

Юлія Демцун

Науковий керівник – професор А. Круглашов

Напрями посилення стійкості державної служби в умовах правового режиму воєнного стану

У період дії правового оєдиву воєнного стану стійкість державної служби стає критично важливою для підтримки діяльності держави та збереження довіри суспільства до влади. Російська агресія породила серйозні навантаження на державні інституції, породженими пошкодженнями інфраструктури, відтоком кваліфікованих фахівців, підвищеним психологічним стресом серед персоналу та ескалацією інформаційних атак. Ці фактори перешкоджають послідовному та ефективному наданню державних послуг. Стійкість державної служби в таких умовах означає не лише здатність реагувати на кризові ситуації, а й гнучкість в адаптації до реалій, що динамічно змінюються, зберігаючи безперервність управління та його високу ефективність. Тим не менш, існуючі інституційні структури державного управління в Україні зустрічаються з серйозними проблемами, які ускладнюють їх ефективне функціонування.

Вважаємо доцільним запропонувати певні рекомендації для посилення стійкості держслужби. По-перше, щоб забезпечити швидке реагування та ефективну координацію в умовах надзвичайних ситуацій, доцільно створити постійно діючі кризові підрозділи у структурах публічної служби на всіх рівнях влади. Такі команди мають стати важливою частиною системи управління, відповідальною за розробку планів дій, моніторинг ситуації та координацію зусиль в кризовий час. Ці підрозділи матимуть чітко окреслені функції, за рахунок чого можна швидко мобілізувати необхідні ресурси, ефективно взаємодіяти з іншими органами влади та оперативно формувати стратегії дій.

По-друге, доцільно запроваджувати децентралізацію систему управління, надаючи регіональним органам, таким як обласні та районні військові адміністрації та місцеві ради, більше повноважень у прийнятті рішень. Досвід доводить, що під час надзвичайних ситуацій занадто централізований контроль часто породжує додаткові проблеми. І навпаки,

децентралізовані структури здатні забезпечити швидшу та гнучку реакцію.

В сучасних обставинах нормативно-правова база державної служби має певні недоліки, які послаблюють ефективність державного управління. Одна з ключових проблем полягає у відсутності чітко визначених правових гарантій для державних службовців, що, у свою чергу, ставить під загрозу інституційну стабільність, особливо під час кризи. Виникає необхідність подальшого реформування правового поля, що обумовлена як внутрішніми потребами системи державного управління, так і зовнішніми впливами, з боку російської федерації, насамперед. Ключовим пріоритетом має стати усунення прогалин у чинному законодавстві, зокрема у визначенні відповідальності за неналежне виконання службових обов'язків у кризових ситуаціях. Доречно на законодавчому рівні закріпити можливості гнучкої організації роботи державних службовців шляхом сприяння дистанційній роботі, створення резервних команд для заміни працівників у разі неможливості виконання ними обов'язків.

Таким чином, вдосконалення правових засад державної служби під час дії правового режиму воєнного стану є життєво важливим для покращення функціональності та довготривалого успіху публічного управління. Створення дієвої правової основи держслужби вирішить поточні проблеми та надасть можливості для її подальшого розвитку. Реалізація цих заходів створює основу для належного функціонування державної служби, що дозволяє державі швидко та ефективно реагувати на виклики війни та зберігати довіру громадян.

Список використаних джерел

1. Кравченко Ю. П., Терент'єва А. В., Кропивницький Р.С. Стійкість публічного управління системою забезпечення соціальної безпеки: зарубіжний досвід. *Derzhavne upravlinnya udoskonalennya ta rozvytok*. 2024. № 8. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2156.2024.8.3>
2. Дангадзе С. Д. Інституційна стійкість органів державної влади України в контексті забезпечення національної безпеки. *Public management and administration in Ukraine*. 2024. № 41. С. 267–271. URL: <https://doi.org/10.32782/pma2663-5240-2024.41.38>

Владислав Дудка

Наукова керівниця – доцент Н. Нечасва-Юрійчук

Теорія раціонального вибору як інструмент аналізу стратегічних рішень політичних акторів

У сучасному світі, в якому постійно зростає складність політичних процесів та невизначеність, особливої актуальності набуває розуміння механізмів прийняття стратегічних рішень політичними акторами. В умовах війн – інформаційних, гібридних та конвенційних, економічних криз та екологічних викликів, здатність аналізувати, пояснювати та передбачати ці рішення є важливою необхідністю для ефективного управління та політичного прогнозування.

Усе це зумовлює звернення уваги до раціональності як фундаменту прийняття ефективних політичних рішень. У рамках теорії раціонального вибору, що сформувалася у 1950-х-1960-х роках, знаходимо відповіді на актуальні питання раціоналізації політичного управління. Однак для початку означимо сутність раціональності: «дія вважається інструментально раціональною, якщо агент використовує найкращі засоби для досягнення певних цілей» [1, с.150].

Основна ідея теоретиків суспільного вибору, засновником якої є Джеймс Б'юкенен, полягає в застосуванні економічних методів аналізу та принципів раціонального вибору до вивчення політичних процесів і державного управління. Центральною ідеєю теорії раціонального вибору є положення про те, що політичні актори, до прикладу, партії, організації тощо приймають рішення на основі раціонального розрахунку, прагнучи максимально збільшити свою корисність, для досягнення цілей найефективнішим способом, при обмежених ресурсах та інформації.

Американський економіст Мансур Олсон, відомий своєю працею «Логіка колективних дій», розробив модель колективної дії, де досліджував проблеми колективних дій через раціональний вибір. Ключове значення для цієї теорії має розмір групи та її вплив на колективну дію. «Якщо члени великої групи раціонально намагаються максимізувати особисте

благополуччя, вони не будуть діяти для досягнення спільних або групових цілей, якщо не буде примусу або якихось окремих стимулів, відмітних від досягнення спільної або групової мети». [3].

Відомий політолог Джордж Цебеліс запропонував більш реалістичне розуміння концепції раціональності, він визначає раціональність не як здатність приймати абсолютно оптимальні рішення з повним знанням усіх можливих наслідків, а як процес вибору ліпшої альтернативи. «Раціональність означає те, що зіткнувшись з низкою альтернатив, актор вибирає ту, яку він вважає найкращою. Раціональність не передбачає всезнання, а лише те, що актори роблять найкраще з того що вони знають або вважають правильним» [2]. Таке розуміння раціональності дозволяє ліпше аналізувати реальні політичні процеси, де рішення приймаються в умовах невизначеності та неповної інформації.

У сучасних умовах теорія раціонального вибору адаптується до викликів цифровізації, глобалізації, економічних криз і екологічних проблем. Соціальні мережі та цифрові платформи стали основними інструментами політичної комунікації, а за допомогою цієї теорії можна проаналізувати як політичні актори використовують ці інструменти для впливу на виборців.

Список використаних джерел

1. Вергелес Т. Теорія раціонального вибору: еволюція та сучасна модифікація. *Вісник ТНЕУ*. 2013. №.2. С.149-156.
2. Вето-гравці. Державна політика і управління. Вилучено із: https://stud.com.ua/142004/menedzhment/veto_gravtsi.
3. Олсон М. Логіка колективної дії: Суспільні блага і теорія груп. Вилучено із: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Manzhura/0000779.pdf>.

Кароліна Касанова

Наукова керівниця – професор Є. Юрійчук

**Особливості політичної програми українських
соціалістів-революціонерів і актуальність її основних
положень для сьогодення**

Український соціалістичний рух початку ХХ ст. попри значний вплив європейських партій, які діяли в умовах сформованих національних держав, мав свою унікальність. Якщо європейські соціалісти переважно концентрувалися на класових протиріччях, то в Україні політична програма Української партії соціалістів-революціонерів (УПСР), впливової тогочасної політичної сили, поєднувала соціалістичні та національні ідеї, що відображало головні прагнення українського суспільства до самостійності.

І УПСР, і російська партія соціал-революціонерів (ПСРР), яка теж тоді діяла в Україні, виступали за аграрні реформи, ліквідацію великого землеволодіння, передачу землі трудовому селянству тощо, оскільки вважали, що саме селянство, а не міський пролетаріат, є головною революційною силою, здатною зруйнувати старий лад і створити новий соціалістичний устрій. Але спільні ідеологічні погляди не виключали наявності суттєвих відмінностей, викликаних політичними, історичними та національними чинниками. Якщо в російській імперії есери діяли переважно в умовах централізованої держави, де домінувала російська політична культура, то в Україні соціальна боротьба поєднувалася з національно-визвольними прагненнями. УПСР ставила за мету не лише соціальне визволення трудящих, а й здобуття політичної незалежності України; ПСРР дотримувалася федералістських поглядів і виступала за автономію окремих регіонів у межах єдиної демократичної росії, в її політичній програмі питання незалежності України не мало центрального значення, її розглядали як елемент єдиної загальноросійської революційної боротьби, а прагнення до самостійності не підтримували [1]. Головна мета УПСР – створення незалежної української держави, базованої на принципах соціальної рівності, демократичного самоврядування та справедливого розподілу землі, парламентської демократії на

основі загального виборчого права із дотриманням свободи слова, зборів, друку, рівноправності усіх національностей. Програмні положення української партії – це ідеї соціальної справедливості, демократичного устрою, національного визволення, що відображало прагнення значної частини українського суспільства до створення незалежної держави із соціалістичним ладом; соціалізації землі (відстоювали ідею рівномірного розподілу земельного фонду між селянами без права купівлі-продажу, що відповідало історично сформованому уявленню українського селянства про землю як про суспільне благо). УПСР спершу підтримувала ідею автономії України у складі федеративної демократичної росії, але події революції та піднесення національної свідомості спонукали соціалістів-революціонерів переглянути свої погляди [2].

Зважаючи на сучасні обставини, констатуємо, що ключові тези політичних програм УПСР знову актуальні, а саме: соціальна справедливість, аграрна політика, децентралізація влади та національне самовизначення [3]. В умовах аграрної реформи та земельного ринку ідея соціалізації землі важлива, адже питання володіння землею, її розподілу та використання залишається предметом гострих дискусій. Актуальним залишається питання децентралізації влади та розширення громад, особливо за умов повномасштабного вторгнення. Передача повноважень місцевим громадам, розширення їхніх бюджетних можливостей і зростання ролі місцевого самоврядування відповідає принципам, які відстоювали соціалісти-революціонери.

Список використаних джерел

1. Бевз Т. А. Партія соціальних перспектив і національних інтересів (Політична історія УПСР). Монографія. К. : ІПіЕНД імені І. Ф. Кураса НАН України, 2008. 587 с.
2. Василев М. Причинок до історії українського руху в Росії. *Записки Наукового Товариства ім. Т. Г. Шевченка* Т.-Р. 1912, кн. II. Львів : 1912. С. 147-148.
3. Дорошенко Д. І. Нарис історії України в 2-х томах. Том II / від половини XVII ст. К. : Глобус, 1992. 281 с.

Максим Мартинюк
Наукова керівниця – професор Є. Юрійчук

Цифровізація виборчого процесу як спосіб протидії маніпулятивним технологіям (на прикладі європейських країн)

Сучасні демократичні процеси зазнають значних трансформацій під впливом цифровізації, що створює як нові можливості для участі громадян та прозорості виборчих процедур, так і суттєві загрози, пов'язані з використанням маніпулятивних технологій. Необхідність забезпечення чесності виборів і референдумів в умовах поширення дезінформації та інших маніпуляцій зумовлює актуальність пошуку ефективних механізмів протидії, де важливу роль відіграє цифровізація виборчого процесу.

Проблематику цифровізації політичних процесів, маніпулятивних технологій та їх взаємовпливу досліджували М. Кастельс, Г. Почепцов, Н. Хомський, В. Горбулін, О. Литвиненко, Ю. Ключковський та ін. Науковці наголошують, що цифрові технології, трансформуючи політичні комунікації та виборчі практики, вимагають комплексного аналізу їх потенціалу у протидії маніпуляціям поряд із ретельним вивченням ризиків, пов'язаних із кібербезпекою, захистом даних та можливістю нових форм впливу [1; 2; 3].

Особливої гостроти проблема протидії маніпулятивним технологіям набуває в умовах інформаційних війн і гібридних загроз. Досвід європейських країн у впровадженні цифрових інструментів для захисту виборчого процесу (електронне голосування, системи верифікації інформації, моніторинг соціальних мереж) та розробці відповідного правового регулювання (GDPR, Акт про цифрові послуги, Кодекс практики ЄС з протидії дезінформації) є вкрай важливим для України [5]. Адаптація релевантного європейського досвіду є важливим завданням для зміцнення демократичності та легітимності виборів в Україні [4].

Цифровізація виборчого процесу, що розуміється як комплексне впровадження цифрових технологій на всіх його етапах [4], пропонує інструменти для підвищення прозорості,

ефективності та надійності виборчих процедур. Приклади Естонії, Франції, Німеччини та інших країн ЄС демонструють використання електронного голосування, платформ для перевірки фактів, технологій верифікації контенту та інструментів для забезпечення прозорості політичної реклами як засобів протидії маніпуляціям.

Водночас упровадження цифрових інструментів пов'язане зі значними викликами: забезпечення кібербезпеки, необхідність суспільної довіри, подолання цифрового розриву та захист персональних даних [1; 2]. Ефективна протидія маніпуляціям вимагає не лише технологічних рішень, але й розвитку адекватної правової бази, підвищення медіаграмотності громадян та комплексного підходу, що поєднує технологічну, регуляторну й освітню моделі.

Отже, цифровізація виборчого процесу має значний потенціал як інструмент протидії маніпулятивним технологіям. Успіх впровадження європейського досвіду в Україні залежить від системного підходу, що включає розробку комплексної стратегії, створення надійної правової бази та інфраструктури, забезпечення кібербезпеки, підвищення цифрової грамотності населення та побудови довіри до нових технологій.

Список використаних джерел

1. Архипська О. І. Використання цифрових технологій для протидії виборчим маніпуляціям. *Політикус*. 2021. № 3. С. 15–21.
2. Горбулін В. П., Додонов О. Г., Ланде Д. В. *Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання*. Київ : Інтертехнологія, 2019. 164 с.
3. Кастельс М. *Інформаційна епоха: економіка, суспільство і культура*. Київ : Вища школа економіки, 2020. 608 с.
4. Радченко О. В. Цифрова демократія: сутність, основні характеристики та перспективи розвитку. *Вісник Національної академії державного управління*. 2020. № 3. С. 98–104.
5. The 2022 Strengthened Code of Practice on Disinformation. *European Commission*. URL: <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/code-practice-disinformation>.

Назар Мостовий

Науковий керівник – доцент П. Молочко

Особливості організації державної служби в умовах воєнного стану: регіональний досвід

Війна, що розпочалася внаслідок збройної агресії Російської Федерації 24 лютого 2022 року, змінила практично всі сфери суспільного життя в Україні, зокрема й діяльність органів державної влади. Згідно з Указом Президента України № 64/2022 "Про введення воєнного стану в Україні", на всій території держави було запроваджено особливий правовий режим. У цих умовах ключовим завданням держави стало збереження функціональності органів влади, а також оперативне реагування на виклики воєнного часу.

Аналіз змін в організації державної служби в умовах воєнного стану як загальнонаціонального так і регіонального характеру можна розглядати за чотирма ключовими категоріями: 1) вступ на державну службу; 2) гнучкість у роботі; 3) застосування цифрових засобів зв'язку; 4) гарантії та заохочення для службовців.

По-перше, воєнний стан передбачає специфічний порядок кадрових призначень. Відповідно до статті 4 Закону України "Про правовий режим воєнного стану", на посади державних службовців можуть призначатися військовослужбовці, працівники правоохоронних органів, служби цивільного захисту або особи із відповідним знанням і досвідом — без обов'язкового проведення конкурсу. Такий підхід забезпечує швидке кадрове забезпечення важливих адміністративних функцій в умовах підвищеної загрози війни.

По-друге, початок пандемії COVID-19 у 2020 році стимулював впровадження гнучкої форми зайнятості, яка виявилася дієвою і в умовах війни. Віддалена робота стала звичним форматом, який дав змогу державним службовцям продовжити виконання своїх обов'язків навіть у складних умовах. Станом на сьогодні активно використовуються три форми роботи: штатна, дистанційна, а також змішана.

Щодо питання цифрових комунікацій, то Україна вже давно продовжує реалізовувати курс на цифровізацію публічного

управління. Електронний документообіг та онлайн-наради стали невід'ємними інструментами в діяльності державного апарату. Такий підхід забезпечує оперативність комунікації, швидкість ухвалення рішень та збереження структурної цілісності управлінських процесів.

Попри збереження базових гарантій — таких як збереження посади й заробітку — з початку 2023 року держава була змушена скоротити додаткові виплати (надбавки за вислугу, інтенсивність праці тощо), що іноді становили до 70% зарплати. Це призвело до відтоку кадрів і збільшення навантаження на тих, хто залишився. Пізніше, були встановлені чіткі ліміти на нарахування премій та надбавок. Зокрема, розмір таких заохочень не може перевищувати середньомісячну заробітну плату за попередній рік. Обмеження на премії та надбавки знизили стимулювання працівників, що працюють в умовах підвищеного ризику.

Отже, війна стала серйозним випробуванням для державної служби України, однак у відповідь на виклики система виявила здатність до адаптації, цифровізації та підвищення ефективності. Досвід, набутий у період пандемії, допоміг швидко перейти до моделей дистанційної зайнятості, а нормативні зміни забезпечили оперативність кадрових рішень. Попри зменшення обсягів фінансового стимулювання, державні службовці демонструють високий рівень відповідальності. У майбутньому важливо зберегти гнучкість організації праці, одночасно відновлюючи належний рівень матеріальної мотивації задля стабільності державної служби як опори національної безпеки.

Список використаних джерел

1. Алюшина Н.О. Розвиток інституту державної служби в умовах карантину та воєнного стану. URL: <https://epa.nltu.edu.ua/Archive/70/507001.pdf>
2. Корнута Л.М. Окремі питання провадження державної служби в умовах воєнного стану. URL: <https://chasopys-ppp.dp.ua/index.php/chasopys/article/view/192/170>
3. Хомишин І.Ю. Публічна служба в умовах війни. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/07/58.pdf>

Валентин Самуляк

Наукова керівниця – професор Н. Ротар

Інституційні інструменти європейської політики підтримки України в російсько-українській війні

Від початку масштабної російської агресії проти України Європейський Союз забезпечив неперервну підтримку українському спротиву. Від лютого 2022 р. до лютого 2025 р. ЄС запровадив 15 пакетів санкцій або обмежувальних заходів, спрямованих на зменшення спроможності Росії фінансувати війну проти України. На сьогодні санкції ЄС включають: заморожування активів 2400 фізичних та юридичних осіб; обмеження операцій з центральним банком Росії та блокування доступу до його резервів; розширення кредитних та інвестиційних обмежень для російських банків і компаній; заборону операцій з російськими державними підприємствами військово-промислового комплексу; відключення 10 російських фінансових установ від SWIFT; розширення контролю над експортом та імпортом товарів і технологій подвійного призначення; закриття повітряного простору ЄС, морських портів і доріг для російських операторів; призупинення мовлення 18 російських ЗМІ, включаючи дочірні компанії.

Згідно з офіційними даними ЄС, станом на початок січня 2025 р., підтримка України становила майже 134 млрд. євро [2]. Європейський інвестиційний банк запропонував негайну допомогу Україні одразу після початку війни: виділив 2 млрд євро фінансування для екстреного відновлення зруйнованої інфраструктури країни та надав кредитну лінію в розмірі 4 млрд євро для підтримки інтеграції біженців з України в країнах ЄС. Упродовж 2022–2025 рр. Європейський інвестиційний банк продовжує свою діяльність відповідно до мандата, наданого лідерами ЄС. На сьогодні Фонд «ЄС для України» (EU4U) є основним інституційним інструментом європейської політики підтримки України в російсько-українській війні.

Фонд «ЄС для України» створений Європейським Союзом у 2023 р. з метою збільшення підтримки найбільш нагальних інфраструктурних потреб України та надання підтримки основним сегментам української економіки [1]. Фонд сприяє

розгортанню проєктів державного та приватного секторів, зосереджуючись на муніципальній інфраструктурі, транспортних мережах, цифровій безпеці та кібербезпеці. Серед пріоритетів визначено покращення доступу українських підприємців до фінансової підтримки їх ініціатив. Фонд є мультидонорським трастовим фондом, який станом на початок 2024 р. отримав внески від 14 держав-членів ЄС на загальну суму 420 млн. євро [3]. Ресурси донорів Фонду можуть використовуватися для підтримки проєктів за допомогою низки інструментів: по-перше, це інвестиційні гранти; по-друге, це фінансові інструменти гарантій кредитування інвестицій від Європейського інвестиційного банку.

Фонд «ЄС для України» підтримує процес відновлення України, сприяє економічній і соціальній стійкості та інвестує у стійку інфраструктуру та бізнес, щоб відродити економіку України, підтримати її зусилля у просуванні на шляху європейської інтеграції й набуття повноправного членства в ЄС.

Список використаних джерел

1. Ротар Н. Інституціоналізація національного спротиву громадян України в умовах російсько-української війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2024. № 2 (19). С. 259–287.
2. Archick K. Russia's War Against Ukraine: European Union Responses and U.S.-EU Relations. Updated January 15, 2025. URL: <https://surl.li/txmpwi>
3. EU for Ukraine Fund. URL: <https://surl.li/kaqpmo>

Всеволод Сопронюк

Наукова керівниця – асистент І. Равлик

Погляд на основи популізму в сучасному світі крізь призму теорії соціальної справедливості Дж. Ролза

Теорія соціальної справедливості Дж. Ролза розроблена у другій половині ХХ століття. Вона слугує науковим підґрунтям в осмисленні та розв'язанні проблем соціально-політичного характеру, пов'язаних з рівністю та розподілом суспільних благ. У наш час, коли змінюються принципи демократії та з'являються популістсько-радикальні рухи, теорія справедливості набуває особливої актуальності. Вона дає можливість по-новому глянути на принципи організації справедливого суспільства в умовах різноманіття цінностей, інтересів. Теорія справедливості допомагає переосмислити усталені погляди на соціальну нерівність, глобалізацію, конфлікти, популізм тощо.

Наукові праці Дж. Ролза стали основою у різного роду філософсько-політологічних і правових дослідженнях, предметом пошуку яких є соціальна та політична справедливість, зокрема таких учених: В. Кимлічка, Дж. Грчича, Д. Усова, Р. Зимовець, Д. Кірюхіна, Л. Ситніченко та інші.

Основна праця «Теорія справедливості» Дж. Ролза починається з тези, яка не менш актуальна й у наш час: «Справедливість є першою чеснотою соціальних інститутів, як істина – систем мислення» [2, с. 3]. Проте дане твердження зазнає все більших викликів у зв'язку зі змінами, що відбуваються у ліберальних демократіях, зокрема зниженням ефективності представницьких інститутів. Фактично це явище можна назвати «кризою суспільного договору», яке призводить до появи запиту у громадян на лідерів-популістів і популістські рухи та партії. Насамперед варто звернути увагу на зростаючу тенденцію нерівності можливостей. Так, емпіричні дослідження демонструють зниження внутрішньогенераційної мобільності, яке призводить до того, що життєві перспективи індивіда більше визначаються соціальним статусом, ніж його здібностями [1, с. 15].

Також треба згадати про явище state capture (захоплення держави) економічною елітою, яка використовує політику у власних цілях. Найяскравішим прикладом може слугувати приход до влади у США Ілона Маска, який займається оптимізацією та підвищенням ефективності політичного апарату. І, звісно, не потрібно забувати про глобалізацію та наднаціональні інститути, які обмежують можливості держав відповідати на запити громадян. У підсумку чого виникає явище, яке Д. Родрік назвав «трилемою глобалізації»: неможливість одночасного поєднання економічної глобалізації, національного суверенітету та демократичної політики» [1]. Представницькі інститути на національному рівні дедалі менше впливають на реальні соціально-економічні процеси, що громадяни сприймають як зниження власної участі у демократичному врядуванні та зростання несправедливості й нечесності.

Отже, вищеописані чинники стимулюють посилення кризи суспільного договору, яка призводить до розриву між народом та політичними елітами. Парадоксально, проте коли популісти приходять до влади, вони тільки збільшують цей розрив між політичними інститутами та громадянами. Тобто прості розв'язки складних проблем виявляються неефективними та ще більш руйнівними. Тоді як сам популізм у сучасному світі є не причиною, а наслідком системної деградації принципів соціальної справедливості. Громадяни більше не вважають, що політичні інститути справедливі, їм легше повірити популістам, які уміло грають на всіх вищезазначених проблемах.

Список використаних джерел

1. OECD. A Broken Social Elevator? How to Promote Social Mobility, OECD Publishing, Paris. 2018. URL: <https://doi.org/10.1787/9789264301085-en>
2. John R. A Theory of Justice: Revised Edition. Belknap Press, 1999. 560 p.
3. Sytnichenko L. Transformation of the philosophy of justice: from the principles of justice to its main issue. Multiversum. Philosophical Almanac. 2018. (9-10), P. 44-58. URL: <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2016.9-10.04>

Олександра Ткач

Науковий керівник – доцент П. Молочко

Роль теорії пацифізму у розвитку політичних ідей XX століття

Теорія пацифізму як фундаментальна течія політичної думки зосереджена на запереченні насильства як засобу врегулювання конфліктних ситуацій. Пацифізм об'єднує в собі широкий спектр ідей, від непохитного відкидання воєнних дій до активної підтримки мирних ініціатив [2].

Його витоки сягають давнини, але особливого значення пацифізм набув у XX столітті після руйнівних воєн. Ідеї пацифізму вплинули на створення міжнародних інституцій, таких як ООН та угоди про роззброєння [3].

У другій половині XX століття пацифізм став важливим практичним інструментом міжнародної політики, сприяючи мирному врегулюванню конфліктів. Водночас він почав використовуватися як стратегія послаблення обороноздатності держав через заклики до роззброєння.

Наприкінці двадцятого століття пацифізм еволюціонував від теоретичного вчення до практичного важеля впливу на міжнародні справи. Активізація антивоєнних кампаній, становлення міжнародних юридичних інституцій та збільшення ваги неурядових організацій допомогли зменшити частоту збройних зіткнень та укріпити загальну безпеку в світі [1].

Водночас пацифістські ідеї почали використовуватися як елемент інформаційної та політичної стратегії, спрямованої на послаблення військового потенціалу окремих країн. Заклики до одностороннього роззброєння або відмови від оборонних програм іноді стають частиною гібридних впливів, спрямованих на зниження спроможності держав до самозахисту [1].

Незважаючи на це, пацифізм нерідко стикається зі складнощами реальної політики, де державні інтереси та питання безпеки змушують уряди шукати компроміс між миротворчістю та військовим потенціалом [2].

Пацифізм має кілька напрямів. Абсолютний пацифізм категорично відкидає будь-яке застосування сили, включаючи самозахист. Відносний пацифізм допускає використання сили

лише у виняткових випадках, таких як захист мирного населення або запобігання геноциду [1].

Принцип ненасильницького спротиву став основою багатьох політичних і соціальних рухів, зокрема діяльності Махатми Ганді та Мартіна Лютера Кінга [2].

Після Другої світової війни пацифізм став ключовим елементом політики багатьох країн, які спрямовували свої зусилля на мирне врегулювання конфліктів і роззброєння.

Сучасна дипломатія активно використовує пацифістські підходи в розв'язанні міждержавних суперечок. Це особливо помітно в політиці Європейського Союзу, що підтримує діалог і компроміс у міжнародних відносинах [1]. Сучасні політичні рухи, такі як соціал-демократія, лібералізм та «зелена» політика, широко використовують пацифістські принципи. Вони закликають до роззброєння, мирного співіснування націй та дипломатичного врегулювання конфліктів.

Пацифізм продовжує відігравати важливу роль у сучасному світі, впливаючи на міжнародні відносини, державну політику та суспільні рухи. Він сприяє формуванню гуманістичних цінностей і поширенню мирних способів розв'язання конфліктів. Проте важливо враховувати, що пацифістські ідеї можуть бути інструментом зовнішнього впливу, особливо коли мова йде про одностороннє роззброєння, що залишає державу вразливою перед потенційними загрозами.

Список використаних джерел

1. Beyer W. Pazifismus und Antimilitarismus. Eine Einführung in die Ideengeschichte. Stuttgart, 2012. 244 p.

2. Скоржибот І. Принцип ненасильства та занепад ідеї пацифізму. URL: <https://gef.eu/wp-content/uploads/2023/01/6>.

3. Широкова-Мурараш О. Роль пацифізму у нормативному закріпленні відмови від війни як способу вирішення міжнародних конфліктів та незастосування сили. Юридичний вісник. 2011. № 1. С. 24-29.

Михайло Чернокожа
Наукова керівниця – асистент І. Равлик

**Основні чинники формування
іміджу політичного лідера в умовах дії
правового режиму воєнного стану в Україні**

В умовах воєнної агресії Росії проти України наше суспільство стало доволі поляризованим та може перебувати, як в стані невизначеності, депресії чи агресії, так і в стані піднесення, збудженого патріотизму й ейфорії. За таких умов, політичні лідери перебувають у дуже хиткому становищі, де тебе або «носять на руках», або ти втрачаєш підтримку широких верств населення та сходиш з політичної арени назавжди, або, як мінімум, на доволі довготривалий період. Усе залежить від того, наскільки імідж політика відповідає тому суспільному запиту, який склався у населення в кризових умовах. Відповідно, актуальності набуває завдання з визначення чинників, які впливають на покращення чи погіршення їхнього іміджу політичних лідерів України, або тими, хто претендує на дану роль.

Перший чинник, який потрібно враховувати політичному лідеру у формуванні іміджу, – це ефективна організація роботи з вирішення кризової ситуації. Україна тепер перебуває у стані найбільшої кризи з початку незалежності – війни проти Росії, тому організація роботи з вирішення цієї проблеми (завершення війни) займає першочергове місце у формуванні іміджу політика. Для того, щоб задовільнити запит громадян на мир, завдання політика полягає не в тому, щоб не стати «Богом із машини», а зробити все можливе, що тільки від нього залежить для мінімізації можливих наслідків загрози. Важливу роль у цьому питанні відіграє комунікаційна стратегія політичного лідера. Тобто те, як роботу лідера висвітлюють мас-медіа, оскільки вони є головним джерелом інформації для населення та можуть як перебільшувати роль лідера у вирішенні кризи, так і недооцінювати її [1, с. 83].

Другий чинник, на який варто звернути увагу, це консолідація політичної еліти задля досягнення спільної мети. У період надскладних випробувань для держави суспільство

потребує єдності політичних лідерів на шляху до подолання всіх загроз та здобуття перемоги. Відповідно, тоді коли хтось з політиків починає діяти у власних інтересах, а не інтересах держави, це призводить до зниження довіри до нього [1, с. 84].

З жалем констатуємо, що більшість українських політичних лідерів хоча й відкрито не критикують своїх опонентів в інформаційному просторі, все ж таки не досягли бажаного консенсусу. Що аж ніяк не сприяє формуванню позитивного іміджу в умовах дії правового режиму воєнного стану.

І, відповідно, третій чинник – задоволення потреби громадян у символічному образі «провідника», який проведе їх крізь темні часи до світлого майбутнього – перемоги. Враховуючи даний запит, політичні лідери намагаються адаптувати свій імідж до воєнного часу, це стосується: зовнішнього вигляду, поведінки, риторики та комунікації з громадянами [2, с. 273-274].

Підсумовуючи, можна сказати, що до основних чинників формування іміджу політичного лідера в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні можна віднести: 1) ефективну організацію роботи з вирішення кризової ситуації; 2) стратегію позиціонування в мас-медіа, яка б демонструвала консолідованість політичної еліти; 3) задоволення потреб громадян у символічному образі «провідника», «переможця».

Список використаних джерел

1. Arjen Boin, Sanneke Kuiper, Werner Overdijk. Leadership in Times of Crisis. A Framework for Assessment. *International Review of Public Administration*. 2013. P. 79-91.

2. Федоренко, О. Д., Ковтун, Н. О. Трансформація зовнішнього іміджу Президента України В. Зеленського в умовах пономасштабного вторгнення. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. Т. 35 (№2Ч.2). С. 270-276.

Дмитро Янчик

Наукова керівниця – професор В. Бурдяк

Вплив неомарксистської ідеології у світі та Україні

Неомарксизм виник у ХХ ст. як реакція на зміни в капіталістичних країнах і кризи класичного марксизму. Капіталізм адаптувався через соціальні гарантії, профспілки, вищий рівень життя робітників, які не прагнуть до революції, а інтегрувалися в суспільство через споживання та культуру, відійшли від класової боротьби. Неомарксизм – напрям теорії марксизму ХХ ст., що не зміг сповна пояснити нові соціально-економічні реалії. Він зберіг основне з теорії марксизму (ідеї класової боротьби, експлуатації праці, економічної рівності), але розширив їх через нові фактори, що виникли в умовах розвитку сучасних суспільств.

Учені неомарксистської Франкфуртської школи (основана 1923 р.), Т. Адорно М. Хоркхаймер, Г. Маркузе та Ю. Хабермас, вважали, що капіталізм експлуатує економічно і контролює свідомість людей через культуру, освіту й ЗМІ. Адорно і Хоркхаймер розвинули концепцію «культурної індустрії», яка пригнічує критичне мислення, відволікає людей від соціальних проблем. Маркузе писав про репресивну толерантність, де свобода ілюзорна, а система нейтралізує протест.

В Італії неомарксизм розвинув А. Грамші. Його концепція гегемонії включає економічне і культурне панування буржуазії через релігію, мораль, освіту та мистецтво, пояснює, чому робітники не виступають проти чинного режиму. Грамші вбачав завдання соціалістів у створенні «контргегемонії», альтернативної культури, яка змінить свідомість.

В. Райх і Е. Фромм створили концепцію лівого фрейдомарксизму, поєднали марксизм і психологію, дослідили як репресія сексуальності підтримує авторитаризм (Райх) і як капіталізм змушує особистість, шукати ілюзорну свободу через споживання (Фромм). У 60-70 рр. ХХ ст. неомарксизм підтримали студенти, інтелігенція, нові ліві партії.

В Україні неомарксизм виник у 60-х рр. ХХ ст. серед філософів Київської школи, яку очолював В. Шинкарук. Втім, неомарксизм не мав популярності та широкої підтримки в

офіційних політичних колах. Нині «неомарксизм» іноді «спливає» у публічних дискусіях з негативною конотацією. Так, О. Турчинов, критикуючи соціальні рухи, пов'язує їх з неомарксизмом, що є загрозою для суспільного розвитку [1].

Отже, марксистська ідеологія в світі й Україні, пройшла складний шлях. У ХХ ст. марксизм еволюціонував під впливом революцій, воєн, розвитку демократії, соціальних гарантій, що сприяло появі неомарксизму. У Київській школі неомарксизм адаптувався, поєднав класичні марксистські ідеї з екзистенціалізмом і феноменологією. Нині марксизм в Україні має обмежений вплив, здебільшого в рамках громадських рухів, що виступають за соціальну рівність і критику капіталізму. Марксизм трансформувався з суто економічної теорії революційної боротьби в ширшу ідеологію, яка аналізує політичні, культурні і соціальні аспекти сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Турчинов, О. (2018). Неомарксизм або подорож у безодню. URL: https://lb.ua/news/2018/12/11/414681_neomarksizm_abo_podorozh_bezodnyu.html

ПІДСЕКЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, СУСПІЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

Евеліна Банар

Наукова керівниця – доцент І. Макух-Федоркова

Роль соціальних мереж у політичній поляризації: кейс виборчих кампаній США

Сьогодні соціальні мережі набули нового значення на міжнародній арені, стаючи не лише платформами для комунікації, а й ключовими інструментами політичного впливу. Завдяки своїй масштабності соціальні платформи не лише формують суспільні настрої, але й здатні мобілізувати соціальні та політичні рухи, стимулюючи активізацію громадянського суспільства, що зумовило їх становлення як головного інструменту формування іміджу виборчих кампаній кандидатів у президенти США у 2024 році.

За даними Pew Research Center (2024), майже половина американців віком до 30 років (46%) «хоча б іноді» використовують соціальні медіа як головне джерело політичних новин [1]. Такі диджитал платформи як Facebook, YouTube, Instagram, X (раніше відомий як Twitter), здійснили вагомий внесок у поширенні передвиборчих меседжів кандидатів серед їхніх прихильників. У президентській виборчій кампанії 2024 року важливим новим інструментом комунікації стала соціальна мережа TikTok, яку активно використовували Дональд Трамп і Камала Гарріс. Акаунт Трампа зібрав 15,2 мільйонів підписників. А сторінка Камалли Гарріс налічувала 9,2 мільйони підписників (станом на 19 березня 2025 року). Наповнення їхніх публікацій відображали ключові меседжі з одночасним адаптуванням до популярних трендів соціальної мережі, збираючи під своїми постами палких республіканців і демократів. Такий процес створював ефект «снігової кулі», за якого інформація поширювалася дедалі ширшими колами аудиторії, збільшуючи її охоплення. У такому контексті соціальні медіа стають ефективним інструментом швидкої

комунікації, стимулюючи взаємодію між виборцями та залучаючи нові сегменти до суспільного дискурсу.

Водночас із залученням аудиторії соціальні медіа сприяють політичній поляризації, поглиблюючи суспільний розкол. Одним із ключових механізмів, що посилюють цей процес, є технологія мікротаргетингу, що дозволяє кампанії прилучатися до виборців у більш персоналізований спосіб, тим самим підвищуючи релевантність і ефективність комунікації [2]. У даному випадку важливого значення набувають алгоритми соціальних медіа, які зосереджують увагу користувача на контенті, який відповідає вже персональним переконанням, що призводить до появи «ехо-камер». Абстрактні рамки обмежують різносторонню інформацію, а це сприяє радикалізації політичних таборів і зменшенню простору для конструктивного діалогу.

Зазначимо, що у передвибірчій кампанії США 2024 року відео Трампа та Гарріс, що містили політичні меседжі, ставали вірусними серед їхніх прихильників, однак мали протилежний ефект на опонентів, загострюючи дискусії між республіканцями та демократами під публікаціями. У результаті цього політичні дебати дедалі частіше зводилися до взаємного звинувачення замість конструктивного обговорення програм кандидатів.

Отже, зважаючи на те, що сьогодні соціальні мережі стали важливим фактором суспільної поляризації, варто відзначити їхній вплив на формування відносин між виборцями та продовжувати здійснювати дослідження механізмів їх впливу у виборчих технологіях.

Список використаних джерел

1. Where Americans Turn for Election News. *Pew Research Center*. 2024. URL: <https://www.pewresearch.org/journalism/2024/10/10/where-americans-turn-for-election-news/>
2. Minsait. Social Media Platforms and Political Communication. URL: <https://www.minsait.com/ideasfordemocracy/en/social-media-platforms-and-political-communication-full-article> (date of access: 07.01.2025).

Юлія Безушко

Наукова керівниця – доцент О. Звоздецька

Критична інфраструктура Польщі: виклики та загрози

Критична інфраструктура є основою безперебійного функціонування держави. Вона охоплює енергетичні мережі, транспорт, телекомунікації, фінансову систему, охорону здоров'я та інші стратегічно важливі галузі. Уразливість цих систем до кібератак створює реальні ризики для національної безпеки та стабільності. Польща як член ЄС і НАТО зобов'язана забезпечувати кіберстійкість своїх критичних систем відповідно до європейських і національних нормативних

У 2024 р. кількість кібератак у Польщі зросла на 100% у порівнянні з 2023 р. Про це заявив міністр цифрових справ Кшиштоф Гавковський, наголосивши, що атаки мали цілеспрямований і геополітичний характер. Ідеться про дії російських і білоруських угруповань, спрямовані на дестабілізацію Польщі та інших країн ЄС. Ключовими напрямками стали дезінформація та втручання у функціонування критичної інфраструктури. За словами міністра, очікуваний пік кіберактивності з боку росії стане найвищим за останні п'ять років [1].

Основними векторами атак є DDoS-атаки на державні ресурси, втручання в ланцюги постачання, фішингові кампанії та інформаційні операції в соціальних мережах. Найбільше постраждали логістичні компанії, що забезпечують військові поставки до України. Загалом Польська урядова команда реагування на комп'ютерні інциденти CERT Polska (Computer Emergency Response Team) у 2024 р. зафіксував понад 44 тисячі кіберінцидентів, що свідчить про масштабність загрози [1].

Для відповідання на ці виклики у Польщі створено систему команд реагування на інциденти комп'ютерної безпеки (CSIRT – Computer Security Incident Response Team), яка охоплює державний, військовий та цивільний сектори й координується через європейську мережу CSIRT Network. Крім того, функціонує Національна платформа кібербезпеки, що забезпечує обмін інформацією між суб'єктами критичної інфраструктури [2]. Законодавство визначає кібербезпеку як

«стійкість інформаційних систем до атак, які загрожують конфіденційності, доступності та цілісності даних і послуг» [2].

Попри це, інфраструктура залишається вразливою. У січні 2025 р. відбулася атака на компанію EuroCert, під час якої зловмисники викрали дані з електронних підписів: номери PESEL, паспортну інформацію та фотографії. Постраждали й користувачі Poczta Polska, PKP Intercity, Scania Polska та IBM Poland. Цей інцидент засвідчив, що навіть сертифіковані оператори не гарантують повного захисту.

Загрози для критичної інфраструктури Польщі охоплюють як технологічні, так і гібридні виклики. Системи енергетики, зв'язку та логістики стають мішенню DDoS-атак і зламів, що порушують доступність і цілісність сервісів. Водночас загострюється інформаційна складова — фальшиві повідомлення, спрямовані на медіа або державні канали, формують недовіру до інституцій. У зоні ризику також залишаються ланцюги постачання, де атаки на підрядників дозволяють обійти основні захисти. Особливо вразливі організації, що забезпечують транскордонну підтримку України.

З огляду на це, кібератаки вийшли за межі технічного втручання і стали інструментом політичного тиску. У зоні ризику опиняються не лише державні структури, а й приватні компанії, які забезпечують логістику, зберігають дані чи підтримують критичні процеси. Ефективна кіберстійкість потребує не лише технологічних засобів, а й системного підходу – законодавчого, організаційного та операційного.

Список використаних джерел

1. Кібербезпека в інформаційному суспільстві. Науково-дослідний інститут інформатики і права Нац. академії правових наук України. Інформаційно-аналітичний дайджест. №5. 2024. С. 178. Вилучено з: <https://ippi.org.ua/kiberbezpeka-v-informatsiinomu-suspilstvi> (дата звернення: 17.03.2024)

2. Krajowy system cyberbezpieczeństwa. Ministerstwo Cyfryzacji. URL: <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/krajowy-system-cyberbezpieczenstwa-> (date of access: 17.03.2025).

Софія Богданова

Науковий керівник – доцент В. Струтинський

Феномен функціонування Реєстру збитків: локальний та міжнародний виміри

У сучасному світі, де поняття міжнародної справедливості зазнає серйозних випробувань, а її основи здаються розмитими, важливо визнати, що світова спільнота не полишає надій на її відновлення. Особливо гостро це питання постає в умовах повномасштабної війни в Україні, де гуманітарні принципи порушуються щодня. Незважаючи на численні приклади порушення міжнародного права, спостерігається постійний пошук нових механізмів та інструментів для забезпечення справедливості. Одним із таких важливих прикладів – створення Реєстру збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України.

Важливо, що Реєстр збитків, який засновано 17 травня 2023 року під егідою Ради Європи, розглядається як перший, але критично важливий, елемент майбутнього повноцінного міжнародного механізму компенсації. Цей інструмент, включає компенсаційну комісію та фонд, чиїм завданням буде розгляд претензій та ухвалення рішень щодо виплат за збитки, завдані Україні міжнародно-протиправними діями Російської Федерації. Станом на квітень 2025 року, через платформу «Дія» доступне подання заяв до Реєстру збитків у двох категоріях: для компенсації за пошкодження або знищення житлового нерухомого майна фізичних осіб і для отримання відшкодування у зв'язку зі смертю близького члена сім'ї [1]. Зважаючи на зручність та універсальність механізму Реєстру збитків, важливо визнати, що його функціонування не є бездоганним через низку факторів. Ці фактори створюють перешкоди для повного та ефективного використання Реєстру, що, своєю чергою, впливає на процес відшкодування збитків та формування міжнародного іміджу України. Перш за все, цифрова нерівність створює значні перешкоди для доступу до Реєстру, особливо для вразливих груп населення, а також це буде особливо актуально для людей похилого віку, мешканців віддалених регіонів і внутрішньо переміщених осіб. Складність збору доказів, в умовах війни,

коли багато людей втратили документи, вимагає розробки гнучких процедур верифікації інформації. Інформаційна недостатність, через низьку поінформованість населення, потребує проведення широкомасштабної кампанії з використанням усіх доступних каналів комунікації. Правові та бюрократичні складнощі відлякують потенційних заявників, вимагаючи спрощення процедур та надання юридичної допомоги. Іншим аспектом є також безпекові ризики, зокрема кібератаки, становлять серйозну загрозу для роботи Реєстру, вимагаючи посилення захисту даних [2]. Нарешті, відсутність прогресу у створенні компенсаційного фонду потребує активного пошуку джерел фінансування та розробки механізмів розподілу коштів. Важливим викликом є утримання міжнародної уваги до України, що ускладнюється тривалістю війни.

Отже, незважаючи на факт, що Реєстр збитків, завданих агресією Російської Федерації проти України, є важливим інструментом для забезпечення справедливості, проте для його повноцінної роботи необхідно враховувати низку аспектів. З метою підвищення ефективності Реєстру, надзвичайно важливо активно використовувати дипломатичні та інформаційні канали для підтримки міжнародного інтересу до проблеми відшкодування збитків. Водночас, розширення категорій заяв і забезпечення доступності для всіх постраждалих зміцнить його універсальність. Поступове удосконалення Реєстру сприятиме не лише відшкодуванню збитків, але й позитивному іміджу України як держави, що захищає права громадян.

Список використаних джерел

1. Державна міграційна служба України, 21.02.2025. URL: <https://dmsu.gov.ua/news/dms/17950.html> (Дата звернення: 31.03.2025).
2. Register of Damage: set-up '2024; Dr Moritz Keller. URL: <https://surl.li/dcbryg> (Last accessed 01.04.2025).

Дмитро Бойко

Науковий керівник – доцент І. Осадца

Образ Мустафи Кемалю Ататюрка для сучасної Туреччини

Образ Мустафи Кемалю Ататюрка – один із ключових символів сучасної Туреччини. Він не лише заснував республіку, але й започаткував ряд реформ, що назавжди змінили політичну, соціальну та культурну структуру країни. Його спадщина стала еталоном модернізації, секуляризації та реформування державного управління, що у свою чергу впливає на сучасну політичну дискусію в Туреччині. Водночас сучасний політичний режим, очолюваний Реджепом Тайіпом Ердоганом, інтерпретує цю спадщину відповідно до власних політичних пріоритетів, що часто супроводжується суперечками, масовими протестами та навіть судовими процесами, серед яких можна виділити випадки, пов'язані з арештом місцевих керівників, зокрема мера Стамбула.

Запроваджені Ататюрком реформи охоплювали всі сфери суспільного життя: політичну, соціальну, культурну та економічну. Ці заходи стали фундаментом кемалізму – ідеології, що просуває принципи національного суверенітету, модернізації та секуляризму, і які досі є предметом численних дискусій у суспільстві. Реформи Ататюрка стали своєрідним орієнтиром для подальшого розвитку країни. Незважаючи на це, у XXI столітті Туреччина стикається з викликами, пов'язаними з глобалізацією, зростанням релігійного консерватизму та політичними кризами. Ідеологія кемалізму продовжує впливати на суспільство, оскільки багато хто вважає її гарантом світського характеру держави та стабільності політичної системи [1].

Сучасний режим під керівництвом Реджепа Тайіпа Ердогана характеризується складним ставленням до спадщини Ататюрка. З одного боку, Ердоган та його соратники публічно визнають історичне значення реформ Ататюрка. З іншого – в останні роки спостерігається певний відхід від традиційних принципів кемалізму, що проявляється у зростанні релігійного консерватизму та переосмисленні світського характеру держави.

Політичні дискусії навколо ролі Ататюрка у державному управлінні стали особливо гострими під час виборчих кампаній, де опоненти режиму наголошують, що відхід від принципів кемалізму загрожує збереженню світського характеру країни [2].

Упродовж останніх років Туреччина стала свідком численних масових протестів проти різних політичних рішень влади та змін, що впроваджуються режимом Ердогана. Один із аспектів цих протестів – суперечливе ставлення до спадщини Ататюрка, яку опоненти сучасного уряду вважають гарантом світського та демократичного суспільства. У контексті зростаючої політичної напруги виникають випадки, коли окремі політичні діячі опиняються під тиском правової системи. Зокрема, деякі повідомлення в ЗМІ свідчать про арешт мера Стамбула як частину ширшої кампанії проти опозиційних сил, хоча дані про конкретні обставини та юридичні підстави цих дій викликають суперечності серед експертів. Незалежні спостерігачі та правозахисні організації стверджують, що такі заходи можуть розглядатися як спроби придушення критики й обмеження свободи висловлювань, що впливає на ставлення громадськості до ідеологічного спадку Ататюрка.

Образ Мустафи Кемаля Ататюрка в сучасній Туреччині залишається важливою точкою орієнтації для багатьох громадян, які сприймають його як символ модернізації, світськості та національного прогресу. Його реформи неодноразово доводили свою ефективність у побудові сучасної держави, що здатна інтегруватися в європейський простір. Проте з появою нового політичного курсу, що характеризується зростанням релігійного консерватизму та переосмисленням традиційних цінностей, виникає гостра дискусія щодо того, яким має бути майбутній шлях Туреччини.

Список використаних джерел

1. Алієв М. М. «Зовнішня політика Туреччини наприкінці 90-х рр. ХХ ст. – на початку ХХІ ст.» [Електронний ресурс] / Київський національний університет ім. Тараса Шевченка: [сайт]. Режим доступу: <http://www.kyumu.edu.ua/vmv/v/09/06.html>
2. Машин І. Р. Ататюрк – великий лідер свого часу. К., 2000.

Костянтин Варварич
Наукова керівниця – професор Т. Марусик

Особливості внесення історичного центру міста-порту Одеса до Списку об'єктів ЮНЕСКО, що перебувають під загрозою

Історичний центр Одеси є важливою культурною та архітектурною пам'яткою України, що відображає унікальне поєднання європейських стилів XIX століття. У 2023 році ЮНЕСКО включило центр міста до переліку об'єктів всесвітньої спадщини, що перебувають під загрозою, у зв'язку з військовими діями та руйнівними наслідками агресії Російської Федерації.

Внесення об'єкта до Списку ЮНЕСКО відбувається за певними критеріями: наявність культурної та історичної цінності, загроза знищення або пошкодження через зовнішні фактори, важливість для світової культурної спільноти. Одеса відповідає цим вимогам, оскільки є одним із найбільших портових і культурних центрів Чорноморського регіону.

Головні загрози для історичного центру міста – ракетні обстріли, руйнування будівель та відсутність можливості проведення повноцінних реставраційних робіт у період бойових дій. За даними Міністерства культури і інформаційної політики [1], з 24 лютого 2022 року по 25 листопада 2023-го в Україні зруйновано або пошкоджено 863 об'єкти культурної спадщини. Частина з них розташована в Одесі, що підкреслює небезпеку для історичного центру міста. Також 177 об'єктів архітектури мають невизначений ступінь пошкодження.

У відповідь на загрози вживаються різні заходи для збереження історичних пам'яток. Залучаються міжнародні організації, такі як ЮНЕСКО, для моніторингу ситуації та підтримки реставраційних ініціатив. В Одесі будуються захисні споруди навколо культурних об'єктів, евакуюються рухомі пам'ятки у безпечніші місця [1], застосовуються цифрові технології для створення 3D-моделей архітектурних пам'яток.

Зазначимо, що Одеса – унікальний об'єкт національної культури, архітектури та містобудування, заснований у 1794 році. Це історичне місто, у якому налічується близько 1400

пам'яток культурної спадщини . У 2009 році історичний центр Одеси внесено до попереднього списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [2].

Внесення Одеси до Списку об'єктів ЮНЕСКО, що перебувають під загрозою, – важливий крок для привернення уваги міжнародної спільноти та залучення додаткових ресурсів для збереження української культурної спадщини. Незважаючи на міжнародну підтримку, місто все ще залишається під серйозною загрозою, тож потребує подальших заходів з охорони та відновлення архітектурних пам'яток. Співпраця України з міжнародними партнерами критично важлива для подальшого захисту культурних об'єктів.

Список використаних джерел

1. Семенюта І. Під «блакитним щитом» і в списку ЮНЕСКО. Як намагаються захистити пам'ятки культури в умовах війни: URL: <https://ms.detector.media/trendi/post/33728/2023-12-13-pid-blakytynym-shchytom-i-v-spysku-yunesko-yak-namagayutsya-zakhystyty-pamyatky-kultury-v-umovakh-viyny/> (28.03.2025).

2. Шелюгін А.І. Удосконалення законодавства та нормативної бази в галузі будівництва та охорони культурної спадщини як основа комплексного підходу до реновації історичних міст. Збереження історичної забудови центра Одеси шляхом включення до основного списку Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО: матеріали III і IV Міжнародних науково-практичних конференцій. м. Одеса, 2016 р. С. 17-18.

Тетяна Вашковська

Науковий керівник – доцент А. Стецюк

Швейцарський нейтралітет у XXI столітті: виклики глобалізації та геополітичного тиску

Політика нейтралітету традиційно відіграє роль стабілізуючого чинника на міжнародній арені, оскільки протягом століть залишається однією з форм підтримки безпеки, дотримання законів міжнародного права у світі та сприяє налагодженню дипломатичних відносин між державами, які знаходяться у стані конфлікту або міждержавної напруги.

Швейцарія – країна, нейтральний статус якої офіційно закріплений на Віденському конгресі в 1815 р. Швейцарія стійко дотримувалася принципів нейтральності у веденні своєї зовнішньої політики навіть в найбуремніші періоди в історії людства, тому з моменту затвердження нейтралітету держава не брала участі в жодній війні і не надавала військової допомоги будь-якій з конфліктуючих сторін [3, р. 412].

Після завершення Холодної війни і розпаду біполярної системи міжнародних відносин Швейцарія була змушена адаптуватися до нової розстановки сил на міжнародній арені та до нових викликів, загроз, які були спровоковані глобалізацією, технологічним прогресом і вимогами нового світоустрою. Ключові зміни у швейцарській політиці відобразилися в посиленні акценту на колективній безпеці, врегулюванню конфліктів і глобальному врядуванні, що відбувалося паралельно з поглибленням Спільної зовнішньої та безпекової політики (CFSP) Європейського Союзу.

Важливим документом, де задекларовано зміни у швейцарській доктрині нейтралітету є «Біла книга» 1993 р., в якій затверджено перехід від «пасивного» до «активного» нейтралітету у зовнішньополітичному курсі держави. Також у даному документі підкреслено, що Швейцарія може відмовитися від нейтрального статусу. Сучасна безпекова та оборонна політика Швейцарії ґрунтується на концепції «Безпека через співробітництво», висвітленій у доповіді Федеральної ради 2011 року [2, с. 76].

У 2002 р. Швейцарія стала повноправним членом ООН, це надало державі право голосу на засіданнях Генеральної Асамблеї, а також обрання на різні пости в органи організації.

Тісну співпрацю з НАТО Швейцарія вибудовує на засадах військового нейтралітету. Офіційно двостороннє співробітництво між Швейцарією та Північноатлантичним альянсом розпочалося у 1996 р., коли країна приєдналася до програми «Партнерство заради миру». Після початку збройної агресії РФ проти України у 2014 р. Швейцарія скоригувала свій зовнішньополітичний курс, окресливши його до 2028 р. у так званій Доктрині Ігнаціо Кассіса. Головним акцентом цього документа є захист і просування національних інтересів, що включає переосмислення традиційної концепції нейтралітету [1, с. 25]. На початку ХХІ ст. країна активно сприяла стабільності в Африці, надаючи дипломатичну підтримку мирним процесам у Судані та Конго. Після початку повномасштабної агресії РФ проти України Швейцарія ввела санкції проти агресора як і ЄС.

Зрештою, сучасна політика безпеки Швейцарії є поєднанням традиційного нейтралітету з активною взаємодією у сфері міжнародної безпеки. Важливою залишається теза про те, що безпека малої держави залежить від дієвості міжнародно-правового механізму. Отже, значні зміни у традиційній концепції нейтралітету Швейцарії продиктовані необхідністю адаптуватися до нових викликів і загроз, що виникли завдяки результату змін у системі міжнародних відносин і новій розстановці сил на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Дорош Л. Нейтралітет Швейцарії у світлі сучасних безпекових викликів: реалістичний, неоліберальний та конструктивістський підходи. *Гуманітарні візії*. 2022. Випуск 8, Номер 2. С. 23-37.
2. Климчук, І., Іжик, Н. Політика нейтралітету Швейцарії у ХХІ столітті: проблеми та перспективи. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2023. 2 (68), С. 74–79.
3. Graf A., Lanz D. Conclusions: Switzerland as a paradigmatic case of small-state peace policy? *Swiss Political Science Review*. 2013. Vol. 19(3). P. 410–423.

Вікторія Власій

Науковий керівник – доцент В. Карпо

Витоки Пан'європейського руху

Пан'європейський рух є одним із найдавніших і найвпливовіших проєктів, спрямованих на інтеграцію європейських держав, зменшення внутрішньоконтинентальних конфліктів та формування єдиного європейського простору з єдиними демократичними цінностями. На тлі сучасних геополітичних процесів, зокрема російсько-української війни, ідеї Пан'європейського руху набувають особливої актуальності, оскільки передбачають солідарність європейських країн та їх об'єднання для протистояння загрозам і збереження європейського демократичного простору.

Ріхард Ніколас Куденхофе-Калергі, син дипломата Австро-Угорської імперії (17 листопада 1894 рік, Токіо, Японія) – головний засновник Пан'європейського руху в 1922 році. Європа для Ріхарда була як єдине ціле, а Першу світову війну він бачив як трагедію, яка не мала повторитися в майбутньому [1].

У 1922 році Калергі не мав достатньо однодумців, через що вирішив пропагувати свої ідеї власноруч. Тому того ж року політик опублікував свою статтю у двох провідних німецьких газетах із заголовком “Пан-Європа: Пропозиція”, вона стала першим публічним проявом його ідеї [1].

У публікаціях Куденхофе-Калергі звернув увагу на дві основні загрози, які повинні були спонукати європейські держави до об'єднання. Перша загроза – російська експансія. На його думку, що незалежно від політичного режиму Росії, вона мала шалено зростаючу економіку, яка могла загрожувати стабільності європейських країн. Другою значною проблемою була економічна криза європейських країн, викликана наслідками Першої світової війни, що могло призвести до економічної залежності від Сполучених Штатів [1]. Розв'язання цих проблем Куденхофе-Калергі убачав у створенні пан-Європи – об'єднання демократичних держав континентальної Європи у політично-економічний союз. У 1924 році засновано журнал

“Пан-Європа”, який слугував для поширення його ідей та майданчиком для обговорення європейської федерації [2].

Пан’європейський рух був підтриманий відомим банкіром Максом Варбургом, який надав значну фінансово ресурсну базу для розвитку руху на його початках. Впливові особи, такі як брати Варбурги, Луї Натаніель де Ротшильд і американський фінансист Бернард Барух також сприяли поширенню ідей Калергі [2]. Завдяки такій активній підтримці. Перший конгрес пан’європейського руху зміг відбутися у Відні в 1926 році, до якого прибули представники 24 народів [2].

З 2017 року офіційно з’явився “Пан’європейський союз України”. Її чинним Президентом став випускник ЧНУ, доктор історичних наук Ігор Жалоба. Чинні наразі осередки Пан’європейського союзу в Україні є на Прикарпатті, Буковині, Галичині та в Києві [3]. У жовтні 2024 року відбулася Міжнародна конференція присвячена “Пан’європейській ідеї для перемоги та миру в Україні” у місті Чернівці.

Процес інституалізації ідей європейської єдності тривав після Другої світової війни, і сьогодні Пан’європейський союз продовжує активно сприяти об’єднанню європейських народів.

Список використаних джерел

1. Мартинов А. «Пан’Європа» Ріхарда Куденхова-Калергі та започаткування процесу європейської інтеграції. *European Historical Studies*. URL: https://drive.google.com/file/d/1Z9QJJ785cmBpucpNtKsY_zGxz4VuuoGH/view (дата звернення: 04.10.2024).

2. Скрипник О. М. (2017). Розвиток ідей європейської єдності у 20-30-х рр. XX ст. Емінак: науковий щоквартальник. № 1 (17). Січень-березень. Т. 2. – С. 28-33. URL: <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7376/1/Розвиток%20ідей%20європейської.pdf> (дата звернення: 05.10.2024).

3. Paneuropa ukraine. | Facebook. URL: <https://www.facebook.com/Paneuropa.Ukraine/videos/панєвропейський-союз-україни-ідея-створення-сьогодення-та-перспективи-на-майбутн/515938123917628/> (дата звернення: 08.10.2024).

Станіслав Губко

Науковий керівник – доцент А. Стецюк

Ключові аспекти врегулювання конфлікту в Північній Ірландії

Останнє масштабне протистояння у Північній Ірландії тривало три десятиліття й залишило глибокий слід у суспільстві. Його витоки сягають часів завоювання англійцями Ірландії в 1171 р та її повної колонізації в XVI-XVII ст., що вилилися у поділ острова в 1921 році. Створення Північної Ірландії закріпило домінування в ній протестантів, які підтримували тісні зв'язки з Великою Британією, тоді як католицька меншина прагнула об'єднання з Ірландією. [2, р. 1-10].

Дискримінація католиків у політичній, економічній та соціальній сферах призвела до протестів у 1960-х роках, які швидко переросли у насильницьке протистояння між Ірландською республіканською армією (ІРА) та британськими силовими структурами. Проти ірландських католиків також виступали лоялістські парамілітарні структури, зокрема Ольстерські добровольчі сили (UVF). Убивства та тероризм стали реаліями життя для мешканців регіону. [2, р. 53-75].

З часом стало зрозуміло, що військовим шляхом конфлікт не розв'язати. Пошук політичного рішення вимагав довготривалих зусиль і посередництва ззовні. Першим серйозним кроком до примирення стала англо-ірландська угода 1985 року, яка закріпила певну роль Ірландії у внутрішній політиці Північної Ірландії. Однак ключові зміни відбулися у 1990-х роках, коли прем'єр-міністри Британії та Ірландії Дж. Мейджор і А.Рейнольдс, а також голова політичного крила ІРА Дж.Адамс і лідер ольстерських юніоністів Д.Трімбл почали вести прямі переговори. Особливу роль у налагодженні переговорів відіграли США, а саме сенатор Дж.Мітчелл. Кульмінацією мирного процесу стало підписання Белфастської угоди 1998 року. Вона передбачала створення автономного уряду, в якому протестанти та католики мали спільно працювати, а також низку інших ключових реформ. Проведена демілітаризація, що означало поступове роззброєння ІРА і зменшення присутності британських військових у регіоні. Виборча система була змінена

так, щоб гарантувати представництво обох громад. Оголошено амністію для колишніх бойовиків з обох сторін, що викликало неоднозначну реакцію – одні вбачали в цьому необхідний крок до примирення, інші вважали, що жертви конфлікту так і не отримали справедливості. [2, р. 184-229].

Попри значний прогрес, мирний процес зіштовхується з новими викликами. Вихід Великої Британії з ЄС (Brexit) поставив під загрозу баланс, досягнутий після 1998 року – і через перспективу створення «жорсткого кордону», і через те що членство Ірландії та Сполученого Королівства в ЄС згладжувало гостроту питання про статус Північної Ірландії [1, с. 201].

Досвід Північної Ірландії має певні паралелі із ситуацією в Україні. Ірландія та Україна мають колоніальну спадщину: Ірландія зазнала англійського панування, а Україна – польського та московського, радянського. Національне піднесення початку ХХ ст. призвело до боротьби за незалежність в обох країнах, але імперії жорстоко придушували ці прагнення. І аж у 1990-х роках настало примирення, порушене у 2010-х роках. Очевидними є етнічні та конфесійні паралелі: в Північній Ірландії багато протестантів бояться втратити зв'язок з Британією, а католики продовжують прагнути об'єднання з Ірландією; в Україні зростає кількість парафій національної церкви, але повільно.

Сьогодні колоніальна спадщина проявляється у збереженні та спробах відновлення контролю колишніх метрополій над частиною територій – Північною Ірландією (у складі Сполученого Королівства) та південними і східними областями України (завойовані московитами). Як показує досвід, доки імперії утримують ці регіони, справжнє примирення неможливе.

Список використаних джерел

1. Марусинець М. М. *Специфіка еволюції двосторонніх відносин між Республікою Ірландія та Великобританією в умовах Брекзиту. Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2024. № 48. С. 198-207.
2. McKittrick, D., McVea, D. *Making Sense of the Troubles*. London, Penguin Books. 2001. P. 1-10, 53-75, 184-229.

Максим Гук

Наукова керівниця – доцент І. Макух-Федоркова

Роль інвестицій Китаю в ШІ у формуванні глобального технологічного лідерства

Штучний інтелект відіграє важливу роль у глобальних технологічних інноваціях, істотно впливаючи на економіку, промисловість і суспільство. Серед ключових гравців, які змагаються за лідерство у сфері ШІ, Китай виділяється завдяки масштабним інвестиціям і системній підтримці держави та приватного сектора.

Прагнення країни до лідерства в цій галузі ґрунтується на скоординованій стратегії, яка поєднує державні ініціативи з інноваціями приватного сектора. У 2017 році уряд КНР запустив «План розвитку штучного інтелекту нового покоління», і чим поставив за мету зробити Китай світовим лідером у сфері ШІ до 2030 року [1]. Ця стратегія націлена на значне фінансування досліджень, інфраструктури та розвиток талантів завдяки використанню величезних ресурсів даних і технічні можливості. Уряд відіграє ключову роль через надання субсидій, політичну підтримку та структуру для узгодження національних пріоритетів з технологічним прогресом.

Амбіції цього плану вже досягли значних успіхів, зокрема, до 2025 року китайські досягнення, такі як модель DeepSeek, порівняли з «моментом Супутника» та підкреслили потенційну загрозу глобальному домінуванню США, а The Economist зазначили у статті, що успіхи Китаю спонукали Штати до активних і термінових дій. Наприклад, президент Трамп відкрито заявив, що інвестиції Америки тепер спрямовані на те, щоб «виграти гонку штучного інтелекту проти Китаю» [1].

Ключову роль у китайських успіхах також відіграють провідні технологічні компанії, а саме Baidu, Alibaba і Tencent. Baidu Apollo активно розвиває автономні транспортні засоби, а Alibaba використовує ШІ для оптимізації логістики та покращення клієнтського досвіду. Значний внутрішній ринок і доступ до великих обсягів даних забезпечують Китаю значні переваги в навчанні моделей ШІ [2].

Інвестиції Китаю охоплюють різні сектори, які охоплюють охорону здоров'я та транспорт. У сфері медицини компанія iCarbonX активно працює над створенням технології, що дозволяє за допомогою ШІ проводити детальну діагностику, візуалізувати проблеми людського організму та пропонувати підходи до їх розв'язання. Водночас Geely займає провідні позиції у розробці й удосконаленні систем автономного водіння, які вони невпинно просувають уперед [2].

Проте Китай стикається зі стратегічними викликами. Залежність від іноземних технологій, зокрема передових напівпровідників, залишається для них вразливим місцем так само, як і відставання у фундаментальних дослідженнях. США утримують перевагу саме у передових розробках завдяки компаніям Google, Microsoft і Amazon, а американські заходи з контролю експорту напівпровідників ускладнюють амбіції Китаю.

Отже, інвестиції Китаю у штучний інтелект зумовлені надійною державною політикою та динамічною участю приватного сектора, значно впливають на світове технологічне лідерство. Тим не менше, Сполучені Штати продовжують енергійно конкурувати, зберігаючи сильні сторони в дослідженнях та інноваціях. Надалі стратегія Китаю буде спрямована на подолання цих обмежень через внутрішні інновації та міжнародну співпрацю. Із розвитком конкуренція між країнами буде визначатися напрямком технологічного прогресу.

Список використаних джерел

1. China's Growing Role in Shaping the Future of AI. *Medium*. URL: <https://medium.com/@averageguymedianow/chinas-growing-role-in-shaping-the-future-of-ai-4a19cef2f343> (date of access: 27.03.2025).
2. Is China Emerging as the Global Leader in AI?. URL: <https://hbr.org/2021/02/is-china-emerging-as-the-global-leader-in-ai> (date of access: 27.03.2025).

Вікторія Дузяк

Наукова керівниця – доцент І. Макух-Федоркова

Російська пропаганда у соціальних мережах: європейський досвід протидії

Російська пропаганда – серйозний виклик сучасності для інформаційної безпеки європейських країн. Вона активно поширюється соціальними мережами, що робить її ефективним інструментом впливу на суспільну думку та настрої населення. Російська дезінформація намагається підірвати довіру громадян до демократичних ідей, сприяти поляризації думок і впливати на процес виборів у європейських країнах. Тож боротьба із кремлівською пропагандою є одним із пріоритетних завдань Європейської спільноти.

З початком повномасштабного вторгнення Росії в Україну, російська пропаганда особливо активізувалася у інформаційному просторі ЄС. Зокрема, Німеччина є однією із європейських країн, на яку Росія найактивніше поширює власні наративи. Про це свідчить інформація від німецької розвідки, що Москва витрачає до 2 мільярдів євро на рік для дезінформаційної кампанії лише у німецькому медіа-просторі [1]. Усвідомлюючи ризики від російського впливу, уряд Німеччини розпочав власну інформаційну боротьбу. У 2024 році адміністрація Олафа Шольца створила спеціальну робочу групу для протидії кремлівським дезінформаційним кампаніям [2]. Така ініціатива спеціалізується на виявленні пропагандистських операцій у популярних соціальних мережах та боротьбі з ними. Окрім того, Німеччина блокує проросійські джерела й активно співпрацює з іншими країнами- членами ЄС у даній сфері.

Франція також зазнає значного втручання Російської Федерації у власний інформаційний простір. Зауважимо, що французький уряд активно працює над проблемою російської пропаганди та часто закликає Європейський Союз до рішучих дій. Зокрема, впровадження санкцій проти організацій, які є джерелами поширення дезінформації у європейському просторі. Окрім того, у Франції існує закон, що дозволяє вилучати або блокувати медіаконтент, який вважається неправдивим [3]. Він

також дає право вимагати від соціальних мереж прозорості та розкривати джерела спонсорованого контенту на медіа-платформах.

Європейський Союз намагається спільно із усіма країнами-членами протидіяти російській пропаганді. Зокрема, ще у 2015 році Європейською службою зовнішніх дій започатковано платформу EUvsDisinfo, функції якої є прогнозування російських дезінформаційних кампаній та швидке реагування на них [4]. Також створено низку інших інструментів, що допомагають протидіяти московській пропаганді. Наприклад, такими є: Кодекс практики щодо дезінформації, Європейська обсерваторія цифрових медіа та, нарешті, Закон про цифрові ринки, що встановлює чіткі правила для медіа-платформ [4].

Отже, європейські країни, усвідомлюючи масштаб і небезпеку поширення російської пропаганди, розробили комплексні підходи для боротьби у інформаційному просторі. Європейський досвід показує, що наразі не існує інструменту, який би повністю протидівав кремлівському впливу й ефективно захищав медіа-простір, оскільки російська пропаганда постійно видозмінюється під сучасні умови. Тож Європа має невпинно працювати над удосконаленням механізмів інформаційного захисту.

Список використаних джерел

1. Changing channels: How three years of Kremlin propaganda bans in the EU have affected Russian-speaking audiences. URL: <https://theins.ru/en/politics/279746> (date of access 25.04.2025).
2. Germany launches task force to combat Kremlin-backed disinformation. URL: <https://english.nv.ua/nation/germany-forms-a-special-unit-to-counter-russian-disinformation-50428147.html> (date of access 26.04.2025).
3. How to Counteract Russian Influence in France. URL: <https://neweurope.org.ua/en/analytics/yak-protydiyaty-rosijskomu-vplyvu-u-frantsiyi/> (date of access 25.04.2025).
4. Russia, disinformation and Europe's battle for truth. URL: <https://www.socialeurope.eu/russia-disinformation-and-europes-battle-for-truth> (date of access 26.04.2025).

Єлизавета Кормиш

Науковий керівник – доцент І. Осадца

Голда Меїр – «залізна леді» Близького Сходу

Для нас, як для нації, що зіштовхнулася з проблемами неодноразової окупації, вигнання, знищення та дискримінації, важливо розуміти ціну незалежності. У цю вартість входять різноманітні пункти, починаючи від кровавих протистоянь, закінчуючи вибором хорошого лідера, який зможе дати надію, після чого втілити її в реальність.

Проблеми з оголошенням і збереженням незалежності були у багатьох країн. Одна з них – Ізраїль. Євреї – це нація, котра втратила свою державу та мову на дві тисячі років, а потім знову здобула шматок землі з власними традиціями. За суверенітет держави Ізраїль боролися різні люди: Теодор Герцль, який заснував Всесвітню сіоністську організацію, Еліезер Бен-Єгуда, який відродив іврит, Зеєв Жаботинський, один із головних співзасновників Хагани, яка стала матір'ю ЦАХАЛУ, Давид Бен-Гуріон, який став першим прем'єр-міністром країни. Але серед усіх важливих постатей варто виділити саме Голду Меїр, тому що її внесок у розбудову держави став найбільшим.

Народившись у Києві в 1898 р., Голделе ще в дитинстві усвідомила, що вона інша, не така, як усі діти у дворі, тому що вона – єврейка. Емігрувавши до США в юному віці та здобувши ґрунтовну освіту, ще в 1915 році Меїр стала активним учасником сіоністських організацій, а у 1921 року переїхала до тоді ще Палестини, встановлюючи зв'язки з Бен-Гуріоном, лідером сіоністського руху. Меїр активно відстоювала права євреїв ще у підмандатній Палестині, вимагаючи повернути можливість для євреїв переселятися до Палестини, що було заборонено «Білою книгою» [1, с. 87].

Напередодні проголошення незалежної держави Ізраїль Меїр за дорученням Бен-Гуріона вирушила до США, щоб заручитися підтримкою американських євреїв. У підсумку їй вдалося зібрати 50 мільйонів доларів – неймовірну на той час суму. Це викликало неабияку реакцію у Бен-Гуріона, який описав це так: «Коли ми будемо писати історію нашої країни, то там буде

розповідь про єврейську жінку, яка знайшла гроші, необхідні для створення держави» [2, с. 322-323].

За свою кар'єру Голда Меїр займала різні державницькі посади – від найнезначніших (член ерусалимського відділення комітету цивільного будівництва, секретар виконавчого комітету партії Хістдрут, емісар жіночого об'єднання Палестини), до найвищих (представник Ізраїлю в Організації Об'єднаних Націй, міністерка праці від партії Мапай, прем'єр-міністерка Ізраїлю). Однією з перших країн, які визнали незалежність Ізраїлю, був СРСР, і саме у Москві послом Ізраїлю працювала Меїр, з огляду на її київське походження. Там вона зустрічалася з євреями, яким давали надію і виступала за надання СРСР дозволу їм на виїзд на Землю Обітовану. Також вона вважала, що треба долати наслідки колоніального минулого і в Африці, оскільки народи континенту теж не мали своєї державності, як і Ізраїль, але прагнули її здобути. Багато африканських земель були саме у власності Британської імперії, а Ізраїль також був підмандантною територією Британії. Незалежно від посади Голделе активно відстоювала незалежність та інтереси Ізраїлю, через що її величали «залізною леді» Близького Сходу» [3].

Голда Меїр показала, що вона є достойним представником і політиком держави Ізраїль, адже саме вона все життя боролася за єврейську державу, збирала гроші, впроваджувала проекти, виступала на міжнародній арені та домовлялася з тими, з ким можна було домовитися. Її похоронили на горі Герцля у грудні 1978 р., де спочивають інші лідери сіоністського руху, що свідчить про неабияку пошану від співвітчизників за внесок у розбудову держави Ізраїль.

Список використаних джерел

1. Баркетт Е. Голда. Харків : Vivat, 2020. 512 с.
2. Меїр Г. Моє життя. Наш Формат, 2021. 424 с.
3. Бур'ян М.С. МЕІР (Меерсон) Голда. Енциклопедія історії України: Т. 6. К.: "Наукова думка", 2009. 790 с.: URL: http://www.history.org.ua/?termin=Meir_Golda.

Софія Кубляк

Наукова керівниця – доцент О. Звоздецька

Тенденції становлення та еволюції медіадипломатії Естонії

Цифрові технології дедалі більше впливають на міжнародні відносини, змінюючи традиційні підходи до дипломатії. Використання цифрових комунікацій та онлайн-платформ стає важливим інструментом зовнішньої політики держав. Згідно із офіційними документами ЄС, медіадипломатія – це складова публічної дипломатії, що полягає у стратегічному використанні цифрових платформ, соціальних мереж, мас-медіа та інформаційних технологій для формування позитивного іміджу, комунікації з іноземною аудиторією та протидії дезінформації в глобальному інформаційному просторі [2].

Естонська Республіка – один із найяскравіших прикладів успішної цифрової трансформації, яка вплинула на її міжнародний імідж і дипломатичну діяльність. Вона є провідною державою у сфері цифрового розвитку. У 2024 р. Естонія увійшла до списку лідерів у рейтингу електронного урядування 2024 р. з 193 держав-членів ООН, отримавши найвищі оцінки за обсягом та якістю онлайн-послуг і станом телекомунікаційної інфраструктури [3]. У 1991 р. перед Естонією постало питання міжнародного позиціонування. Через обмежені ресурси країна обрала стратегію цифровізації, що дозволило не лише модернізувати державне управління, а й використовувати цифрові комунікації для зміцнення міжнародного іміджу. Одним із ключових напрямків стала інтеграція цифрових рішень у дипломатію. Естонія першою у світі запровадила програму електронного резидентства, що дозволило іноземцям вести бізнес у країні дистанційно, створюючи цим позитивний імідж за кордоном. Водночас уряд активно використовує соціальні мережі, інтерактивні платформи та інші онлайн-інструменти для дипломатичної діяльності [1, с. 62]. Проте справжнім поштовхом для розвитку медіадипломатії стала масштабна кібератака 2007 р., яка виявила вразливість державних цифрових систем і підкреслила необхідність міжнародної співпраці у сфері кібербезпеки. Естонія почала

просувати ідею цифрової безпеки у глобальному порядку денному, що стало невід'ємною складовою її медіадипломатії. Як наслідок, у 2019 р. при Міністерстві закордонних справ створено Департамент кібердипломатії, що координує міжнародну співпрацю у сфері цифрової безпеки та бере участь у переговорах щодо глобального управління Інтернетом. З 2018 р. в Естонії діє посада Посла з особливих доручень з питань кібердипломатії, що підкреслює стратегічну важливість цього напрямку у зовнішній політиці держави. З січня 2022 р. цю посаду займає експерт з кіберполітики Танель Сепп.

Країна активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема з НАТО, ЄС та ООН, сприяючи розробці глобальних стандартів цифрової безпеки. Держава продемонструвала, що цифровізація може бути не лише внутрішньою реформою, а й інструментом міжнародного впливу. Її медіадипломатія розвивалася від використання цифрових технологій для комунікації до формування комплексної цифрової дипломатії, яка охоплює міжнародну кібербезпеку, стратегічні комунікації та активну участь у глобальних ініціативах. Досвід Естонії доводить, що навіть невеликі країни можуть відігравати важливу роль у світовій політиці, якщо ефективно використовують цифрові технології у дипломатії.

Список використаних джерел

1. Коцюба В. В. Медіадипломатія в зовнішньополітичних стратегіях держави: *дис. на здобуття наук. ступеня доктора філософії*: Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії. Луцьк, 2024. С. 61-62. Вилучено із: <https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/24561>

2. A Joint Communication to the European Parliament and the Council: towards an EU Strategy for International Cultural Relations. European Commission, 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52016JC0029> (date of access: 14.03.2025).

3. Estonia ranks high in the UN E-Government Survey. *Invest in Estonia*. URL: <https://investinestonia.com/estonia-ranks-high-in-the-un-e-government-survey> (date of access: 14.03.2025).

Дар'я Лисенко

Наукова керівниця – доцент Л. Мельничук

Міждержавні відносини країн НАТО в Арктичному регіоні

У період зміни клімату та конфронтації між великими державами Арктичний регіон набуває нового значення у світі. Через це, держави-члени НАТО, Канада, США, Данія, Норвегія, Фінляндія і Швеція, попри участь в єдиному військово-політичному блоці, розглядають Арктику через призму власних геополітичних інтересів.

Наша мета полягає в дослідженні зносин між учасниками Північноатлантичного альянсу та їхньої взаємодії в Арктиці.

Одним з прикладів напружених зносин між членами НАТО є суперечка між Канадою та США. Це спричинено заявою Вашингтона 2023 року щодо претензій на континентальний шельф, до якого входить частина моря Бофорта [1]. Канада негативно відреагувала на це через власне бажання володіти даним морським шляхом. Така зацікавленість держав викликана великою кількістю корисних копалин на даній території та важливістю моря Бофорта. Попри те, що нещодавно даними державами створено робочу групу задля розв'язання цієї проблеми, остаточного рішення поки що не було прийнято.

Нещодавнє зіткнення геополітичних інтересів також було між Канадою та Данією. Конфлікт за острів Ганса тривав більше 50 років. Дані держави теж створили робочу групу задля вирішення даної проблеми у 2017 році. Через 5 років Канада та Данія поділили острів навпіл на користь Данії. Даний приклад свідчить про те, що суперечка між США та Канадою, можливо, вирішиться дипломатичним шляхом через переговори та домовленості.

Данія також має складні зносини зі США. Пов'язані з бажанням Вашингтона отримати Гренландію. Це відбувається через те, що Гренландія, окрім великої кількості природних ресурсів, є ключем до зростання ролі США в Арктичному регіоні.

У попередній період президенства Дональда Трампа було неодноразово запропоновано придбати острів у Данії. Копенгаген

негативно відреагував на дані заяви та підтвердив, що Гренландія лише відкрита для інвестицій.

У 2025 році Дональд Трамп знову заявив про свій інтерес до автономної території Гренландії. Попри це, на даний момент США не має планів застосування економічного чи військового примусу задля отримання одержання контролю над Гренландією [2]. З іншого боку, динамічна та змінна політика теперішнього президента США може загострити зносини між державами. Така нестабільна ситуація у зносинах між даними державами може бути використана Російською Федерацією та її союзником в Арктиці КНР у встановленні власного впливу над Гренландією. Фінляндія та Швеція, на відміну від інших країн НАТО, не мають геополітичних протистоянь з іншими арктичними державами. Це спричинено їхньою віддаленістю від Північного Льодовитого океану.

Отже, тепер можемо спостерігати загострення зносин між державами-членами НАТО, яка спричинена територіальними конфліктами. Попри намагання бути цілісним гравцем в Арктичному регіоні, дана конфронтація негативно впливає на роботу даного військово-політичного союзу. Окрім цього, загострення зносин між Данією та США через Гренландію може бути використана в інтересах РФ і КНР.

Список використаних джерел

1. Announcement of U.S. Extended Continental Shelf Outer Limits. *U.S. Department of State*. 2023. URL: <https://2021-2025.state.gov/announcement-of-u-s-extended-continental-shelf-outer-limits/>
2. Jennifer Spence. Trump Renews Pursuit of Greenland. *The Belfer Center for Science and International Affairs*. 2025. URL: <https://www.belfercenter.org/quick-take/trump-renews-pursuit-greenland>
3. The Whisky War: A Tale of Peaceful Resolution over Hans Island. *Arctic Portal*. 2024. URL: <https://arcticportal.org/ap-library/news/3585-the-whisky-war-a-tale-of-peaceful-resolution-over-hans-island>

Галина Литвин

Науковий керівник – професор С. Федуняк

Американо-радянські угоди про обмеження стратегічних озброєнь в 70-х рр.. ХХ століття

Через двадцять років після Другої світової війни радянсько-американське протистояння стало важливою частиною міжнародної політики. Страх перед ядерною війною досягнув піку після кубинської ракетної кризи 1962 року, що спонукало до укладення угод про контроль над ядерними озброєннями, таких як Договір про заборону випробувань 1963 року. Однак після ескалації війни у В'єтнамі напруга знову зросла, і заходи з контролю над озброєннями були припинені. До кінця 1960-х років обидві країни зіткнулися з економічною напругою через гонку озброєнь, що спонукало їх до відновлення переговорів. Радянсько-китайський розкол також вплинув на спроби покращити американо-радянські відносини, адже обидві наддержави мали на меті знизити ймовірність майбутніх конфліктів. На початку 1970-х років США та СРСР розпочали активні переговори, що стали основою для важливих угод про обмеження стратегічних озброєнь.

Перша угода ОСО-1 була підписана у 1972 році і мала на меті стримування гонки озброєнь у сфері стратегічних балістичних ракет, оснащених ядерними боеголовками. Переговори з обмеження стратегічних озброєнь розпочалися за ініціативою президента США Ліндона Джонсона в 1967 році. Перша важлива домовленість була досягнута влітку 1968 року, а в листопаді 1969 року стартували повномасштабні переговори.

У 1972 році, в результаті першого раунду переговорів, було підписано Договір про протиракетну оборону та тимчасову угоду (ОСО-1), яка встановлювала обмеження на кількість міжконтинентальних балістичних ракет, що кожна зі сторін могла розробляти. Важливим моментом стала зустріч президента Р.Ніксона з радянським керівництвом, що призвела до конкретних результатів у вигляді угод про двосторонні відносини між США та СРСР.

Наступний етап переговорів – ОСО-2 – розпочався наприкінці 1972 року і тривав до 1979 року. Основною

проблемою була асиметрія у стратегічних силах двох країн: СРСР зосередився на великих ракетах з потужними боеголовками, в той час як США розробляли ракети з більшою точністю та меншими розмірами. Однією з найбільших проблем стали нові технології, що знаходилися у процесі розробки, а також методи перевірки угод.

Прорив у переговорах був досягнутий на зустрічі у Владивостоці у 1974 році, де було погоджено базові рамки угоди. Проте до кінця 1970-х років у відносинах між двома державами знову почали виникати тріщини. У травні 1977 року в Женеві було запропоновано скоротити носії та важкі ракети, однак через складність переговорів щодо крилатих ракет, вони тривали ще два роки.

У 1979 році був підписаний Договір ОСО-2, але через відновлення напруженості після радянського вторгнення в Афганістан, президент США Джиммі Картер зняв договір з розгляду в Сенаті в січні 1980 року. Незважаючи на це, впродовж наступних років США та СРСР продовжили добровільно дотримуватися обмежень, передбачених ОСО-2.

Список використаних джерел

1. Початок розрядки напруженості між США і СРСР // Журнал новітньої світової історії. 26 травня 1972. URL: <https://www.jnsm.com.ua/h/0526U/>
2. Nixon Foundation. The Importance of the SALT I Agreements. 2010. URL: <https://www.nixonfoundation.org/2010/07/the-importance-of-the-salt-i-agreements/>
3. National Security Archive. The Anti-Ballistic Missile Treaty (ABM Treaty), 1972 // George Washington University. 2022. URL: <https://nsarchive.gwu.edu/>

Наталія Литвин

Науковий керівник – професор В. Фісанов

Впливи проєкту OBOR на відносини Китаю та ЄС

Ініціатива «Один пояс, один шлях» (OBOR) – масштабний геоекономічний проєктом, який впливає на економічний розвиток, політичні та стратегічні відносини між Китаєм та Європейським Союзом. OBOR відкриває нові можливості для європейських країн у сфері інфраструктурного розвитку та торгівлі, проте створює виклики, пов'язані з економічною залежністю та політичними ризиками.

OBOR сприяє зростанню товарообігу між Китаєм та ЄС, інвестуючи у транспортну інфраструктуру. Основні вигоди включають розширення логістичних можливостей через залізничні та морські маршрути, спрощення доступу європейських компаній до китайського ринку та нові інвестиційні можливості. Однак існують занепокоєння щодо прозорості китайських інвестицій та нерівних умов для європейських підприємств. Зокрема, такі проєкти, як залізничний маршрут Китай – Європа та розширення морських портів у Греції та Італії, відіграють ключову роль у торгівельних відносинах. Водночас вплив КНР на економічну політику окремих країн через боргові механізми викликає побоювання.

Дехто з політиків та експертів вважають, що проєкт OBOR впливає на європейську єдність. Деякі країни ЄС, як-от Італія, Угорщина та Греція, підтримують ініціативу, отримуючи економічні вигоди, тоді як Німеччина та Франція вбачають у ній ризик політичного впливу Китаю. ЄС намагається виробити спільну політику щодо OBOR, балансує між економічними вигодами та стратегічними загрозами, зокрема ймовірним розколом через китайські інвестиції.

У відповідь на зростаючий вплив Китаю ЄС розробляє альтернативні програми, такі як «Глобальний шлях» (Global Gateway), що спрямовані на фінансування інфраструктурних проєктів без боргових зобов'язань. ЄС також посилює механізми контролю за іноземними інвестиціями та зміцнює співпрацю зі США. Одним із важливих кроків стало ухвалення стратегії щодо критичної інфраструктури, що обмежує

можливості китайських компаній отримувати контроль над стратегічними об'єктами в Європі.

Окремої уваги заслуговує вплив OBOR на безпеку та технології. Китайські інвестиції у цифрову інфраструктуру, зокрема розгортання мереж 5G за підтримки Huawei, викликають занепокоєння щодо потенційного збору даних та посилення контролю КНР над інформацією. Водночас, європейські компанії стикаються з труднощами у виході на китайський ринок через регуляторні обмеження.

Проект OBOR – важливий фактор у відносинах між Китаєм та ЄС, створюючи можливості для економічного зростання, а також стратегічні виклики. ЄС прагне зберегти баланс між вигодами від участі в ініціативі та необхідністю захисту власних економічних і геополітичних інтересів. Подальша динаміка взаємин між Китаєм та Європою залежатиме від здатності ЄС формувати єдину політику щодо OBOR та посилення власної інфраструктурної стратегії. Важливим чинником залишатиметься також позиція США та зростаюча напруженість у відносинах між Заходом і Китаєм.

Список використаних джерел:

1. Chun, H.W. and Hinshaw, D. (2023) 'Europe Avoids China's Belt and Road Forum, Keeping a Distance from Xi and Putin', *The Wall Street Journal*, 28 July.
2. European Commission (2022) *The G7 Strategy for Competing with OBOR. G7 Partnership for Global Infrastructure and Investment*.
3. Орлик, В. (2023) *Європейські перспективи китайського проекту «Один пояс, один шлях»*. Центр зовнішньополітичних досліджень НІСД.

Марина Майборода

Науковий керівник – доцент А. Стецюк

Французькі ініціативи мирного врегулювання російсько-української війни

З початку повномасштабного вторгнення Франція докладає значних зусиль для мирного вирішення російсько-українського протистояння. Париж пропонує ряд мирних ініціатив, починаючи з 2014 р. Першим механізмом примирення став «Нормандський формат» (6 червня 2014 р.), у рамках якого діяли Німеччина, Франція, Україна та Росія. Головною метою «Нормандського формату» було закінчення російсько-української війни на сході України та реалізація «Мінських угод» (2014-2015 рр.). У межах Тристоронньої контактної групи 5 вересня 2014 року підписали «Мінський протокол» і 19 вересня 2014 року «Мінський меморандум», котрий підсилив юридичну силу протоколу та підкреслив лінію розмежування, умови припинення вогню. 12 лютого 2015 р. сторони узгодили документ «Комплекс заходів із виконанням Мінських угод», який підтвердив суверенітет і територіальну цілісність України, визначив процедуру контролю за виконанням домовленостей у рамках «Нормандського формату» [1]. Проте результативність цих механізмів неоднозначна. Україні не вдалося повернути контроль над своїми територіями.

Другою ініціативою став «План Мореля», метою якого була підготовка виборів на окупованих територіях України без умови про попереднє виведення військ Російської Федерації, згідно із спеціальним законом [2]. Попри те що план передбачав практичну імплементацію Мінських угод, «План Мореля» не був утіленим, оскільки його положення містили серйозні недоліки. По-перше, формування умов для легітимізації окупаційних адміністрацій. По-друге, план не передбачав відновлення контролю України над окупованими територіями. По-третє, не враховував прагнень Кремля зберегти вплив на Донбас і дестабілізації України в цілому.

Третьою ініціативою перед повномасштабним вторгненням, стала здійснена Парижем низка візитів до Москви та Києва, щоб не допустити ескалації. Зокрема, зустріч Е. Макрона і В. Путіна

7 лютого, яка виявилася малоефективною. На початку 2022 р. президент Франції прагнув знайти спільну мову з Росією, використовуючи дипломатію телефонних переговорів.

Четвертою ініціативою став Паризький мирний форум. Він важливий для України, оскільки під час нього порушували питання російсько-української війни. Перший Глобальний саміт миру відбувся 15-16 червня 2024 р. і переслідував мету пошуків рішень для завершення російсько-української війни. Цей захід став важливим через підтримку Української формули миру, яка складається із 10 пунктів. 17 жовтня в Парижі пройшов захід, який стосувався першого пункту «Радіаційна та ядерна безпека».

П'ятою ініціативою стали пропозиції Е. Макрона щодо розміщення миротворців на території України, що демонструє рішучість президента Франції до зміцнення ролі європейських держав у безпеці Європи. Така перспектива передбачає акт солідарності з Україною та запобігання агресії росії.

Отже, Франція є ініціатором мирного врегулювання російсько-української війни, прагнучи дипломатичного вирішення конфлікту. Зусилля Парижа були мало результативними через політику росії, яка використовувала дипломатичні ініціативи для зміцнення свого геополітичного впливу. Тепер, у зв'язку з невизначеністю позиції США, Франція демонструє дедалі більшу схильність до врегулювання проблем російсько-української війни з виходом за межі суто дипломатичного інструментарію.

Список використаних джерел

1. Організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ). Комплекс заходів щодо виконання Мінських домовленостей (12 лютого 2015 року). URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/5/b/140221.pdf> (дата звернення: 04.03.2025).
2. The Morel Plan: Will Kyiv Swallow the Bitter Pill? *Deutsche Welle*, 2015. URL: <http://www.dw.com/en/the-morel-plan-will-kyiv-swallow-the-bitter-pill/a-18756951> (дата звернення: 04.03.2025).

Анастасія Маслоковська
Науковий керівник – доцент І. Осадца

**Виклики у використанні технологій штучного інтелекту
для збереження й аналізу доказів воєнних злочинів:
способи вирішення**

Сучасні збройні конфлікти супроводжуються численними воєнними злочинами, що вимагає фіксації для притягнення винних до відповідальності. ШІ надає можливості для збору інформації у важкодоступних місцях та їх аналізу. Однак його використання створює виклики, а саме проблеми достовірності даних та відсутності механізмів впровадження у судову систему.

Достовірність інформації, отриманої ШІ, може бути сумнівною, тому що результати залежать від якості початкової інформації – неправдива вибірка спотворює аналіз. «Алгоритмічні системи можуть бути настільки ж ефективними, наскільки якісними є дані, на яких вони навчаються. Саме тому обсяг і характер даних, що подаються в алгоритм, мають вирішальне значення. Отже, для мінімізації цих ризиків треба використовувати різноманітний набір навчальних даних, методи пом'якшення помилок і регулярну оцінку моделі машинного навчання» [0].

Головна проблема – можливість використання таких доказів під час судового процесу. В Україні відсутні вимоги щодо їхньої форми, методів збору та застосування. Кількість справ на локальному рівні невелика і більшість «in absentia», тобто розглядаються за відсутності обвинуваченого. Розв'язання цієї проблеми на національному рівні сприятиме ефективному використанню таких доказів у міжнародних судах, тому важливо враховувати вже існуючі розробки. «У вересні 2022 р. Європейська комісія підписала Угоду про приєднання України до програми «Цифрова Європа» та надала можливість нашій країні скористатися фінансуванням і підтримкою програми щодо розширення можливостей використання систем ШІ в різних галузях, зокрема у правозахисній діяльності»[2]. Як країна-кандидатка на вступ до ЄС, Україна повинна впроваджувати існуючі напрацювання цього об'єднання.

ІІІ активно використовується в організації Truth Hounds. Вона дослідила використання керованих авіаційних бомб Росією в Харкові та Херсоні, виявивши такі ключові факти:

- авіаудари здійснювалися з аеродромів, розташованих на території Росії;
- відповідальність за ці атаки несуть конкретні авіаційні підрозділи та їхні командири;
- усі задокументовані випадки мають ознаки воєнних злочинів, оскільки удари були спрямовані на цивільні об'єкти, що є грубим порушенням принципу розрізнення між військовими та цивільними цілями;
- застосування неточних керованих авіабомб у густонаселених районах свідчить про навмисне спричинення шкоди цивільному населенню [3].

На даний момент вони не використовуються у судових процесах, але можуть стати юридичною базою для розслідувань.

Отже, впровадження ІІІ у судову сферу України вимагає значної підготовки та повинно враховувати виклики, спричинені російсько-українською війною. Використання ІІІ у зборі доказів воєнних злочинів створює нові можливості для документування порушень. Однак його застосування в судах залишається складним питанням через відсутність правових механізмів і ризик маніпуляцій даними. Українська судова практика потребує чітких стандартів щодо прийнятності такої доказової бази.

Список використаних джерел

1. Golovina, O. Artificial Intelligence and War Crimes Investigations. URL: <https://iwpr.net/global-voices/artificial-intelligence-and-war-crimes-investigations>.
2. Авдєєва, Г.К. (2023). Проблеми використання систем штучного інтелекту у правозастосовній діяльності. Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е.О. Дідоренка, (2), 63–80. URL: <https://doi.org/10.33766/2524-0323.102.63-80>.
3. Масштабне використання керованих авіаційних бомб Росією в Україні: докази воєнних злочинів. URL: <https://truth-hounds.org/cases/masshtabne-vykorystannya-kerovanyh-aviacijnyh-bomb-rosiyeyu-v-ukrayini-dokazy-voenyh-zlochyniv/>.

Роксолана Миронюк
Науковий керівник – доцент А. Стецюк

Особливості міграційної політики країн ЄС щодо української міграції у 2022-2025 роках

Вторгнення Росії в Україну у лютому 2022 р. спричинило одну з найбільших міграційних криз у Європі після Другої світової війни. Українські громадяни масово виїжджали до країн Європейського Союзу (ЄС) у пошуках безпеки, роботи та кращих умов життя. ЄС швидко відреагував, запровадивши механізм тимчасового захисту, який надав українцям право на проживання, роботу, освіту та медичне обслуговування. Проте підходи до реалізації цієї політики відрізнялися в різних країнах.

Франція з самого початку війни підтримала українських біженців, надаючи їм тимчасовий захист відповідно до європейського законодавства. Українці отримали доступ до соціального житла, медичного обслуговування та освіти. У жовтні 2024 р. французький уряд прийняв рішення про поступове звільнення субсидованого житла для українців у регіоні Гранд-Ест, що викликало хвилю критики з боку громадських організацій. Українці у Франції продовжують отримувати підтримку у вигляді грошових виплат та доступу до безкоштовних мовних курсів для кращої інтеграції.

Німеччина прийняла одну з найбільших кількостей українських мігрантів серед країн ЄС. Тут біженцям надавали щомісячну фінансову допомогу, доступ до ринку праці та соціальних послуг. З 1 червня 2022 р. українці отримали право на соціальну підтримку на рівні з громадянами Німеччини. Однак у 2024 р. зросла критика через низький рівень працевлаштування серед українців. Уряд активно впроваджує програми професійної адаптації, але ситуація залишається складною.

Польща стала однією з головних країн-приймачів українських біженців завдяки географічній близькості та історичним зв'язкам. Влада Польщі запровадила широкий спектр заходів підтримки, таких як PESEL, що забезпечує доступ до роботи, медицини й освіти. Однак, після скандалу з корупцією у видачі віз польська влада запровадила жорсткіші

вимоги щодо контролю міграційних потоків, що ускладнило процес оформлення документів.

Чехія також активно приймала українських біженців і адаптувала свою політику для їхньої інтеграції. Було запроваджено систему тимчасового захисту, яка забезпечує доступ до ринку праці, житла та соціальних послуг. Особливістю політики Чехії є швидке оформлення дозволів на працевлаштування, що дозволило значному числу українців знайти роботу. Проте зростання кількості мігрантів створило тиск на житловий ринок і систему охорони здоров'я, що викликало дискусії у суспільстві щодо можливого обмеження програм підтримки.

Політика країн ЄС щодо українських біженців демонструє як загальні тенденції, так і значні відмінності. Польща та Чехія орієнтовані на довгострокову підтримку українців, продовжуючи терміни тимчасового захисту та сприяючи їхній інтеграції. Німеччина надає великі ресурси для соціальної допомоги, але стикається з викликами у сфері працевлаштування. Франція, навпаки, поступово зменшує обсяги підтримки та скорочує програми допомоги. Майбутнє української міграції в ЄС залежатиме від політичної ситуації, економічних факторів і рішень урядів цих країн щодо інтеграції та можливого повернення мігрантів в Україну.

Список використаних джерел

1. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. / за ред. В. Потапенка. Київ: НІСД, 2023. 33 с. URL: <https://doi.org/10.53679/NISSanalytrep.2023.0>
2. Малик І. Міграційні виклики для країн ЄС у 2022 році крізь призму міграційних прогнозів. The security architecture of European and Euro-Atlantic spaces: колективна монографія. Riga: Baltija Publishing, 2022. С. 179-191.
3. Малиновська О. А. Міграційна політика Європейського союзу: виклики та уроки для України. К.: НІСД, 2014. 48 с.
4. Прокопенко І. П. Правова регламентація статусу біженця в Україні, Франції, Німеччині та Італії. Часопис Київського університету права. 2018. № 1. С. 255- 259.

Богдан Москалюк

Науковий керівник – доцент В. Карпо

Малаккська дилема

Китайська Народна Республіка – це друга економіка світу, виробництва якої потребують значної кількості енергоресурсів, а ізоляція Пекіну від їх надходжень означатиме падіння в рецесію. Наразі понад 90% торгівлі нафтою, що надходить до Південнокитайського моря, проходить через Малаккську протоку [2]. Ця залежність породжує дилему, оскільки протоку контролює конкурент Китаю – США. Та наскільки ефективний і чим підкріплений цей контроль та які способи диверсифікації торгівлі розглядає КНР?

Розгляньмо детальніше американську присутність у регіоні. Південно-Східна Азія є одним з пріоритетних регіонів зовнішньополітичної діяльності для Вашингтону, через географічну близькість до КНР та значному економічному потенціалу. Особливе місце посідає Сінгапур, який слугує опорним пунктом для морської торгівлі. Завдяки тривалому налагоджуванню партнерства місто-держава стало головним інструментом проєкції сили США в регіоні. Вашингтон має доступ до військових баз Сінгапуру, зокрема Сембаванг та Чангі, у рамках Меморандуму про взаєморозуміння 1990 року щодо використання Сполученими Штатами об'єктів у Сінгапурі (MOU 1990), який у 2019 році був поновлений [3]. Американці розмістили у країні підрозділ матеріально-технічного забезпечення VMC Logistics Group Western Pacific, постійно проводять ротаційне розгортання прибережних бойових кораблів і літаків P-8 Poseidon. З 1992 року на острові розміщується військова база Comlog Westpac, яка є важливим об'єктом для 7-го флоту США [1]. Тож побоювання Пекіну щодо перекриття основного торговельного маршруту у разі конфлікту цілком аргументовані.

Усвідомлюючи небезпеку, Китай спрямував зусилля на пошук альтернатив. Однією з них є проєкт побудови каналу на перешийку Кра у Таїланді, штучна споруда довжиною ~100 км з'єднала б Андаманське море з Сіамською затокою та скоротила б шлях до КНР на 1000 км. Китайські державні компанії *Liu*

Gong Machinery Co. Ltd і *XCMG*, а також приватна компанія *Sany Heavy Industry Co Ltd* виступили з ініціативою створити дослідницьку групу для з'ясування особливостей місцевості. 16 січня 2020 року Палата представників Таїланду утворила Комітет для вивчення проєкту каналу [2]. Втім, його будівництво може зіштовхнутися з труднощами через активність сепаратистських груп на Півдні Таїланду та загрозу для екології. Іншим обхідним напрямком є М'янма, Пекін розглядає можливість прокладання нафтопроводів, які б з'єднали Юньнань на Півдні Китаю з її портами. Попри лояльність військового уряду у Найп'ідо до Піднебесної, ситуація ускладнена через громадянську війну у цій державі: вона унеможлиблює значні інвестиції [2].

Підсумовуючи усе вищезазначене, доходимо висновку, що завдяки оборонним угодам з Сінгапуром та розміщенню сил 7-го флоту ВМС, Сполучені Штати Америки забезпечили собі контроль в районі Малакки. Присутність конкурента у вразливій точці основного торгового шляху зумовлює необхідність Китаю диверсифікувати поставки необхідних для його економіки ресурсів, яку він планує втілювати шляхом розбудови інфраструктури у сусідніх державах, яка б забезпечила торгівлю в умовах блокади.

Список використаних джерел

1. COMLOG Westpac Navy Base in Singapore, Singapore. *Military Bases*. URL: <https://militarybases.com/overseas/singapore/comlog-westpac/> (дата звернення: 04.04.2025)
2. Giancarlo Elia Valori. The Strait of Malacca: China between Singapore and the United States. *Modern Diplomacy*. 24.11.2020. URL: <https://moderndiplomacy.eu/2020/11/24/the-strait-of-malacca-china-between-singapore-and-the-united-states/> (дата звернення: 31.03.2025)
3. U.S. Security Cooperation With Singapore. *U.S. Department of State*. 20.01.2025. URL: <https://www.state.gov/u-s-security-cooperation-with-singapore/> (дата звернення: 03.04.2025)

Юлія Петей

Наукова керівниця – доцент О. Звоздецька

Цензура в інформаційному просторі Росії як інструмент контролю

У XXI ст. питання демократії є обов'язковим для дотримання прав людини. Свобода слова допомагає контролювати дії влади, зменшує ризик корупції та зловживань. Одним із проявів безперешкодного вираження думок є діяльність ЗМІ, які мають можливість висвітлювати важливі суспільні проблеми та швидко поширювати інформацію.

Зазначимо, що станом на 2024 р. за результатами щорічного Індексу свободи преси, проведеного неурядовою організацією «Репортери без кордонів», Росія отримала 162 місце зі 180 країн, до прикладу в 2019 р. займала 149 місце [1]. Виявлено, що російська влада намагається обмежити доступ до інформації в межах країни. З 2014 р. створюються «чорні списки», куди потрапляли домени, що містили заборонену інформацію: дані про сексуальні меншини, альтернативні політичні думки, опозиційні погляди щодо уряду, державна корупція, критика православної церкви та все, що пов'язано з конфліктом в Україні. Приймаються рад законодавчих актів, які звужують права громадян на інформацію та право вільно висловлювати свої думки: Закон про іноземних агентів (2012 р.), про блогерів (2014 р.), про автономний інтернет (2019 р.), про фейки» (2022 р.), а саме неправдиву інформацію про російську армію та її дискредитацію. Це давало можливість органам влади, ФСБ і таким організаціям як Мінкомзв'язок діяти одразу без рішення суду.

Так, у 2012 р. Державна дума прийняла Федеральний закон про іноземних агентів № 121, згідно з яким будь-яка некомерційна або неурядова організація, яка фінансується іноземними інвестиціями та займається політичною діяльністю на території Російської Федерації, повинна бути визнана іноземним агентом. За законом, вони повинні зареєструвати свої організації як іноземні агенти в Міністерстві юстиції Росії. Зокрема, якщо вони не вказують статус агента, то отримують штраф у 300 тис. рублів (що трохи більше, ніж 4 000 євро).

Пізніше у 2017 р. цей закон поширювався також на ЗМІ, блогерів та академічні організації. Прикладом є ситуація, що склалася в 2018 р.: власник профілю у фейсбуці «Человек и закон» опублікував політичні статті без зазначення статусу шпигуна. Районний суд визнав його винним. 4 березня 2022 р. набули чинності два закони, які передбачають кримінальну відповідальність за незалежні звіти про війну та протести проти війни (позбавлення волі на 15 років). У березні 2022 р. російська влада заблокувала або обмежила доступ до кількох новинних веб-сайтів, включаючи BBC, Deutsche Welle і RFE, а також до Facebook і Twitter для користувачів у країні. З кожним днем ситуація погіршувалася, через що 16 березня 2022 р. Росію виключили з Ради Європи. За даними правозахисної групи ОВД-інфо, у 2023 р. щонайменше 77 осіб засуджено за «неправдивою інформацією» та 52 за «дискредитацією»; Станом на жовтень 2023 р. за цими обвинуваченнями відкрито кримінальні справи проти понад 350 осіб [2].

Отже, цензура в інформаційному просторі Росії – це складне та проблемне явище. Росія постійно порушує та ігнорує міжнародні конвенції, зокрема Європейську конвенцію з прав людини. З 2012 р. країна безупинно приймає нові закони, які посилюють контроль над діями громадян в Інтернеті. Вони надають державним органам повноваження щодо блокування сайтів, якщо на них розміщені «екстремістські» матеріали, без судового розгляду. Головна мета – обмеження політичних висловлювань.

Список використаних джерел

1. Індексу свободи преси 2024 р. *Репортери без кордонів*. URL: <https://rsf.org/en/index>
2. *Hassan Tirana. Russia Events of 2023. Human Rights. 2024*. URL: <https://www.hrw.org/world-report/2024/country-chapters/russia> (дата звернення: 1 листопада 2024).

Христина Прохніцька
Науковий керівник – доцент А. Стецюк

**Мистецтво як механізм суспільного впливу:
українська культурна дипломатія в ФРН**

Мистецтво постає невід'ємною частиною культурної практики та вважається потужним інструментом для вираження соціальних реалій у політологічній тематиці, а також трансформації в історичному процесі. У сучасному глобалізованому світі мистецька діяльність набуває нового значення, виходячи за межі національних кордонів і створюючи простір для взаємодії різних культур. Прикладом цього твердження може слугувати розвиток нашої української культури, а також взаємодія культурної дипломатії з ФРН.

Каталізатором дистрибуції культурних процесів у нашій державі стало повномасштабне вторгнення у 2022 році, яке значно посилює відображення української реальності у європейському культурному просторі та мало значний вплив на формування громадської думки.

Уже в перші місяці війни МЗС ФРН разом із німецькими культурними інституціями започаткувало низку проєктів на підтримку українських митців. У 2022 році в Німеччині провели багато благодійних виставок і концертів для збору коштів на допомогу Україні [2]. Однією з відомих фотовиставок стала «Krieg und Frieden. Ukrainische Kunst in Krisenzeiten», що проходила у Берліні та відображала українську дійсність в умовах війни. Цього ж року у ФРН відбувся Фестиваль українського кіно, котрий став важливою платформою для демонстрації фільмів та документальних стрічок, що висвітлювали справжню агресію кремля. У рамках цього фестивалю пройшов показ «20 Days in Mariupol», що дозволив міжнародній аудиторії побачити реальність окупації та боротьбу українців за своє рідне місто [1].

У наступні роки руйнівної російсько-української війни культурна дипломатія стала однією з основних складових міжнародної політики. Слова політиків, митців і звичайних людей, висловлені в різних контекстах, мали потужні меседжі щодо підтримки нашого народу. Німецький режисер Вім

Вендерс у 2023 році висловився про повне розчарування в діях рф, а також зазначив, що «Мистецтво та культура — це найвища цінність, і їх потрібно зберігати в Україні» [3]. Це стало своєрідним заклик до збереження української культури як інструменту боротьби за свободу.

Відомі німецькі артисти, такі як співачка Nena та метал-гурт «Rammstein» публічно висловлювали підтримку Україні, підкреслюючи важливість культури як універсального інструменту для об'єднання народів у боротьбі за мир та використовували свої виступи для підтримки постраждалих від війни. Результатом діяльності української культурної дипломатії стала підтримка України не лише німецькими митцями, а й представниками академічних кіл, журналістами та правозахисниками. Вони активно сприяють поширенню інформації про війну, організовують благодійні заходи та виступають за посилення допомоги нашій державі.

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити висновок, що мистецтво як механізм суспільного впливу здатне не тільки відображати соціальні реалії, але й відігравати ключову роль в українській культурній дипломатії в ФРН, сприяючи зміцненню двосторонніх відносин і формуванню позитивного іміджу України.

Список використаних джерел

1. Сааков В. У Берліні відкрився фестиваль авторського українського кіно. (23 жовтня 2024) URL: <https://www.dw.com/uk/uberlini-vidkrivsa-festival-avtorskogo-ukrainskogo-kino/a-70582176> (дата звернення 28.03.2025).
2. Kravchenko M. Ukraine: War and Resistance. A Photography Exhibit in Berlin Continues the Values of over 75 years of the Fulbright Program Worldwide through Solidarity with Ukraine. (7 вересня 2022). URL: https://fulbright.org.ua/uk/ukraine-war-and-resistance-exhibit-in-berlin/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення 25.03.2025).
3. Wenders W. Wir können nicht so tun, als hätten wir keine Mitschuld, 15 вересня 2022 р. URL: <https://www.deutschlandfunkkultur.de/wim-wenders-preis-japan-praemium-imperiale-100.html> (дата звернення 01.04.2025).

Дар'я Савчук

Науковий керівник – доцент В. Струтинський

Методи та інструменти інформаційної агресії Росії та їх вплив на інформаційну безпеку України

Російська федерація продовжує вести гібридну війну проти України, поєднуючи конвенційні методи ведення війни із застосуванням різноманітних інформаційних, психологічних операцій та впливів. Система інформаційної безпеки України майже кожного дня стикається зі значними викликами та загрозами, оскільки частота та якість інформаційних атак з боку росії дедалі збільшується.

Серед найпоширеніших методів та інструментів інформаційної агресії РФ, на нашу думку, варто виокремити саме поширення дезінформації, розповсюдження пропаганди та фейків, а також проведення кібероперацій та хакерських атак.

Розповсюдження дезінформації та поширення пропаганди не є новими методами, які застосовують у веденні війни, однак швидкий розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дозволяє розгортати їх з безпрецедентною швидкістю та масштабом.

Як відомо, Російська Федерація вкладає значні ресурси у створення та поширення пропаганди не тільки в Україні, а й за кордоном. Зокрема, за даними Ukraineг, який посилається на оцінки Міжнародного центру перспективних досліджень, щороку росія витрачає близько 4 мільярдів доларів на проведення інформаційних операцій на Заході проти України. А згідно з даними української розвідки, навесні 2024 року російська федерація планувала витратити 1,5 мільярди доларів на дестабілізацію безпосередньо лише України. Також зазначимо, що кожного року понад 300 мільйонів доларів спрямовується на фінансування пропагандистського багатомовного державного телеканалу Russia Today [1].

Систематичне поширення дезінформації та розповсюдження пропаганди з боку російської федерації спрямовані на те, аби вплинути на українське суспільство, змінити його думки, сприяти розділу та дестабілізації держави.

Ще одним поширеним методом інформаційної агресії росії проти України є проведення кібероперацій та хакерських атак, які, зокрема, спрямовані на об'єкти критичної інфраструктури.

У статті «Роль кібернетики у війні Росії проти України» зазначено, що найпоширенішим типом атак є розподілені атаки на відмову в обслуговуванні (DDoS-атаки), яких найчастіше зазнають фінансовий, державний сектори та сектор інформаційно-комунікаційних технологій. Такі операції несуть значних збитків і призводять до негативних наслідків для національної безпеки. Прикладом таких операцій є атака на українську телекомунікаційну компанію «Укртелеком» 28 березня 2022 року, яка призвела до обвалу зв'язку до 13% від довоєнного рівня, також хакерська атака на найбільшу приватну енергетичну компанію ДТЕК і т.д. [2].

Вищезгадані методи інформаційної агресії, які використовує Росія у війні проти України, безумовно, мають негативні наслідки для інформаційної безпеки України. Саме тому необхідно вживати певних заходів, спрямованих на зміцнення інформаційної безпеки держави, які б сприяли ефективній протидії інформаційним загрозам з боку росії.

Удосконалення інформаційної безпеки України може бути втілено, зокрема, шляхом поглиблення співпраці з міжнародними партнерами у сфері інформаційної безпеки, підвищенням рівня медіаграмотності серед громадян України, а також удосконаленням національного законодавства у сфері інформаційної безпеки.

Список використаних джерел

1. Протистояти Росії в інформаційній війні. *Ukrainer*. 2024. URL <https://www.ukrainer.net/informatsiyna-viyna> (дата звернення: 28.03.2025)
2. DUGUIN S., PAVLOVA P. The role of cyber in the Russian war against Ukraine: Its impact and consequences for the future of armed conflicts. *Brussels: European Union*, 2023. 47 p.

Ольга Самуляк

Науковий керівник – професор С. Троян

Санкційна політика США щодо Росії в умовах повномасштабної війни проти України

Санкційна політика США щодо Росії має еволюційний характер. Початкові санкції були запроваджені ще у 2014 р. у відповідь на анексію Криму, однак вони мали обмежений вплив на російську економіку [1]. Втім, після початку повномасштабного вторгнення у 2022 р. Вашингтон разом із союзниками запровадив комплексні санкції, спрямовані на критично важливі сектори російської економіки. Згідно з заявою заступника помічника держсекретаря США з економічних і ділових питань Е. Вудхауса, зробленою на брифінгу FPC 13 липня 2022 року, перші пакети санкцій включали фінансові та персональні санкції, а також експортний контроль [2].

Фінансові санкції передбачали: 1) відключення основних російських банків від міжнародної міжбанківської системи SWIFT, що суттєво обмежило їхню здатність здійснювати міжнародні транзакції; 2) введення обмежень щодо найбільшого російського банку – Сбербанку – через механізм САРТА; 3) замороження майже половини золотовалютних резервів Центрального банку РФ, що призвело до дефіциту валютних активів та обмежило можливості уряду фінансувати військові дії; 4) створення Робочої групи REPO, яка займається ідентифікацією та арештом активів російських еліт за кордоном [3].

Персональні санкції були спрямовані на: 1) запровадження обмежень проти вищого політичного та військового керівництва Росії, включаючи В. Путіна, С. Лаврова, В. Герасимова, С. Шойгу та інших посадовців; 2) введення санкційного режиму проти російських олігархів, що призвело до замороження їхніх активів та суттєвих фінансових втрат. Експортний контроль передбачав: 1) запровадження обмежень на експорт високотехнологічних товарів та компонентів, критично важливих для виробництва й модернізації військової техніки; 2) відмову найбільших західних технологічних компаній від

співпраці з російськими підприємствами, що спричинило значні труднощі в оборонно-промисловому комплексі РФ.

До кінця 2022 р. санкційний тиск посилювався шляхом запровадження додаткових економічних обмежень. Одним із ключових заходів стало введення граничної ціни на російську нафту у розмірі 60 дол. за барель. Це обмеження суттєво вплинуло на дохідну частину бюджету Росії та можливості її енергетичних компаній. У січні 2025 р. адміністрація президента Джо Байдена запровадила черговий масштабний пакет санкцій, який охопив понад 150 юридичних та фізичних осіб.

Загалом, з моменту початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну, США запровадили санкції проти понад 6100 суб'єктів з РФ та її країн-прихильників і візові обмеження до понад 7200 фізичних осіб, причетних до військового вторгнення Росії в Україну. 28 лютого 2025 р. новий президент США Д. Трамп продовжив ще на рік антиросійські санкції [4]. Ці санкції та обмеження мають довгостроковий ефект, знижуючи здатність Росії адаптувати свою економіку до умов санкційного режиму, обмежуючи її доступ до міжнародних ринків капіталу та сучасних технологій, а також створюючи значні перешкоди для фінансування військових операцій.

Список використаних джерел

1. Химчук А., Стеблівський Р., Пашкіна А. Санкційна політика проти Росії 2014–2022 рр.: прогалини і схеми обходу. Київ, 2022. 30 с.
2. U. S. DEPARTMENT OF STATE. U.S. Sanctions on Russia. FPC Briefing July 13, 2022. URL: <https://2021-2025.state.gov/briefings-foreign-press-centers/us-sanctions-on-russia>
3. Національний інститут стратегічних досліджень. Аналітична доповідь. «Міжнародні санкції як інструмент стримування російської агресії проти України». URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-11/ad_sanktsii_do_verstky_na_site_17_11_2023.pdf
4. U. S. DEPARTMENT OF THE TREASURE. Treasury Disrupts Russia's Sanctions Evasion Schemes. URL: <https://home.treasury.gov/news/press-releases/jy2785>.

Данієла Тоака

Наукова керівниця – доцент І. Макух-Федоркова

Нормативно-правові механізми забезпечення національної безпеки Ізраїлю

Актуальність дослідження нормативно-правових механізмів забезпечення національної безпеки Ізраїлю зумовлена унікальним геополітичним становищем країни, що змушує її адаптувати законодавство та стратегії безпеки до постійних викликів, включаючи терористичні загрози, кібератаки та військові конфлікти. Враховуючи багаторівневий характер безпеки, Ізраїль активно розвиває спеціальні правові та інституційні механізми, які забезпечують ефективне реагування на загрози.

Одним із ключових нормативно-правових механізмів є «Закон про основи Ізраїльської оборони» (1951 р.), який заклав фундамент організації системи національної безпеки. Він визначає повноваження уряду щодо мобілізації сил оборони та спеціальних служб у випадку надзвичайних ситуацій.

Важливу роль у забезпеченні національної безпеки відіграє «Закон про Шабак» (Службу загальної безпеки) 2002 року, що регулює діяльність головного органу внутрішньої розвідки Ізраїлю – Шабак (Shin Bet). Він визначає його повноваження у контртерористичній діяльності, контррозвідці та захисті стратегічних об'єктів країни. У 2020 році були внесені зміни до закону, що розширили можливості Шабак у сфері кібербезпеки та збору інформації про потенційні терористичні загрози [1].

Значним нормативним актом став «Закон про боротьбу з тероризмом» (2016 р.), який посилив заходи протидії терористичним організаціям та встановив покарання за фінансування тероризму і співпрацю з терористичними угрупованнями. Відповідно до цього закону, у 2018 році Міністерство оборони Ізраїлю заморозило активи понад 300 організацій, які були пов'язані з ХАМАС та «Ісламським джихадом» [2].

Крім традиційних загроз, Ізраїль активно протидіє кібератакам. У зв'язку з цим у 2017 році було створено Національний кібердиректорат (INCD), що координує державну

політику у сфері кібербезпеки. У 2021 році Кнесет ухвалив «Закон про кібербезпеку», відповідно до якого стратегічні компанії зобов'язані дотримуватися державних стандартів кіберзахисту. Ізраїльська влада отримала право блокувати сайти та цифрові сервіси, що становлять загрозу національній безпеці, на підставі ухваленого закону [1].

Окрему увагу в нормативно-правовому забезпеченні безпеки приділено військовому реагуванню на зовнішні загрози. Так, «Закон про надзвичайний стан» (1948 р.) дозволяє уряду вживати спеціальні заходи, включаючи мобілізацію резервістів, блокування інформаційних потоків і тимчасові обмеження громадянських свобод у разі загрози державі. Цей закон застосовувався під час військових операцій «Захисний край» (2014) та «Щит і стріла» (2023), коли Ізраїль здійснював удари по позиціях бойовиків у секторі Газа [2].

У сфері захисту критичної інфраструктури діє «Закон про цивільну оборону» (1951 р.), який регулює заходи щодо безпеки цивільного населення під час військових конфліктів. Відповідно до цього закону, у 2010 році розпочато реалізацію програми «Залізний купол», що передбачає розгортання протиракетної системи для захисту міст від ракетних атак [2].

Таким чином, нормативно-правові механізми забезпечення національної безпеки Ізраїлю охоплюють широкий спектр сфер – від боротьби з тероризмом і кібербезпеки до захисту критичної інфраструктури та мобілізаційних заходів. Висока адаптивність законодавчої бази дозволяє державі швидко реагувати на нові загрози та забезпечувати ефективний захист як у внутрішньому, так і в зовнішньому вимірах.

Список використаних джерел

1. Israel National Cyber Directorate. URL: <https://surl.li/htmmcn> (accessed: 19.02.2024).
2. Israel's National Security Doctrine. URL: <https://surl.li/tubgag> (accessed: 19.02.2024).

Грина Торак

Наукова керівниця – доцент І. Макух-Федоркова

Вплив інноваційних технологій на еволюцію цифрової політики США

XXI століття характеризується стрімкою та безпрецедентною цифровізацією, в умовах якої технологічні інновації є одними з головних важелів змін у сучасному світі. Цифрова політика набуває все більшої актуальності, перетворюючись на основний інструмент регулювання технологічного прогресу та адаптації до нових реалій, що є ключовим елементом розвитку держави в умовах глобальних інноваційних змін. Тому стратегічні підходи США до цифрової трансформації стають важливою складовою загальної стратегії розвитку країни на міжнародній арені, забезпечуючи її здатність оперативно реагувати на глобальні технологічні зміни та зберігати конкурентоспроможність у цифровому світі.

З 2001 по 2024 рік цифрова політика США пройшла період адаптації до нових технологічних реалій крізь призму зміни пріоритетів від забезпечення національної безпеки до стимулювання інновацій і цифрового розвитку. Протягом цього періоду нормативно-правова база держави поповнювалась новими законами, що зосереджувалися на різноманітних аспектах цифрового середовища, зокрема на забезпеченні національної безпеки, захисті цифрових прав громадян та розвитку інформаційної інфраструктури. Поступово законодавчі зміни створили фундамент для подальшого впливу технологічних інновацій на американське суспільство, визначаючи правила гри для державних установ, бізнесу та користувачів цифрового простору.

Трансформація цифрової політики США не лише визначила рамки для регулювання нових технологій, але й суттєво позначилась на різних аспектах внутрішньої політики та соціальній сфері. Зокрема, це вплинуло на ринок праці та повсякденне життя людей. З розвитком технологічних інновацій виникли нові професії, пов'язані з ІТ-сектором, обробкою даних, кібербезпекою. Інтеграція штучного інтелекту також

суттєво змінює структуру сфери зайнятості, застосовуючись у різних секторах, таких як охорона здоров'я, фінанси та виробництво, що призводить до появи нових спеціалізованих посад. Проте водночас автоматизація та інтелектуальні системи призводять до скорочення робочих місць у традиційних галузях [1]. Зважаючи на ключову роль інноваційних технологій у формуванні цифрової політики США, необхідно також урахувати вплив найбільших технологічних лідерів – Ілона Маска та Марка Цукерберга. Їхні платформи – X та Meta – за свою історію існування еволюціонували з простих комунікаційних майданчиків до справжніх політичних інструментів, що активно формують сучасний політичний ландшафт через вплив на ідеологічні та політичні дискурси [2]. Тому зміни на цих платформах стають важливими факторами впливу на цифровий простір США.

Отже, можна констатувати, що вплив інноваційних технологій на еволюцію цифрової політики США є значним і багатогранним. Вони є не тільки каталізаторами змін, а й основою для формування нових підходів до управління державою в умовах технологічного розвитку. Інтеграція технологій у різні сфери суспільного життя вимагає гнучких стратегічних рішень, що дозволяють адаптуватися до швидкоплинних інноваційних змін та водночас забезпечувати баланс між розвитком, безпекою і правами громадян. У цьому контексті, цифрова політика США продовжує еволюціонувати, визначаючи не лише національні, а й глобальні тренди цифрової трансформації.

Список використаних джерел

1. Kolakowski N. AI Job Market 2025: Trends and Opportunities Across the US. Dice Insights. URL: <https://www.dice.com/career-advice/artificial-intelligence-a-i-job-market-small-but-growing-in-many-states> (date of access: 10.03.2025).
2. Tieran O. Mark Zuckerberg and Elon Musk: Shaping the future of global power dynamics. The Malta Independent. URL: <https://www.independent.com.mt/articles/2025-01-19/business-news/Mark-Zuckerberg-and-Elon-Musk-Shaping-the-future-of-global-power-dynamics-6736267206> (date of access:10.03.2025).

Олександр Фісюк

Наукова керівниця – професор Т. Марусик

Стан фондового ринку США на початку другої каденції президентства Дональда Трампа

20 січня 2025 року Дональд Трамп вдруге обраний Президентом Сполучених Штатів Америки. У своїй інавгураційній промові Трамп зазначив, що планує створити Департамент урядової ефективності та Службу зовнішніх доходів для збору тарифів. Крім того, задля збагачення громадян США має намір упроваджувати податки на продукцію іноземного походження.

Попри позитивну тональність інавгураційної промови Президента, варто відзначити, що поточні зовнішньополітичні та кадрові рішення Трампа негативно впливають на стабільність в економічній і зовнішній політиці США щодо партнерів і союзників. Економісти попереджають, що плани запровадження широких тарифів можуть спричинити зростання цін і спровокувати торговельні війни, що матиме негативний вплив на економічне зростання. Дії президента Трампа щодо припинення міжнародної допомоги та заморожування частини федерального фінансування вплинули на вітчизняних фермерів, які експортують продукцію у рамках американських програм зовнішньої допомоги. Більше того, історично міцний ринок праці з рівнем безробіття в країні в 4% теж знаходиться під загрозою. Департамент ефективності уряду, очолюваний одіозним Ілоном Маском, ініціював скорочення тисяч робочих місць у федеральному уряді. [2]

Відомий аналітик Стен Чоу, аналізуючи становище фондового ринку США станом на 28 березня 2025 року, зазначає, що фондовий ринок зазнає значного падіння впродовж наступних шести тижнів: «...Ще одна втрата вдарила по Уолл-стріт у п'ятницю. Зростають побоювання щодо потенційно токсичної комбінації погіршення показників інфляції та уповільнення економіки США через домогосподарства, які бояться витратити через глобальну торгову війну. Індекс S&P 500 впав на 2%, що стало одним із найгірших показників за останні два роки. Це стало п'ятим тижнем утрат.»[1] Індекс Dow

Jones Industrial Average, який відображає загальну тенденцію 30 великих і стабільних компаній, що представлені на Нью-Йоркській фондовій біржі, знизився на 715 пунктів або на 1,7%, а індекс Nasdaq composite, який включає в себе понад 3000 компаній, котрі торгують на біржі NASDAQ, впав на 2,7%.

Відповідно до моделі GDPNow Федерального резервного банку Атланти, яка надає оперативний прогноз темпів зростання реального ВВП США, очікується, що в першому кварталі обсяг економічного виробництва США скоротиться на 2,4% у річному вимірі, що було б найгіршим показником після другого кварталу 2020 року, коли спостерігався пік Пандемії COVID-19. [3]

Отже, можна зробити висновок, що падіння показників фондового ринку США зумовлене досить імпульсивними внутрішньополітичними і зовнішньополітичними рішеннями чинної адміністрації Президента США. Це приведе до нестабільності в економіці, підвищить ризики інфляції та ймовірність рецесії, гальмуватиме економічний розвиток країни.

Список використаних джерел

1. Choe S. Wall Street tumbles, and S&P 500 drops 2% on worries about slower economy and higher inflation. *AP News*. URL: <https://apnews.com/article/market-rates-trump-tariffs-91a5088aa36966aaf5e0971147a66930> (date of access: 29.03.2025).
2. Rappeport A. U.S. Economy Shows Signs of Strain From Trump's Tariffs and Spending Cuts. *nytimes*. URL: <https://www.nytimes.com/2025/02/27/business/trump-tariffs-spending-cuts-economy.html> (date of access: 28.03.2025).
3. Saul D. Are We Suddenly Close To A Recession? Here's What The Data Actually Shows. *Forbes*. URL: <https://www.forbes.com/sites/dereksaul/2025/03/08/are-we-suddenly-close-to-a-recession-heres-what-the-data-actually-shows/> (date of access: 29.03.2025).

Юліан Хитик

Науковий керівник – доцент А. Стецюк

Головні фактори розвитку національної свідомості українців після 1991 р.

Виклики сьогодення вимагають від України як самостійної держави високого рівня національного самоусвідомлення серед громадян. В умовах запеклої боротьби за власний суверенітет питання самовизначення набуває важливого значення, оскільки кожен громадянин має чітко усвідомлювати, за що бореться держава і чому він повинен боротися за її ідею.

Тоталітарне ярмо, у якому перебувала Україна понад 70 років за радянської доби, завдало значної шкоди національній свідомості українців. Радянське керівництво систематично придушувало будь-які вияви українського націоналізму [3, с.20]. Хвилі репресій, депортацій, переслідувань та вбивств, систематичне насадження соціалістичної ідеології та концепції радянської людини призвели до фактичного обезголовлення нації. Напередодні 1991 року носії національної ідеї майже не користувалися популярністю серед населення.

Головними інтегруючими чинниками нації є національна свідомість та ідея національної держави. Сформована нація існує насамперед завдяки самосвідомості людей, їхньому самоототожненню з національною культурою [1, с.81]. Після проголошення незалежності України припинилися переслідування за націоналізм, почалося національне відродження, що майже після століття радянської окупації відкрило вікно можливостей для виховання свідомої української нації.

Пріоритет у вихованні національно свідомих, духовно багатих, всебічно розвинених патріотів України визначений у нормативно-правових освітніх документах [1, с.81]. На практиці перші вияви національної свідомості українців яскраво продемонстрував Перший Майдан. Помаранчева революція була своєрідною маніфестацією нового покоління українців, яке бажає розвивати власну національну державу, що не залежатиме від інших і матиме право самостійно визначати своє майбутнє. Водночас формуванню нової суспільної солідарності в Україні

перешкоджають як ідеологічна спадщина тоталітаризму, так і гострі соціальні суперечності [2, с.34]. Національна свідомість українців не була остаточно сформована та регулярно зазнавала впливу російської пропаганди; українську націю намагалися асимілювати та інтегрувати до російського культурного й історичного простору. Проте прагнення свідомої частини українського суспільства до європейського майбутнього призвело до початку нового етапу у формуванні національної свідомості. Революція Гідності сприяла утвердженню європейської ідентичності українців.

Російська агресія, що почалася у 2014 році, стала природною реакцією російського керівництва на зміну вектору свідомості українців. Ще одним важливим фактором посилення національної свідомості українців стало видання у 2019 році Томосу про автокефалію Православної церкви України. Це був черговий крок до повернення власного, національного, того що належить українській історії та культурі.

Новий етап російської війни проти української державності відкриває для України нові можливості для створення свідомої та згуртованої нації, оскільки в умовах війни держава отримує необхідний інструментарій для просування української національної ідеї як серед суспільства, так і поза своїми кордонами. Війна змусила українців ставити питання, цікавитися своєю історією та культурою. У цьому контексті влада повинна не прогавити цей шанс і надавати правильні відповіді українському суспільству, задовольняти його цікавість, робити це для формування згуртованої, обізнаної та свідомої нації.

Список використаних джерел

1. Розлуцька Г. М. Формування національної свідомості українців у процесі державотворення. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2009. Вип. 16–17. С. 81–83.
2. Кулішенко Л. А. Національна свідомість крізь призму світоглядних позицій українців. *Світогляд*. 2011. № 1. С. 27–36.
3. Шандор Ф. Ф. Основні етапи становлення національної свідомості українців. *Вища освіта України*. 2011. № 4. С. 17–21.

Єлизавета Цвіненко

Наукова керівниця – доцент І. Макух-Федоркова

Роль масової культури США у зміні європейських культурних норм

Історія сповнена прикладів, коли могутні імперії підкорювали слабші держави. Знищували мову, асимілювали культуру, переписували закони і порядки. Епоха глобалізації лише підтвердила цю історичну закономірність – слабка культура з часом буде асимільована або витіснена. Поширення єдиної ідеології в маси те ж саме, що і завоювання. Культура формує суспільство, а суспільство формує державу. А жорстка сила вже давно поступилася м'якій і країни, які розуміють це, мають перевагу.

На сьогодні, за даними Глобального індексу м'якої сили 2025 (Global Soft Power Index 2025) США, навіть при сумнівній репутації президентської кампанії Дональда Трампа, стабільно посідають перше місце, при цьому збільшивши кількість балів за попередній 2024 рік на 0,7 [2].

Тому, останніми роками ми можемо спостерігати за Європою як активним споживачем масової культури США, яка є легкодоступним механізмом для транслювання м'якої сили. Американська ідея домінує на чолі з поп-культурою. Наприклад, стрімінгові сервіси Netflix, Amazon Prime Video, Apple TV+ мають перевагу перед вітчизняним телебаченням, на яких більше ніж 2/3 контенту, розуміється, є чисто американським продуктом. Європейський кінематограф стає лише локальним і, як наслідок, рідко отримує шанс виходу за межі країни, тобто, втрачає можливість для відносно легкого просування та зміцнення іміджу країни. Проте чи проблема лише в домінуванні американського продукту?

Глобалізація призводить до культурної уніфікації. Іншими словами, загроза масової культури США полягає в тому, що всі інші культури, на які вона впливає, можуть розчинитися в спільному культурному просторі. У цьому контексті, американізація несе за собою загрозу занепаду самої національної культури, і справа не лише в кіно чи музиці. Тисячолітні традиції та звичаї просто можуть зникнути,

вітчизняна література може занепасти, національне вбрання стати експонатом в музеях, а діалекти почнуть вимирати.

Тож чому збереження національної культури таке важливе? Сильна культурна спадщина сприяє розвитку національної свідомості та державності. Тобто для стійкості індивіда, соціальної групи чи держави в цілому в епоху розмивання кордонів, збереження цієї культури стає не просто побічним питанням для дискусій, а одним із ключових.

Проте як з цим боротися, коли шанси протистояти культурному гегемону, тобто США, майже нульові й чи боротися буде правильним рішенням? Щоб зберегти культуру від вимирання, її потрібно поширювати, не робити її сакральною, недоторканою і схованою від світу. Потрібно дозволити культурі гібридизуватися [1]. Виходить такий собі парадокс – збереження національної культури вимагає її поширення в маси, але щоб не дати стати їй частиною цієї сірої масовості, важливо запровадити державне регулювання щодо публічної репрезентації її за межі національної держави.

Отже, проблема культурного занепаду не в американізації, а в недостатньому баченні її як складової державної політики. Національна культура мусить бути стійкою до сучасних реалій. Важливим кроком до цієї мети є підтримка вітчизняного кінематографа, літератури, мистецтва та мовної ідентичності. І, як результат, головна мета – знайти баланс між готовністю до трансформацій і захистом її унікальності, що можливо лише через свідоме державне регулювання та активне просування культурного надбання на міжнародній арені.

Список використаних джерел

1. Canclini N. G. Hybridity. *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. 2015. P. 448–452. URL: <https://www.sciencedirect.com/referencework/9780080970875/international-encyclopedia-of-the-social-and-behavioral-sciences> (date of access: 25.03.2025).
2. Global Soft Power Index 2025. *Brand Finance*. 62 p. URL: <https://brandirectory.com/softpower> (date of access: 25.03.2025).

ПІДСЕКЦІЯ ІСТОРИЧНОГО ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВСТВА ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Ольга Беспалько

Науковий керівник – доцент В. Семенко

Використання ChatGPT у вивченні іноземних мов: виклики та перспективи

Вивчення іноземних мов - складний та довготривалий процес, який потребує значних когнітивних зусиль, систематичності та практики. Останнім часом цифрові технології, зокрема штучний інтелект, почали активно використовувати для оптимізації навчального процесу. Одна з найбільш відомих і доступних мовних моделей – ChatGPT, модель на основі всебічного навчання, яка може генерувати тексти, підтримувати діалог з користувачем і виконувати різноманітні завдання.

Поява генеративного штучного інтелекту ChatGPT у листопаді 2022 року стала проривом у розвитку цифрового навчання. Тепер штучний інтелект допомагає у виконанні задач, з якими раніше могла впоратися лише людина.

Питання щодо того, як ChatGPT допомагає у вивченні іноземних мов досліджували, зокрема, такі українські науковці, як О. Задорожна, В. Сулим, О. Зубенко, Р. Слобоженко, М. Слобоженко. Дослідники підтверджують, що інтеграція штучного інтелекту сприяє підвищенню успішності студентів та покращенню їхніх мовних навичок.

У сфері іноземних мов, де цінується персоналізований підхід, штучний інтелект може адаптуватися до рівня студента, створювати вправи на основі його помилок, підбирати матеріали відповідно до інтересів. Студент може отримати пояснення граматичних правил, перевірку на помилки та рекомендації до поліпшення мовлення в реальному часі. Завдяки інтерактивному формату, навчання може бути цікавішим, а практика діалогів – орієнтованою до реальних умов комунікації [1].

Отже, перевагою штучного інтелекту є можливість адаптуватись до рівня підготовки студента та його навчальних потреб. Але важливо точно сформулювати запит, що вимагає певних навичок критичного мислення.

Проте існують і недоліки такого навчання. Не всі дані, що генерує штучний інтелект, достовірні, тому студентам потрібно перевіряти отриману інформацію. ChatGPT може генерувати неприродні фрази, які не відповідають нормам живого мовлення, а також не враховувати стилістичні нюанси та контекст ситуації, що важливо у вивченні іноземної мови [2]. А надмірне використання штучного інтелекту може знизити здатність студента самостійно формулювати думки й аналізувати інформацію.

Штучний інтелект розвивається, а попит на персоналізоване навчання зростає, що розширює його перспективи. Майбутні моделі більше враховуватимуть контекст і стиль мовлення, а інтеграція ChatGPT у голосові помічники сприятиме ефективному тренуванню вимови та навичок аудіювання. Очікується, що ШІ стане частиною навчальних платформ, що забезпечить інтерактивний підхід до вивчення мов.

Отже, штучний інтелект відкриває нові можливості у вивченні іноземних мов і дозволяє персоналізувати навчання, зробивши його ефективнішим. Водночас важливо зберігати баланс між використанням цифрових інструментів і розвитком власних когнітивних навичок. ChatGPT може стати корисним помічником у навчанні, але варто розглядати його як додатковий ресурс, а не як заміну традиційним методам вивчення мов.

Список використаних джерел

1. Scores of Stanford students used ChatGPT on final exams. The Stanford Daily. URL: <https://stanforddaily.com/2023/01/22/scores-of-stanford-students-used-chatgpt-on-final-exams-survey-suggests/> (date of access: 13.03.2025).
2. Задорожна О.І., Сулим В.Т. Штучний інтелект як один із засобів вивчення іноземної мови. Міжнародний науковий журнал «Грааль науки». № 34. 2023. Вилучено із: <https://archive.journal-grail.science/index.php/2710-3056/article/view/1884>

Анна Буждиган
Науковий керівник – доцент М. Лучак

Переклад політичних метафор та ідіом з англійської мови на українську

Політичний дискурс багатий метафорами та ідіомами, які є потужними риторичними інструментами. Переклад цих висловів з англійської мови на українську створює велику кількість проблем, зумовлених мовними, культурними та ідеологічними відмінностями. Метафора чи ідіома, що несе глибокий політичний зміст в англійській мові, може не мати прямого еквівалента в українській, що змушує перекладачів обирати між дослівним перекладом, адаптацією або повною заміною [1].

Політичні метафори часто спираються на спортивні, військові чи економічні образи, тоді як українські метафори схильні використовувати історичні, природні чи пов'язані із протистоянням. Наприклад, фраза «swing state» (американський політичний термін, що означає штат, який може проголосувати за одну з основних партій) не має прямого українського еквівалента. Перекладачеві доводиться або пояснювати цей термін («штат, що вагається між партіями»), або замінювати його на звичну аналогію («коливний штат»).

Політичні метафори мають глибоке культурне та історичне минуле, що робить їх прямий переклад неефективним.

В англійській мові фраза «drain the swamp» (осушити болото) – це метафора, що означає викорінення корупції. Однак буквальний переклад її українською мовою («осушити болото») може заплутати аудиторію, оскільки не матиме такого ж політичного підтексту. Ліпше використовувати адаптовану фразу, наприклад, «побороти корупцію» [2].

Аналогічно, метафора «плавильний котел», яку вживають для опису американського мультикультуралізму, може бути незвичною в Україні, де історичні та політичні реалії формують різноманітні дискурси національної ідентичності. Перекладачам доводиться обирати між пояснювальним перекладом («країна з багатьма культурами») та пошуком ближчої метафори в українському дискурсі.

Політична атмосфера істотно впливає на вибір перекладу. Нейтральна ідіома в одній мові може мати ідеологічну вагу в іншій. Переклад гасел і передвибірчих фраз має також складність. Наприклад, фраза «Make America Great Again» стала політично зарядженою у США. Дослівний переклад («Зробимо Америку знову великою») може повністю передати її націоналістичний, економічний і популістський підтекст.

Ще одна проблема – переклад фраз, які використовуються у дипломатичних відносинах. Наприклад, термін «strategic partnership», який часто використовується у відносинах між США та Україною, можна перекласти як «стратегічне партнерство». Однак у деяких контекстах термін «геополітичний союз» («geopolitical alliance») може бути доречнішим, якщо в тексті йдеться про військове співробітництво чи співробітництво у сфері забезпечення безпеки. Щоб подолати ці труднощі, перекладачі використовують кілька стратегій. Серед них дослівний переклад, адаптація, пояснювальний переклад, опускання чи заміна, збереження політичного нейтралітету.

Переклад політичних метафор та ідіом - складне завдання, яке потребує лінгвістичних знань, знання культури та політичної чутливості. Хоча в деяких випадках дослівний переклад допомагає, часто потрібна адаптація і способи пояснення, щоб передати сенс без спотворень. Із розвитком політичного дискурсу перекладачі повинні постійно вирішувати ці завдання, щоб забезпечити точну й ефективну комунікацію.

Список використаних джерел

1. Liudmyla Kovalenko, Alla Martyniuk. English Container Metaphors of Emotions in Ukrainian Translations. Advanced Education, Issue 10. 2018. Вилучено із: https://www.academia.edu/90499329/English_Container_Metaphors_of_Emotions_in_Ukrainian_Translations
2. Lakoff, G., & Johnsyn, M. Metaphors We Live By. Chicago: University of Chicago Press. 193 p. Вилучено із: <https://www.textosenlinea.com.ar/libros/Lakoff%20y%20Johnson%20-%20Metaphors%20We%20Live%20By%20-%201980.pdf>

Тамара Гаврилюк

Наукова керівниця – доцент З. Куделько

Особливості використання абревіатур в англомовній терміносистемі міжнародних відносин

Англійська мова схильна до різних скорочень, зокрема абревіатур [1]. Редукція масивних мовних конструкцій підсилена появою текстових повідомлень, необхідністю економити час. Технологічний і науковий прогрес породив нові явища. Часто їх називали довгими назвами, які згодом скорочували. Постає феномен «абревіатурного вибуху», підкріплений «законом абревіатур» Джорджа Ципфа: чим частіше слово вживають, тим воно коротше [2].

Один із підвидів абревіатур – ініціаліزم. Їх отримують шляхом відбору перших літер складного словосполучення. Вони класифікуються на акроніми й абревіації. Перше поняття творить нову повноцінну лексему, яка читається за фонетикою англійської мови. Друге – містить здебільшого приголосні звуки (не завжди) і вимовляється як окремі букви англійської абетки.

У міжнародній термінології абревіатури позначають держави та їх органи, міжнародні організації, конференції, ініціативи, нормативно-правові акти, загальні терміни тощо. Акроніми: MYRA – Multiyear Rescheduling Agreement (Довготермінова програма перегляду зовнішнього боргу); ECU – European Currency Unit (Європейська валютна одиниця); FLoD – first line of defence (перша лінія оборони), CUFTA – Canada-Ukraine Free Trade Agreement (Угода про вільну торгівлю між Україною та Канадою) та ін. Абревіації: IMF – International Monetary Fund (МВФ), DRC – Democratic Republic of the Congo (Конго), IAEA – International Atomic Energy Agency (МАГАТЕ) тощо [3].

З вищенаведених прикладів простежується написання абревіатур великими літерами, без крапок. У деяких випадках дозволено писати їх з малої букви і ставити крапку або ні: fob – Freight on board (умова контракту, за якою продавець бере на себе витрати на транспорт, страхування та завантаження) [1].

Цікаві омонімічні акроніми, що набирають форму співзвучного слова, надають первинному поняттю нового

емоційного забарвлення, створюють гру слів і легкі для запам'ятовування: EPIC – Equal Pay International Coalition (Міжнародна коаліція за рівну оплату праці), USE – UN Social Cohesion and Reconciliation Index for Eastern Ukraine (Індекс соціальної єдності та примирення ООН для Східної України) [3].

Зустрічаються запозичені з інших мов загальноприйняті скорочення: «UNIFEM» (United Nations Development Fund for Women), з французької – «Fonds des Nations Unies pour la Femme». Ця аббревіатура утворюється силабічним скороченням (береться склад “uni” від “united” та “fem” від “femme”) [3].

Бекроніми найменш уживані. Від них формують сполуку слів добором до літер потрібних за змістом слів: DREAM (Development, Relief, and Education for Alien Minors) – Закон про «Розвиток, допомогу й освіту для неповнолітніх іноземців» [3]. Вони критикуються медіа, але важливі для мовознавців.

Отже, аббревіатури спрощують і пришвидшують мовлення, відповідаючи вимогам сучасності. Вони увійшли в повсякденний ужиток, уніфікують міжнародні терміни та відіграють важливу роль у формуванні англословної терміносистеми. Цей феномен міцно закріпився в англійській мові й продовжує розвиватися.

Список використаних джерел

1. Ніколаєва Т. М. Перекладацькі аспекти сучасних англійських аббревіацій. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. Т. 3, № 37. С. 107–109. URL: http://vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v37/part_3/Filologi37_3.pdf#page=107 (дата звернення: 14.03.2025).

2. Аббревіація як новітня лексико-граматична трансформація сучасної англійської мови та труднощі її перекладу (на матеріалі медичної термінології). *Молодий вчений*. 2020. 1 квiт. С. 193–195. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1908/1883> (дата звернення: 20.03.2025).

3. Лимар М. Ю. Специфіка перекладу аббревіатур, акронімів та скорочень у суспільно-політичному дискурсі: магістерська робота. Миколаїв, 2022. 179 с. URL: [https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2180/1/Лимар_Кваліфікаційна%20робота%20\(641мз\).pdf](https://krs.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2180/1/Лимар_Кваліфікаційна%20робота%20(641мз).pdf) (дата звернення: 20.03.2025).

Тетяна Данда

Наукова керівниця – асистент В. Нічий

Роль Анни Ярославни у зміцненні політичних зв'язків між Україною та Францією

Значення Анни Ярославни виходить за межі історичної спадщини та відіграє важливу роль у сучасних міжнародних відносинах між Україною та Францією. Її постать використовується як інструмент культурної дипломатії, історичної легітимації європейських зв'язків України та «м'якої сили» (soft power) у міжнародній політиці.

В умовах міжнародної дипломатії Анна Ярославна є частиною спільної європейської історії. Україна використовує постать Анни для підкреслення свого історичного зв'язку з Європою та легітимації євроінтеграційного курсу. У переговорах з ЄС українські дипломати апелюють до давніх зв'язків Київської Русі з європейськими монархіями, демонструючи, що Україна була частиною європейського політичного простору ще в XI столітті. Це також є відповіддю на російську дезінформацію про те, що Київська Русь є «колицкою російської державності».

З погляду «м'якої сили» Анна Київська є потужним культурним символом, що сприяє зміцненню зв'язків між Україною та Францією. Пам'ятник Анні в Санлісі (2005) став осередком українсько-французьких дипломатичних заходів. Там регулярно відбуваються офіційні візити українських президентів, дипломатів, а також культурні події, які підкреслюють давню дружбу двох країн [1].

Володимир Зеленський під час зустрічі з Еммануелем Макроном у 2021 році наголосив, що Анна Київська – це частина спільної історії України та Франції. Петро Порошенко також використовував цю тему у дипломатичних переговорах. Українська громада у Франції використовує історію Анни для зміцнення зв'язків із місцевими політиками та підтримки українських інтересів у Франції [2].

Постать Анни Київської використовується в дипломатичній риторичній для посилення культурної присутності України в Європі, підтвердження історичних зв'язків Київської Русі з

Європою, спрощення комунікації на політичному рівні через спільні історичні символи, формування позитивного іміджу України у Франції та ЄС.

Російська пропаганда неодноразово намагалася «приватизувати» Анну Київську, називаючи її «російською княжною». У 2017 році під час візиту Володимира Путіна до Франції він заявив, що Анна Ярославна – «російська княжна, яка зробила великий внесок у розвиток Франції». Це викликало різку реакцію українських дипломатів, істориків і навіть французьких науковців. Українське посольство у Франції наголосило, що Київська Русь не була Росією, а сама Анна Ярославна є спадкоємицею української історичної традиції.

У відповідь Україна активізувала використання історії Анни Київської у дипломатичних заходах, щоб нейтралізувати російську дезінформацію.

Анна Ярославна – не просто історична фігура, а потужний інструмент дипломатії, м'якої сили та міжнародного позиціонування України. Завдяки їй Україна: посилює історичну аргументацію своєї європейської ідентичності; підтримує дружні відносини з Францією через історичні символи; нейтралізує російські фальсифікації історії; зміцнює культурну дипломатію у відносинах з ЄС тощо.

Список використаних джерел

1. Долинська, Л. М. Анна Ярославна: історичний портрет. К.: Вид-во «Київський університет», 2006. С.57-64.
2. Макрон: Анна Ярославна - приклад «давніх стосунків» Франції з Києвом. Режим доступу: https://lb.ua/news/2017/06/26/370096_makron_anna_yaroslavna_primer.html

Богдан Дев'ятков

Наукова керівниця – асистент К. Тулюлюк

Право на самовизначення народів на пострадянському просторі

Боротьба за незалежність народів повинна бути пріоритетом майбутньої зовнішньої політики Європи та України, адже це єдина стратегія, що здатна здолати усі виклики сьогодення.

За останні тридцять років після розпаду СРСР, який Рональд Рейган назвав у своїй відомій промові "імперією зла" [1] на пострадянському просторі, виникли нові прецеденти щодо самовизначення народів у його межах і реакція на них зі сторони міжнародного товариства була дуже неоднозначною. Першою війною, що змусила світ замислитися над цим питанням, стала війна в Ічкерії 1994 р., якою і варто позначати початок відродження російського іредентизму [2], а не війну в Грузії 2008р.. Тоді єдиними причинами ігнорування конфлікту західними та переважною більшістю східних держав став факт відсутності визнання Ічкерії зі сторони ООН, а вона це зробила винятково для поліпшення стосунків з капіталістичною Росією, яка вже певний час рухалася на зближення зі США.

Станом на 2025 р. на території Росії всього 70%-80% населення є етнічними росіянами. Насправді ж їх чисельність може доходити до 50%-60%, якщо врахувати вплив агресивної політики асиміляції та витіснення культурної ідентичності народів [3]. Росія від часів свого заснування і до сьогодні залишається імперією, що змогла пережити Британську за рахунок географічного розташування захоплених земель, а також справді недефективної політики по стиранню будь-якої національної ідентифікації в окупованих народів. Більшість земель Російської Федерації населяють національні меншини, ресурсну вотчину яких розкопують, а прибуток осідає в Москві або Пекіні [4].

Окремо від раніше згаданих народів, варто виділити також псевдонародні революції проспонсоровані Москвою. Придністров'я не відрізнялося від решти Молдови нічим, окрім як великим контингентом радянських військ, що не покинув території здобуті Кишиневом, а самі жителі регіону були готові

приєднатися до Молдови і до України [5]. Така само сталося під час виступів сепаратистів на сході України у 2014 р., коли нічим не відмітні від жителів Львова чи Києва українці та проспонсоровані росіяни заявили про бажання від'єднатися від України, що насправді було простою геополітичною аферою Москви [6].

Кожна держава сьогодні повинна визначити, чи цінує вона своє право на самовизначення і якщо так, то з моральних і стратегічних причин не може стояти осторонь боротьби інших народів за власну свободу.

Список використаних джерел

1. Рейган Р. промова “Імперія зла” Орlando Флорида: 8 березня 1983р. Режим доступу: <https://voicesofdemocracy.umd.edu/reagan-evil-empire-speech-text/>

2. Гашамоглу А. “Presidential Elections in Chechnya”: Туреччина, лютий 1997р. Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/26726855>

3. The Economist “Russia’s population nightmare is going to get even worse” 4 березня 2023р. Режим доступу: <https://www.economist.com/europe/2023/03/04/russias-population-nightmare-is-going-to-get-even-worse>

4. Штепа В. “How Moscow Turned Its Far East into Beijing’s Raw Material Colony” / International center for defense and security 7 лютого 2023р. Режим доступу: <https://icds.ee/en/how-moscow-turned-its-far-east-into-beijings-raw-material-colony/>

5. Мартинович Ю. “Чи може Придністров’я стати частиною РФ та які загрози для України.” 28 лютого 2024р. Режим доступу: <https://espreso.tv/poyasnuemo-chi-mozhe-pridnistrovyya-stati-chastinoyu-rt-ta-yaki-zagrozi-dlya-ukraini-poyasnyuemo-sut-konfliktku>

6. Давидов В. “Помолись и ни шагу назад” – як Кремль і РПЦ організували проросійські мітинги в Україні” 1 березня 2019р. Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2019/03/1/7208000/>

Ірина Дзюба

Наукова керівниця – доцент В. Богатирець

Чи є штучний інтелект новою «м'якою силою» у міжнародних відносинах?

Штучний інтелект (ШІ), як і будь-яка нова технологія, став справжнім інструментом влади. У цьому контексті ми розглядаємо ШІ як інновацію, що перетворилася із вузькоспеціалізованого напрямку на глобальну силу, яка вже трансформує світ. За прогнозом PwC, до 2030 року внесок новітньої технології у світовий ВВП становитиме 15,7 трильйонів доларів [1].

Держави визнають, що штучний інтелект є важелем для досягнення економічної та стратегічної переваги. Однак поряд із цим ШІ відкриває нові можливості для розвитку м'якої сили – концепції, згідно з якою країни можуть впливати на міжнародну політику, використовуючи не примус чи військову силу, а привабливість своєї культури та суспільно-політичних цінностей. Це можна побачити на прикладі Сполучених Штатів, які завдяки своїм технологічним гігантам, таким як Google, OpenAI та NVIDIA, не лише розвивають технології, але й формують глобальні стандарти, що відображають американські моделі підприємництва та інновацій. Це сприяє культурному впливу США на інші країни. У цьому контексті країни, що розвиваються, опиняються у вразливому становищі, бо ризикують стати лише послідовниками великих держав, а не інноваторами, що може призвести до втрати культурної ідентичності.

Проте Китаю завдяки стартапу DeepSeek також вдалося продемонструвати значні досягнення при мінімальних витратах. Лише за 5 мільйонів доларів, стартап виявився конкурентоспроможним і навіть перевершив інших за продуктивністю. Ці ефективні витрати спричинили шок на фондовому ринку США [2].

Європейський Союз також активно працює над стратегією розвитку ШІ, зокрема через наукові дослідження, освіту й етичні регуляції, але відстає від США та Китаю. Проте залежність від лідерів у цій сфері ставить під загрозу здатність

організації стати конкурентоспроможною в глобальній гонці ШІ, оскільки регулювання з позиції слабкості може блокувати подальший розвиток.

Африканський континент практично незайманий з погляду цифрової інфраструктури, орієнтованої на ШІ. Уряд Кенії поки що єдиний розробив стратегію в цьому напрямку. Тут працює потужний феномен кіберколоніалізму. Африка, зіткнувшись з безліччю проблем, вступила в нерівноправне техніко-індустріальне партнерство з Китаєм, який масово експортує свої рішення, технології та стандарти в Африку. Тим не менше, американські гіганти ШІ готують контратаку.

Україна має величезний потенціал для розвитку м'якої сили у сфері штучного інтелекту, оскільки вже ефективно використовує технології на основі ШІ на полі бою (українські дрон «Воля» і система Saker Scout та іноземні Palantir і Clearview), а також в інших стратегічних сферах (DroneUA). Наша держава може стати зразком для інших країн, які стикаються з подібними загрозами. Штамп «випробувано в бою в Україні» ефективно спрацьовує.

Отже, штучний інтелект має значний потенціал як нова форма м'якої сили в міжнародних відносинах, але його ефективного використання потребує дотримання етичних норм, міжнародного регулювання й усвідомлення можливих загроз.

У майбутньому держави, які зможуть інтегрувати ШІ у свою дипломатію та міжнародну стратегію, отримають суттєву перевагу у глобальному просторі.

Список використаних джерел

1. PwC's Global Artificial Intelligence Study: Exploiting the AI Revolution. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://www.pwc.com/gx/en/issues/artificial-intelligence/publications/artificial-intelligence-study.html>.

2. DeepSeek and International Implications: A Reflection Towards Global AI Technology Competition. BINTANG CORVI DIPHDA. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://moderndiplomacy.eu/2025/02/03/deepseek-and-international-implications-a-reflection-towards-global-ai-technology-competition/>

Анастасія Земба

Науковий керівник – доцент О. Слюсар

Формування польської національної ідентичності: історичні та культурні аспекти

Поняття національної ідентичності є важливим чинником у формуванні свідомості нації, її історичної спадщини та сучасної ролі у світовій спільноті. Польща як держава з багатою та складною історією неодноразово стикалася з викликами, що впливали на процеси самоідентифікації її народу. Втрата незалежності, періоди поділів, боротьба за суверенітет й культурне відродження відіграли ключову роль у формуванні польської ідентичності.

Важливим концептуальним елементом у становленні польської національної ідентичності стала роль мови, культури та історичної пам'яті. Польська мова, навіть у часи розподілів Польщі між сусідніми імперіями (кінець XVIII – початок XX ст.), залишалася потужним інструментом збереження національної свідомості. Впливові культурні діячі, такі як Адам Міцкевич, Ян Кохановський, Генрик Сенкевич і Фридерик Шопен заклали основи культурного коду польської нації, що допомогло зберегти ідентичність навіть в умовах іноземного панування. Наприклад, Ян Кохановський, ідучи слідом за своїм великим грецьким учителем Горацієм, дуже міцно акцентував на участі у громадському житті, державних справах. Особливо беручи до уваги його збірку «*Pieśni Jana Kochanowskiego. Księgi dwoje*», яка просякнута патріотичним і громадським духом. [1]

Зазначимо, що польська національна ідентичність значно ґрунтується на історичних подіях, які об'єднували народ у боротьбі за незалежність. Прикладом була Друга світова війна, яка загострила національні конфлікти на території міжвоєнної Польщі, уможлививши численні та криваві українсько-польські чистки. Наслідком війни стали масові депортації та втрата Польщею двох своїх найважливіших міст - Львова та Вільно. [2] Але саме повоєнний перерозподіл кордонів і встановлення комуністичного режиму під радянським впливом ще більше вплинуло на ідентичність поляків, закріпивши в суспільній пам'яті ідею боротьби за свободу та незалежність. Окрім

боротьби за незалежність, ключовим аспектом польської ідентичності стала ідея «месіанізму», що знайшла відображення у творчості польських романтиків. Концепція Польщі як «Христа народів» була поширена серед інтелігенції XIX століття та надихала національно-визвольні рухи. У культурному та політичному вимірі ця ідея підтримувала віру в історичну місію Польщі та її роль у збереженні європейських цінностей.

Також значний вплив на формування ідентичності мали релігійні аспекти. Католицизм традиційно відіграв важливу роль у польському суспільстві, а діяльність Папи Римського Іоанна Павла II сприяла зміцненню національного духу та громадянської свідомості. Церква виступала не лише як релігійна інституція, а й як символ опору та духовного єднання нації.

На сучасному етапі національна ідентичність Польщі продовжує трансформуватися під впливом глобалізаційних процесів та європейської інтеграції. Наприклад, польська молодь, навчаючись у європейських університетах і активно взаємодіючи з іншими культурами, прагне поєднати традиційні цінності з сучасними реаліями. Тому можна зробити висновок, що історична пам'ять, культурна спадщина та мова Польщі залишаються основними чинниками, які визначають самоусвідомлення польського народу.

Список використаних джерел

1. Ковзан, Я. Роль польської мови у збереженні національної ідентичності [Електронний ресурс] // Польське радіо. – 28 липня 2019 року. Режим доступу: Роль польської мови у збереженні національної ідентичності – Українська Служба
2. Снайдер, Т. *Перетворення націй: Польща, Україна, Литва, Білорусь, 1569–1999*. Переклад з англійської: А. Котенко, О. Надтока. Київ: Дух і Літера, 2012. С. 261.

Андрій Лошак

Наукова керівниця – асистент О. Камінська

Використання німецьких слів в українській термінології сільського господарства

Запозичення іншомовних слів – це об’єктивний історичний процес, який зумовлений постійними й різноманітними контактами між народами. Слова, що потрапили з іншої мови, у більшості випадків входять у наш активний ужиток і посідають важливе місце в мовному словниковому складі, особливо, якщо у рідній мові не існує певної лексеми для позначення даного об’єкта чи поняття. При цьому запозичення додатково збагачують лексику мови. У різні історичні періоди запозичена лексика потрапляла на територію України усним або писемним шляхом. Зі зміною часу багато слів втратили характерні ознаки своєї прамови, асимілювалися і стали сприйматись суспільством як цілком українські слова. Тому часто лише завдяки етимологічному аналізу можна дізнатися походження окремих лексем. Одним із перших важливість взаємодії мов відзначав ще в XIX столітті німецький лінгвіст Гуго Шухардт, який вважав найважливішою проблемою мовознавства питання змішування мов [1].

Багато германізмів потрапили до нашої мови в XIV-XVI століттях через польську мову, оскільки населення українських земель знаходилося у той час під владою польсько-литовських господарів. До основних груп німецьких запозичень можна віднести термінологію землеробства: плуг (*der Pflug*) – основний сільськогосподарський інструмент для обробітки ґрунту. Ґрунт (*der Grund*) – слово, що в сучасному значенні позначає родючий шар землі. Фільварок (*das Vorwerk*) – поняття господарства, що закріпилося в українській аграрній термінології. А інші лексеми – як наслідок безпосередніх торговельних контактів із прибалтійськими німцями. Сюди належать: вакса (*der Wachs*), бровар (*der Brauer*) тощо. Завдяки перевагам, яким надавало у свій час Магдебурзьке право, українські міста торгували з іноземними купцями й контактували з ремісниками. Варто згадати ще один історичний проміжок часу, коли майже всі західноукраїнські землі опинилися під владою Австро-

Угорщини. Відомо, що на Буковині та в Галичині у XVIII столітті відбувалося насильницьке нав'язування німецької мови, яка була мовою шкіл та інституцій, науки та літератури. Більшість із них гармонійно доповнили й урізноманітнили український розмовний дискурс, роблячи його вишуканим. І прикладом таких слів є: Картопля – овоч, бульба (від нім. Kartoffel), Комора – сховище для зерна або харчів (від нім. Kammer – кімната, склад), Плай – дорога для худоби в горах (від нім. Pfad – стежка), Штаер – косар, робітник у полі (від нім. Steier – житель Штирії, області в Австрії), Парцеля – земельна ділянка (від нім. Parzelle). Наприкінці XIX століття український етнограф та історик П. Єфименко, укладаючи список лексем іншомовного походження, що функціонують в українській мові, виділив серед них перший перелік запозичень з німецької мови. Далі в першій половині XX століття ґрунтовні дослідження німецьких запозичених слів здійснювалися українським лінгвістом І. Шаровольським, який став упорядником німецько-українського словника і нарахував у той час в українській мові 288 німецьких лексичних одиниць [2]. Надалі збагачення української мови німецькою лексикою стає напряду залежним від впливу економічного розвитку Німеччини на тогочасні українські реалії. У часи Першої та Другої світової війни до української мови ввійшли слово шнапс (der Schnaps). Тепер деякі запозичення виходять з ужитку, бо вже не існує тих понять чи об'єктів, які вони колись позначали (наприклад, фільварок (das Vorwerk) – невеликий хутір).

Список використаних джерел

1. Дмитренко, О. В., & Полуніна, Ю. І. (2020). Німецькі лексичні запозичення в українському розмовному дискурсі. Імідж сучасного педагога, (2(191), 63–67. [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-2\(191\)-63-67](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2020-2(191)-63-67)
2. Шаровольський І. В. Німецькі позичені слова в українській мові. Записки Київського ін-ту нар. освіти. 1966. Кн. I-II. С. 64.

Софія Нороха

Наукова керівниця – асистент В. Нічий

Роль французької мови у міжнародних переговорах

Франція традиційно приділяє велику увагу статусу своєї мови в міжнародних відносинах, чи то в традиційній дипломатії, чи в роботі в міжнародних організаціях.

Французька мова мала статус першої дипломатичної мови протягом тривалого часу, особливо з кінця 17-го до початку 20-го століття. Значний внесок у формування цього статусу зробив кардинал Рішельє, який одним із перших визначив дипломатію як безперервний процес, що вимагає постійного ведення переговорів. Уже на початку XVII століття він усвідомив важливість громадської думки у сфері міжнародних відносин та орієнтував французьких дипломатів на активну інформаційну діяльність, врахування суспільних настроїв і вплив на них [2].

Попри високу конкуренцію з англійською мовою, французька утвердилася практично скрізь у міжнародних відносинах як основна або одна з основних мов переговорів. До прикладу, французька мова залишається єдиною внутрішньою робочою мовою Суду Європейського Союзу, тобто обговорення суддів проводяться лише нею, оскільки з метою конфіденційності на перемовинах робота перекладачів не дозволяється. Окрім цього, певні документи, які є основою для переговорів, іноді спочатку складаються французькою мовою

Французька влада завжди активно поширювала свою мову на міжнародному рівні, внаслідок чого була створена Міжнародна організація Франкофонії (МОФ) ще 20 березня 1970 р., яка об'єднує всі франкомовні країни світу. Її головна мета - сприяння розвитку різнопланового співробітництва між повністю або частково франкомовними державами, тим самим розповсюджуючи мову. МОФ тісно співпрацює навіть з ООН, особливо після того, як її очолив колишній Генеральний секретар ООН Бутрос-Галі за підтримки Франції. Уже з 1997 року, після саміту в Ханой, Франкофонія взяла на себе роль посередника у конфліктах між своїми державами-членами. Для цього вона розширює партнерство з іншими міжнародними організаціями, а Генеральний секретар виконує місії добрих

послуг. Діяльність МОФ базується на розгалуженій мережі франкомовних інституцій, а також на постійних представництвах при ООН, Африканському Союзі та ЄС.

Конкретним заходом мовної політики у міжнародних переговорах є зобов'язання для всіх французьких офіційних представників розмовляти французькою мовою та використовувати її всюди, де вона визнана офіційною та/або робочою. Однак сьогодні, повертаючись до прикладу Європейського Союзу, цього принципу не завжди дотримуються, і навіть французькі делегати іноді використовують англійську [1]. З іншого боку, така політика дозволяє багатьом дипломатам і офіційним посадовцям вести переговори рідною мовою та без додаткового перекладу.

Французька мова відіграє важливу роль у міжнародних переговорах завдяки своєму статусу однієї з офіційних мов численних міжнародних організацій, таких як ООН, НАТО, ЄС та багато інших. Наприклад, у ООН французька є однією з шести офіційних мов, що дозволяє країнам, які використовують цю мову, брати активну участь у дискусіях та ухваленні рішень. Це особливо важливо в контексті дипломатії, де точність формулювань і нюансів може впливати на результат переговорів.

Отже, знання французької мови може суттєво підвищити ефективність переговорного процесу на міжнародному рівні, сприяючи ліпшому порозумінню та співпраці між державами.

Список використаних джерел

1. Le rôle de la langue française dans les relations internationales. Lucas L. Hohenecker. Режим доступу: <https://gerflint.fr/Base/Paysgermanophones5/hohenecker.pdf>

2. Дипломатична та консульська служба. Підручник для студентів вищих навчальних закладів. Балабанов К.В., Трофименко М.В. Маріупольський державний університет, Донецьк, 2012. Режим доступу: https://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/524/1/dypl_ta_cons_sluzhba.pdf

Дана Рибка

Наукова керівниця – доцент Т. Басняк

OSSI vs WESSI: причини електоральних уподобань на парламентських виборах у Німеччині 2025 року

Після возз'єднання Німеччини в 1990 році розбіжності між східною та західною частинами країни залишаються важливим фактором, який впливає на електоральні уподобання громадян: східних (Ossi) й західних (Wessi) німців. На парламентських виборах до Бундестагу 2025 року ці відмінності продовжували відігравати ключову роль у формуванні політичного ландшафту країни. Зокрема, Східна Німеччина (за винятком Берліна) залишається менш розвиненою порівняно із Західною за основними економічними показниками [1].

Багато східних німців відчувають себе соціально та економічно вилученими з процесів розвитку, що створює благодатний ґрунт для зміцнення політичних сил, які пропонують кардинальні зміни. Радикальні партії, у т.ч. проросійська "Альтернатива для Німеччини" (AfD), активно використовують ці настрої у власній риторичі, закликаючи до перегляду соціально-економічної політики та посилення національного протекціонізму [2].

Серед додаткових економічних проблем східних регіонів можна виділити недостатню розвиненість інфраструктури та скорочення промислового виробництва. Наприклад, у 2023 році рівень прямих іноземних інвестицій у східні федеральні землі був у 3 рази нижчим, ніж у західні. Як наслідок, згадана частина Німеччини страждає через погіршення демографічної ситуації та старіння населення, оскільки значна частина молоді мігрує на захід у пошуках кращих умов заробітку та життя, що впливає на результати голосування, зокрема на користь AfD [3].

Ідентичність та історичний досвід мешканців східних земель також відіграють важливу роль у формуванні політичних симпатій. За даними досліджень, 58% жителів Східної Німеччини вважають, що їхній досвід життя в НДР не визнається належно у сучасному суспільстві. Це викликає відчуття маргіналізації та недовіри до політичного

істеблiшменту, який традиційно асоціюється із західнонімецькою політичною елітою [4].

Однак, попри отриману суттєву підтримку від виборців-Ossi та здобуте друге місце на перегонах, партія AfD (20,8% або 10,3 млн. голосів) наразі не вдалося змінити політичний ландшафт країни настільки, щоб увійти до правлячої коаліції та долучитися до формування уряду. Тож побоювання політичних аналітиків, що після виборів 2025 року в Німеччині відбудеться посилення євро скептицизму, не справдилися.

Отже, електоральні вподобання у Німеччині 2025 року продовжують відображати довготривалі економічні, соціальні та культурні відмінності між сходом і заходом країни. Високий рівень безробіття, нижчі доходи та недостатня економічна підтримка східних регіонів стимулюють підтримку радикальних партій. Соціокультурні аспекти, зокрема ностальгія за НДР, недовіра до політичної системи та негативне ставлення до імміграції, також значно впливають на політичні настрої населення. Якщо ці розбіжності не будуть знівелювані на політичному рівні, вони можуть суттєво вплинути на майбутнє Німеччини, посилюючи розкол між східними та західними регіонами.

Список використаних джерел

1. Східна Німеччина відстає від Західної в економіці, а обганяє – у старінні населення. URL: https://ipress.ua/news/shidna_nimechchyna_vidstaie_vid_zahidnoi_v_ekonomitsi_a_obganyaie__u_starinni_naselennya_8703.html

2. Заробітки на сході та заході Німеччини досі відрізняються. URL: <https://monitor-press.info/uk/news/21277-u-nimeccini-dosi-zarobitki-vidriznyayutsya-na-sxodi-ta-zaxodi-krayini>

3. Петраков М.О.Еволюція культури пам'яті та ідентичності в Німеччині: від національної до постнаціональної ідентичності. URL: http://politicus.od.ua/3_2024/18.pdf

4. Чому через 34 роки після об'єднання Німеччини жителі східних регіонів почувуються громадянами другого сорту і як це впливає на Україну. URL: <https://hmarochos.kiev.ua/2024/10/03/chomu-через-34-roky-pislya-obyednannya-nimechchyny-zhyteli-shidnyh-regioniv-pochuvayutsya-gromadyanamy-drugogo-sortu-i-yak-cze-vplyvaye-na-ukrayinu/>

Дар'я Сидоркіна

Наукова керівниця – доцент Т. Басняк

Перекладач і штучний інтелект: співіснування чи суперництво?

Проблема конкуренції штучного інтелекту та людини цікавить сучасних дослідників як у технічних, так і гуманітарних сферах, надихаючи на проведення експериментів, у яких вчені намагаються з'ясувати, зокрема, чи здатен штучний інтелект відчувати біль, що може бути однією з ознак наявності у нього свідомості. Активні дискусії ведуться й навколо перекладацьких компетенцій штучного інтелекту, й досі залишаючи відкритим питання про те, чи може ШІ повністю замінити перекладача.

Хоча ШІ досконало справляється майже з будь-яким обсягом матеріалу, проте слід зважати на певні ризики, котрі пов'язані з особливостями його функціонування. Адже вдосконалення перекладацьких функцій ШІ відбувається шляхом використання внесених у нього даних для навчання, що викликає суперечки серед фахівців щодо порушення авторських прав і особливо, конфіденційності. Довіряючи переклад важливої документації штучному інтелекту, варто зважити переваги та небезпеки.

Важливо пам'ятати, що механізм роботи машинного перекладу є суто математичним процесом: алгоритмічною побудовою послідовності слів або лексем на основі моделей розрахунку ймовірностей, що базуються на величезних обсягах даних [1]. Якість такого перекладу залежить від якості даних, на яких він був навчений. Якщо вони містили помилки, упередження або мали дискримінаційні ознаки, це може наражати користувачів на небезпеку натрапити у вихідному тексті на стереотипні або й дискримінаційні висловлювання, які, ймовірно, були відсутні у тексті оригіналу [1]. Відповідальність професійного перекладача вимагає залишатися при перекладі об'єктивним, коректним і вільним від упереджень.

Та коли йдеться про переклад як науковий або творчий процес, тут штучний інтелект навряд чи зможе замінити людину, ба навіть конкурувати з нею. Адже, як казала відома

перекладачка, професорка Гюрзель Айрак: «Є кафедри перекладознавства, але ніде не можна навчитися перекладу. Кожен перекладач виробляє свій стиль», а хороші перекладачі «заглиблюються в оригінал і шукають у ньому те, що могло б розширити простір їх мови» [2]. До того ж, художній переклад як мистецтво може послужити його читачу «своєрідним фактором переоцінки власної ідентичності» [3]. Саме такий підхід знаного українського мовознавця Миколи Лукаша, який вважав, що переклад – це «не просто рекодифікація, перенесення тексту з однієї мови в іншу, а своєрідна ідеологічна дія» [3], свого часу привернув увагу великої кількості читачів до українськомовної культури.

Отже, штучний інтелект здатен швидко і з відносно високою точністю перекладати великі обсяги тексту, слугуючи робочим інструментом та помічником як для звичайних користувачів, так і для професійних перекладачів. Даючи рекомендації або пропонуючи виправлення, він стає креативним співавтором і корисним радником. Переклад, виконаний людиною, точніше відтворить зміст тексту, урахувавши комунікативний намір авторів і очікуваний ефект адресатів. Фахівці з перекладу й надалі відіграватимуть незамінну роль, виконуючи складні творчі завдання, враховуючи делікатні аспекти перекладу або працюючи над текстами, з якими небажано покладатися на переклад, здійснюваний ШІ.

Список використаних джерел

1. *Oehmen Peter, Eichner Brigitte.* Übersetzen mit ChatGPT&Co.: Worauf Sie achten sollten, wenn Sie kein Risiko eingehen wollen. <https://bdue.de/mdue-online/vorsicht-uebersetzen-mit-chatgptco>
2. Белорусець Євгенія. Гюрзель Айтак про художній переклад та його контекст. <https://archive.prostory.net.ua/ru/articles/184-2009-04-01-12-55-36>
3. Дідоха Юлія. Микола Лукаш: боротьба донкіхота з вітриками перекладу. Translatorium. 6.11.2019. <https://chytomo.com/mykola-lukash-borotba-donkikhota-z-vitriakamy-perekladu/>

Ганна Шевчук

Наукова керівниця – доцент В. Богатирець

Дипломатичний переклад у міжнародних відносинах: виклики, ризики та історичні наслідки

У сфері міждержавного, міжетнічного, міжособистісного спілкування переклад є одним із найважливіших аспектів спілкування та взаєморозуміння. Кожна культура має свої унікальні цінності, традиції, стереотипи та мовні особливості. З огляду на це, перекладач повинен бути обізнаним із цільовою культурою та мати здатність перекласти ці референції так, щоб вони були зрозумілими для реципієнтів цільового тексту.

Витоки проблеми необхідності перекладачів можемо спостерігати ще у давньогрецьких міфах, де під час будівництва Вавилонської вежі люди були покарані за розбрат і наділені різними мовами, аби вони досягнули важливості злагодженої праці та компромісів. Недарма й фразеологізм «знаходити спільну мову» звучить саме так, він посилається на забезпечення консенсусу через базову потребу розуміти, що говорить співрозмовник. Перекладачеві потрібно бути обережним, щоб не порушити ці культурні нюанси та не втратити суть оригіналу.

Важко уявити, як би вирішувалися питання світової політики, якби її діючі фігури, ніби будівельники Вавилонської вежі, не розуміли один одного. Можливості міждержавного діалогу ми завдячуємо перекладачам – двомовним або багатомовним, які не лише оволоділи іноземною мовою на високому рівні, але й набули знань з політичних наук та культурології. Перекладачі не лише забезпечують комунікацію – їхній рівень обізнаності з культурними особливостями носіїв серйозно впливає на успіх міждержавного діалогу [2, с 35]. Усний переклад набув широкого поширення в міжнародній політиці під час Нюрнберзького процесу. В цей період на перекладачів покладалася значна відповідальність, оскільки від точності перекладу значно залежало справедливе покарання військових злочинців [1, с 93].

Проте в історії є немало випадків, коли помилка перекладача спричинила непорозуміння та конфузи. Зокрема, фатальна помилка, що сталася у 1945 році, коли прем'єр-міністр Японії

Кантаро Судзукі, відповідаючи на заклик до капітуляції, використав слово “mokusatsu”, яке означало «без коментарів». Проте американські ЗМІ неправильно інтерпретували це слово як «ігнорувати», що створило враження, ніби прем'єр-міністр Японії не вважає за необхідне коментувати ситуацію. Така інтерпретація викликала обурення серед американської влади, і вже через 10 днів на Хіросіму було скинуто атомну бомбу. Це непорозуміння призвело до загибелі 237 тисяч японців, а в Парку миру в Хіросімі нині встановлено монумент із написом «Спіть спокійно, помилка не повториться».

Варто також згадати інцидент з американським журналом Time, який присвятив обкладинку березневого номера президенту Зеленському під назвою “The Endgame”, які західні медіа переклали як «кінець гри» через некоректний переклад. Добре відомий гравцям шахів термін “Endgame” – це ендшпіль, що означає заключну стадію партії в шахах чи шашках. Саме на цьому – завершальному етапі гравець може продемонструвати усю майстерність гри. Водночас “end game” – це про кінець гри. Цей промовистий випадок, стає символічним, де кожен розділовий знак і навіть пробіл мають значення.

Як уже зазначалося, переклад – це складний процес, який вимагає від перекладача не лише вільного володіння двома або більше мовами, але й розуміння нюансів лексики та семантики текстів. Особливо це стосується перекладу з англійської мови, оскільки ця мова одна з найпопулярніших у світі. Разом із тим через низку системних і мовних складнощів перекладацький процес супроводжується ризиками виникнення як екстралінгвістичних, так і інтралінгвістичних помилок.

Список використаних джерел

1. Мазун М., Назаренко О. Нюрнберзький процес як каталізатор розвитку синхронного перекладу. *Перекладацькі інновації. Матеріали VI всеукраїнської студентської науково-практичної конференції Сумського державного університету*. Суми, 2016. С. 93-95.
2. Бовт А. Роль перекладача як транслятора культури миру. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2022, 1.2 (104). С. 28-38.

МАТЕРІАЛИ
студентської наукової конференції
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

Присвяченої 150 річниці
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

ФАКУЛЬТЕТ ІСТОРІЇ, ПОЛІТОЛОГІЇ
ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

12-15 травня 2025 року

Контакти:

Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чернівці, вул. Кафедральна, 2
Тел.: (0372) 50-94-57
Електронна адреса: clg-hist@chnu.edu.ua

Підписано до друку 12.06.2025. Формат 60 x 84/16.

Електронне видання.

Ум.-друк. арк.10,2. Обл.-вид. арк. 11,0. Зам. 3-010.

Видавництво та друкарня Чернівецького національного
університету 58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002 р.